

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONRASI DÖNEMDE
AVRUPA’NIN İNŞASINDA ABD’NİN ROLÜ

Aysel Gizem BAŞER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Arif Behiç ÖZCAN

KONYA-2017

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Aysel Gizem BAŞER		
	Numarası	134229001013		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Uluslararası İlişkiler/ Uluslararası İlişkiler		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒	Doktora ☐	
	Tezin Adı	İkinci Dünya Savaşı Sonrası Dönemde Avrupa'nın İnşasında ABD'nin Rolü		

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin imzası
(İmza)

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Yüksek Lisans Tezi Kabul Formu

Öğrencinin	Adı Soyadı	Aysel Gizem BAŞER		
	Numarası	134229001013		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Uluslararası İlişkiler / Uluslararası İlişkiler		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒	Doktora ☐	Yrd. Doç. Dr. Arif Behiç ÖZCAN Uluslararası İlişkiler Bölümü
	Tez Danışmanı	Yrd. Doç. Dr. Arif Behiç ÖZCAN		
	Tezin Adı	İkinci Dünya Savaşı Sonrası Dönemde Avrupa'nın İnşasında ABD'nin Rolü		

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan ~~Uluslararası Sistemde Savaşın~~
~~Dönemde Anadolun İnşasında ABD'nin Rolü~~
~~Kurumsallaşması ABD Dış Politikasını Anlamak~~ başlıklı bu çalışma 20/03/2017 tarihinde yapılan savunma
sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak
kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı

Danışman ve Üyeler

İmza

Yrd. Doç. Dr. Erdem ÖZLÜK

Yrd. Doç. Dr. Yusuf SAYIN

Yrd. Doç. Dr. A. Behiç ÖZCAN

(Handwritten signatures of the supervisors and the student)

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Aysel Gizem BAŞER
	Numarası	134229001013
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Uluslararası İlişkiler / Uluslararası İlişkiler
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
	Tez Danışmanı	Yrd. Doç. Dr. Arif Behiç ÖZCAN
	Tezin Adı	İkinci Dünya Savaşı Sonrası Dönemde Avrupa'nın İnşasında ABD'nin Rolü

ÖZET

Bu çalışmada II. Dünya Savaşı'yla birlikte başlayan güçler dengesi sisteminin değişimi ve bunun Batı Avrupa ile ABD üzerindeki etkileri anlatılacaktır. Savaş sonrası dönemde değişen güvenlik ortamının ve misyonların çerçevesinde sistemde meydana gelen dönüşümle İki Kutuplu Yapı'nın temel dinamikleri analiz edilecektir. Monroe Doktrini ile izolasyonist politikalar izleyen ABD'nin, Avrupa'nın Sovyetler Birliği tehlikesine karşılık kabuğundan ayrılmasına yer verilecektir. Ayrıca Avrupa'nın tarihsel süreçte yer alan birleşme ve bütünleşme fikrinin, ABD'nin verdiği siyasal, ekonomik, askeri ve sosyal destekle nasıl ilerlediği tartışılacaktır. Bununla birlikte Avrupa bütünleşmesinde ileri sürülen teorilerin içeriği tartışılacak ve ABD'nin Çevreleme Politikası adını verdiği korumacı politika ile temel prensiplerinin getirdiklerine vurgu yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: İkinci Dünya Savaşı, Batı Avrupa, ABD, Sovyetler Birliği, Avrupa Bütünleşmesi, Entegrasyon Teorileri, Çevreleme Politikası.

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Aysel Gizem BAŞER	
	Numarası	134229001013	
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Uluslararası İlişkiler / Uluslararası İlişkiler	
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒	Doktora ☐
	Tez Danışmanı	Yrd. Doç. Dr. Arif Behiç ÖZCAN	
	Tezin İngilizce Adı	The U.S. Role of the Period After the Second World War in the Construction of Europe	

SUMMARY

This study attempts to explain the changes in the system of balance of power that began with World War II, and it's effects on the Western Europe and the United States of America. The fundamental dynamics of the polar structure, which occurred within the framework of changing security environment and missions after the war, are examined. The isolationist politics of the U.S. with the Monroe Doctrine and the resulting success of the U.S. in opposing the threat coming from Europe and the U.S.S.R. are discussed. Furthermore, this study will discuss how Europe's ideas of integration and union moved forward with the political, financial, military and social support provided by the U.S.. In addition to this, the theories put forward regarding European integration are examined and the benefits of U.S.' containment policy and its fundamental principles are emphasized.

Keywords: World War II, Western Europe, U.S.A, U.S.S.R, European Integration, Integration Theories, Containment Policy.

ÖNSÖZ

Günümüz uluslararası sisteminde hâkimiyetini devam ettiren ABD ve kalkınmış Batı Avrupa, dünya politikalarını yönlendirme konusunda oldukça etkili olmayı hala sürdürebilmektedir. Ancak her iki dünya savaşının da sahası olan Avrupalı devletler bir anda bugünlere erişmemiş, ABD desteğiyle birlikte belirli süreçlerden geçerek bulunduğu konuma gelebilmiştir. Bu çalışmada hem ABD'nin hem de Avrupa'nın geçirmiş olduğu evrelerden bahsederek, bütünleşme fikrinin tarihsel süreçlerine değinilmeye çalışılmıştır.

ABD'nin Avrupa kalkınmasında oldukça fazla etkisinin olduğu ve bunun teorilerle desteklendiği çalışmada büyük katkısı olan, değerli yardımlarını esirgemeyen saygıdeğer danışmanım Yrd. Doç. Dr. Arif Behiç Özcan'a teşekkürü borç bilirim. Ayrıca bugünlere gelmemde emeği geçen aileme ve beni destekleyen dostlarıma; benden kütüphanesini, engin bilgilerini ve diğer yardımlarını hiçbir zaman esirgemeyen çok değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Erdem Özlük'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
BİLİMSEL ETİK SAYFASI.....	II
YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU.....	III
ÖZET	IV
SUMMARY	V
ÖNSÖZ.....	VI
İÇİNDEKİLER	VII
KISALTMALAR	IX
 GİRİŞ	 1
BİRİNCİ BÖLÜM	4
İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI VE SONUÇLARI.....	4
1.1. Almanya'nın Polonya İşgali ve Savaşın Avrupa'da İlerlemesi.....	6
1.2. Pasifik'teki Gelişmeler ve ABD'nin Savaşa Girmesi	9
1.3. Savaş Sonrası Avrupası ve Düzenlenen Konferanslar	12
1.4. Almanya ve Polonya Sorunu.....	17
1.5. Soğuk Savaş'ın İlk Yankıları: Berlin Ablukası, Çin Halk Cumhuriyeti'nin Kurulması ve Kore Savaşı.....	18
 İKİNCİ BÖLÜM.....	 24
AVRUPA'DA BÜTÜNLEŞME HAREKETLERİ	24
2.1. Avrupa'daki Birlik Düşüncesinin Temelleri	27
2.2. İkinci Dünya Savaşı'ndan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'na Giden Süreç ...	32
2.3. Avrupa Savunma Topluluğu Başarısızlığı	35
2.4. Batı Avrupa Birliği.....	36
2.5. 1957 Roma Antlaşması Kurumları.....	38
2.6. Temel Entegrasyon Teorileri Perspektifinden Avrupa Bütünleşmesi	41
2.6.1. Fonksiyonalizm (İşlevselcilik)	42
2.6.2. Neo-Fonksiyonalizm (Yeni İşlevselcilik)	44
2.6.3. Hükümetlerarası Yaklaşım.....	45
2.6.4. Federalizm.....	47

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	50
AVRUPA’NIN BÜTÜNLEŞMESİNDE ABD ETKİSİ.....	50
3.1. Savaş Dönemi ABD’si	52
3.2. Atlantik Demeci	55
3.3. ABD’nin Çevreleme Politikası	56
3.3.1. Birleşmiş Milletler	60
3.3.2. Bretton Woods	62
3.3.3. Truman Doktrini ve Marshall Planı	63
3.3.4. NATO.....	66
SONUÇ.....	69
KAYNAKÇA.....	72

KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AET	Avrupa Ekonomik Topluluğu
AKÇT	Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
AST	Avrupa Savunma Topluluğu
BAB	Batı Avrupa Birliği
BENELUX	Belçika, Hollanda, Lüksemburg
BM	Birleşmiş Milletler
CIA	Central Intelligence Agency
COMECON	Council for Mutual Economic Assistance
EFTA	European Free Trade Area
EUROTOM	European Atomic Energy Community
IMF	International Monetary Fund
NSC68	National Security Council
OEEC	Organization for European Economic Cooperation

GİRİŞ

Tarih boyunca devletler, büyük savaşların ardından yaşanan gelişmeler ve birlik çalışmalarıyla dünya sahnesinde üstlerine düşen rollerini oynamışlardır. 19. yüzyıla gelene dek yaşanan süreçler Uluslararası İlişkiler Kürsüsü'nü derinden etkilemiş olsa da, onu 20. yüzyıla bağlayan gelişmeler de neredeyse günümüzü şekillendirmiş ve büyük bir önem taşımıştır. Güç dengesi sistemi sürekli olarak değişmiş ve çeşitli kırılmalar yaşamış; devletlerin hegemon oldukları dönem farklılık göstererek tabloyu hep güncel tutmuştur.

İlk olarak I. Dünya Savaşı'nın gerçekleşmesi ile ortaya çıkan tarifsiz öfkenin boyutu sistemin dinamiklerini sorgulatmış, oluşturulan Milletler Cemiyeti ve antlaşmalar ile barışın kalıcılığı sağlanmaya çalışılmıştır. Ancak uluslararası güvenlik konusunda yetersiz kalan çabalar, beraberinde daha kapsamlı ve yıkıcı bir savaş kendi kapısına getirmiştir. II. Dünya Savaşı ile birlikte güçler dengesinin lideri olan devletler eski konumunu kaybetmiş, savaş boyunca ve sonrasında Amerikan yardımına ihtiyaç duymuşlardır. Almanya'nın başlatmış olduğu dünya savaşı, Sovyet topraklarını dahi içine almış olsa da, savaş sonrasındaki Avrupa politikasında etkin iki büyük devleti meydana getirmiştir. Sovyetler ile ABD arasındaki İki Kutuplu Sistem'de devletler taraflarını belirlemek durumunda kalmak ve 1990'lı yıllara dek Soğuk Savaş'ın getirdiklerine esir olmak durumunda kalmıştır.

Soğuk Savaş ortamında gündemi belirleyen devletler, birbirlerine karşı oluşturdukları güvenlik çemberiyle sahip oldukları bölgelere nüfuz etmiş ve alanının diğer devletin rengine bürünmemesi için kayda değer uğraşlar vermişlerdir. ABD'nin Batı Avrupa, Sovyetler'in ise Doğu Avrupa kökenli hareketleri ekonomik, askeri, siyasi ve sosyal konuları içererek zamanla genişlemiş; bir tarafın üstünlüğü sağlanana dek mücadele seyrini sürdürmüştür.

Bu genel çerçeve içerisinde Avrupa profiline bakmak gerekirse, var olduğu tarihten itibaren coğrafya; gerek güç, gerek siyasi, gerekse din savaşları ile sürekli bir mücadele ve dönüşüm platformuna sahip olmuştur. Savaşların getirdiği yıkımlardan yola çıkılarak çeşitli birlik ve bütünleşme çabalarına girişmiş olsa da, mücadeleler

kendisini tekerrür etmiştir. II. Dünya Savaşı'nın gerçekleşmesi ve sonucunda oluşan manzara ile devletler buna dur demek istemişler; sonunda ekonomik bütünleşmeden yola çıkarak günümüzde Avrupa Birliği'nin ana çatısını oluşturmuşlardır. AET ile ilk adımı atılan bu süreç, beraberinde Avrupa Ekonomik Topluluğu ve EUROTOM gibi kurumları getirmiş ve 1960 yılında kurumlar tamamen birleşene dek ekonomik kalkınmayı sağlamaya odaklanmışlardır.

Bütünleşme yolundaki başarıda sadece Avrupa'dan bahsetmek ise yetersiz olacaktır. Savaş boyunca ve sonrasında her alanda gerçekleşen ABD yardımı, Batı Avrupa'nın kalkınmasında ve refaha kavuşmasında temel itici unsur olmuştur. Monroe Doktrini ile birlikte izolasyonist politikasını uzun yıllar boyunca sürdüren ABD, savaş sonrası dönemde bundan sıyrılarak geniş çapta bir yayılma ve çevreleme politikası başlatmış; Sovyetlerin alanına yayılması konusundaki endişelerini de geri plana atamamıştır. George F. Kennan tarafından gönderilen Long Telegram da bu duruma daha fazla endişe tohumu ekmiş ve ABD Avrupa'yı tamamen sarmalamıştır. Bu nedenle, sürekli ve düzenli olarak Batı Avrupa'ya yardımlarını sürdürmüştür. Anlatılan amaçlardan yola çıkılarak yapılan Truman ve Marshall parasal yardımları, güvenlik yapılanması olan NATO ve ekonomik destek sağlamada Bretton Woods onun cezbedici noktalarını oluşturmuştur. ABD'nin yapmış olduğu yardımlara cevap niteliğinde ise Sovyetler, kendi alanında Molotov Planı, Varşova Paktı ve COMECON gibi örgütlenmeleri gerçekleştirerek Doğu Avrupa ülkelerine yönelik yardımlarını başlatmıştır.

Uluslararası İlişkiler Kürsüsü'ne ait bir diğer alan olan teoriler de, anlatılan tarihsel süreçlerden etkilenmiş ve Avrupa bütünleşmesini açıklayabilmek için çeşitli entegrasyon analizleri yaparak durumu aydınlatmaya çalışmıştır. Teorilerin alt yapısı, II. Dünya Savaşı'nın gerçekleştiği dönemde filizlenmiş ve devletlerin daha az savaşmaları için bir takım iddialar ortaya atılarak çalışmalar birbirlerinden destek alarak, daha güçlü bir alt yapıya sahip olmuştur. Çalışmaların başlıcaları Fonksiyonalizm, Ne-fonksiyonalizm, Hükümetlerarası Yaklaşım ve Federalizm başlıkları altında şekillenmiş ve tarihteki temel düşünürlerden de etkilenerек Avrupa bütünleşmesinin dinamiklerini açıklamaya çalışmıştır.

II. Dünya Savaşı görüldüğü üzere yıkımın getirdiği yeniliklerle birlikte Avrupa ve ABD için bir kırılma noktasını temsil etmiştir. Ancak ABD ve Sovyetler'in uyguladıkları politikalar, Avrupa'nın deneme tahtası olarak görülmesine sebebiyet vermiştir. Yaşanan krizler, savaşlar, buhranlar ve daha niceleri bizlerin bugün adına Siyasi Tarih dediğimiz başat alanın genişlemesine çok büyük katkılar sağlamıştır. Bu çalışmamda, ABD'nin Avrupa'nın kalkınmasındaki önemi ve etkinlikleri sizlere anlatılmıştır. İlk olarak birinci bölümde ikinci ve daha büyük kapsamlı olan dünya savaşının ana konularına değinilmiş; İkinci bölümde, Avrupa'nın tarihsel bütünleşme süreçlerine ve bu bütünleşmenin teorilerine yer verilmiştir. Üçüncü bölümde ise, ABD'nin Avrupa'nın bütünleşme sürecine olan katkıları ve çevrelemenin temel noktaları ile tez çalışması nihayete erdirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI VE SONUÇLARI

20. yüzyıl bilindiği üzere, tarih boyunca meydana gelen büyük çaplı ve topyekûn savaşların yaşandığı uzun bir yüzyıl olmuştur. Uzun oluşu savaşların sürelerinden değil; savaş boyunca meydana gelen yoğun gelişmeler, devletlerin kısa süreli ve ani yıkımları, silah teknolojisinin hızlı bir biçimde ilerlemesi gibi sebeplerden kaynaklanmıştır.¹ Her iki savaşta da savaşın kaybeden devletleri, kazanan devletlerin ağırlığı altında ezilmek zorunda kalmıştır. Geçmişte hegemon güç olarak anılan devletlerin yerini, savaşın kazanan devletleri almış ve dünya sahnesinde söz sahibi olma hakkını elde etmişlerdir.²

I. Dünya Savaşı sonrasında imzalanan anlaşmalar, beklenen barış ortamını sağlama konusunda yetersiz kalmıştır. Sistemin güvenliğini koruma adına yapıldığı iddia edilse bile bu anlaşmalar, kazanan devletlerin adaleti sağlamak başlığı altında gerçekleştirdiği adaletsizlikler silsilesi haline gelmiştir. Dünya sahnesinde meydana gelen olaylar, bir daha asla eski düzenin geri gelemeyeceğinin sinyallerini vermiştir. Bütün bunların akabinde oluşan güvensiz ortam ise, ikinci ve daha büyük bir savaşın başlamasına zemin hazırlamıştır. Birinci Dünya Savaşı Avrupa ile sınırlı kalırken, II. Dünya Savaşı Avrupa sınırlarını zorlayarak bütün ülkeleri etkisi altına alan bir dünya savaşı haline gelmiştir.

Her iki savaşın da suçlusu olarak ilan edilen devlet Almanya olmuştur. I. Dünya Savaşı sonrasında imzalanan anlaşmalardan biri olan Versailles, Alman halkını ve Hitler'i daha saldırgan bir hale getirmiştir. Çünkü 1919 yılında imzalanan bu anlaşma, Alman İmparatorluğu'nun sonu olmuştur. Bunun dışında Çarlık Rusya, Avusturya-Macaristan, Osmanlı gibi büyük imparatorluklar da savaş sonrası yok olan devletlerarasında yerini almıştır.³ Toprakları bölünen ve savaşın getirdiği borçlarla kendine bir çıkış yolu aramaya çalışan Almanya'da bu durum daha etkili

¹Eric Hobsbawm, *Kısa Yirminci Yüzyıl: 1914-1991 Aşırılıklar Çağı*, (Çev.) Yavuz Alogan, İstanbul: Sarmal Yayınları, 2000, s. 55.

²Paul Kennedy, *Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri*, (Çev.) Birtane Karanakçı, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2005.

³Şeref Ünal, "Galiplerin Adaleti veya Devletler Hukuku", *21. Yüzyıl Dergisi*, Sayı 17, 2010, s. 41.

olmuş ve soluğu Nasyonal Sosyalist Parti ile Hitler'in yol açtığı ırkçı yeni düzende bulmuştur. Yükselen bu görüş, sadece Almanya ile sınırlı kalmamıştır. Bunun dışında Japonya, İtalya, İspanya gibi devletler de ırkçı görüşten yana olarak Hitler ile işbirliği halinde savaşı yürütmüşlerdir.⁴

Hitler'in Avusturya ve Çekoslovakya ilhakının yanı sıra, İtalyan'ın Habeşistan'ı, Japonya'nın ise Mançurya'yı işgali II. Dünya Savaşı'na giden süreci tetiklemiştir. Adı geçen devletler, kendi ideolojilerini ve geleceklerini garanti altına almak adına antikomünist rejimler olduklarını belirterek Berlin-Roma-Tokyo İttifakı'nı gerçekleştirmişlerdir. Bu saldırgan tutum ise, savaş sonrasında meydana gelen felaketleri arttırır nitelikte olmuştur. ABD; ilk başta bu olaylara karşı sessiz bir tutum sergilerken, savaşın daha da ilerlemesi ile kendi kabuğundan çıkmak zorunda kalmıştır.⁵

Meydana gelen savaşların seyrinde İngiltere eski ihtişamını kaybederken, onun yerine dünyada söz sahibi olan yeni yüklenen bir devlet olarak ABD, hem Birinci Dünya Savaşı'nda yayınlanan Wilson Prensipleri ve Milletler Cemiyeti ile hem de İkinci Dünya Savaşı sonrası yaptığı konferanslardaki öncülüğüyle Avrupa'nın hızlı kalkınmasında kayda değer bir çaba göstermiştir. ABD'nin gerek şanslı ve özverili olması, gerekse yürütmüş olduğu akılcı politikalar onun "Monroe Geleneği"nden sıyrılıp, dünya lideri konumuna gelmesinde fazlasıyla etkili olmuştur.⁶

II. Dünya Savaşı, aynı zamanda gelişen teknolojiyle birlikte yapılan silahların kullanıldığı ileri düzeyde bir savaş olmuştur. Nükleer silahların kullanılmaya başlanması, devletlerin bir daha bu büyüklükte bir savaşın içine çekilmek istememesine sebebiyet vermiştir. Dönemin bir diğer güçlü devleti olan Sovyetler Birliği, yaşananlardan dolayı ABD ile 1990'lı yılların başına dek sürdürülen bir

⁴Emre Ozan, "Birinci Dünya Savaşı ve Uluslararası İlişkiler Disiplininin Doğuşu Üzerine Bir Değerlendirme", *Akademik Bakış Dergisi*, Cilt 7, Sayı 14, Yaz 2014, s. 7.

⁵Nail Alkan, "ABD'nin Almanya Politikası", *Avrasya Dosyası-ABD Özel Dosyası*, Cilt 6, Sayı 7, 2000, s. 56.

⁶Mark T. Gilderhus, "The Monroe Doctrine: Meanings and Implications", *Presidential Studies Quarterly*, 36, No 1, March, 2006, s. 8.

Soğuk Savaş'ın içine girmiştir.⁷ Her iki devlette bu süre zarfında savaşın eşiğine kadar gelmiş olsa da, bunun asla sıcak bir çatışmaya dönüşmesine izin vermemişlerdir. Kendi taraflarına çekmek istedikleri devletlerin arka planında kalarak politikalarını uzun yıllar boyunca devam ettirmişlerdir.

İkinci Dünya Savaşı sırasında devletler ekonomik anlamda bitmiş durumdayken, onların kalkınması ve kendi ekonomisinin canlanması için çeşitli planlar üreten ABD, çıkardığı yasalarla bu planlarını desteklemiştir. Dünyayı kızıl bir tehlikenin - SSCB- kaplamasından sık sık endişe duyarak yürütmüş olduğu politikalarla devletleri kendi tarafında toplamak istemiştir. Bu sebeple Çin Halk Cumhuriyeti gibi Sovyetlere yakın rejimlerin kurulmasından rahatsız olmuş, Kore Savaşı gibi sınır çatışmalarında da görüşlerine yakın olan rejimleri destekleyerek kendi haklı mücadelesini sürdürmüştür.

İkinci Dünya Savaşı'nın anlatılacağı bu bölümde ilk olarak Hitler'in başlatmış olduğu savaşın Avrupa'da ilerlemesinden bahsedilecektir. Daha sonra ise; savaşa dâhil edilen ABD'nin hem Avrupa'da hem de Pasifik'te yürüttüğü mücadelelerden yola çıkılarak, savaş sonrası dönemin getirdikleri incelenecektir. İkinci Dünya Savaşı sonrası düzenlenen konferansların içeriği ile Almanya ve Polonya sorununun neler getirdiğine bakılacak ve son olarak da Soğuk Savaş'ın ilk yankılarının hangi bölgelerden geldiğine değinilerek bölüm sonlandırılacaktır.

1.1. Almanya'nın Polonya İşgali ve Savaşın Avrupa'da İlerlemesi

1 Eylül 1939 yılında, Alman ordularının Polonya'ya girmesi ile İkinci Dünya Savaşı tam anlamıyla başlamıştır. Almanların bu hareketine karşılık olarak Fransa ve İngiltere, yaklaşık iki gün sonra, söz verdikleri gibi savaşa katıldıklarını beyan etmiştir. Hitler, Yıldırım Savaşı ile Polonya'yı birkaç hafta içerisinde ele geçirmiş ve direnişi olanaksız hale getirmiştir. Savaşın ilanından sonra onun bu derece hızlı ilerleyebileceğini tahmin etmeyen Avrupalı müttefik devletler, ancak Maginot

⁷Michael G. Roskin, Nicholas O. Berry, *Uluslararası İlişkiler: UI'nin Yeni Dünyası*, (Çev.) Özlem Çevik, Ankara: Adres Yayınları, 2014, s. 34.

Hattı'nın⁸ gerisinde kalabilmişlerdir. Aslında o günlerde Hitler'in planları arasında öncelikli olarak Polonya'ya saldırma fikri yer almamıştır. Çünkü öncelik Fransızların gücünü kırmak ve onları saf dışı bırakmak fikri olmuştur. Sonrasında yalnız kalan Polonya'nın doğrudan Almanya'ya bağlanacağını düşünmüşlerdir. ABD ise, bu durumu bir süre uzaktan izlemiş ve ilk zamanlarda savaşa girme konusunda aceleci davranmamıştır.⁹

Almanya, bu dönemde oldukça büyük başarılar elde etmiş ve yeni bir Avrupa düzenini öngörme planlarına başlamıştır. Sıranın kendilerine geleceğini tahmin eden Fransızlar ise, Almanya'nın başlangıç noktası olarak Belçika'yı seçeceğini düşünmüşlerdir. Kaynakları açısından oldukça zengin bir bölge olan Belçika'nın tarafsızlığını ilan etmesi, Fransa'yı oldukça zor duruma düşürmüştür. Hitler'in 10 Mayıs günü Belçika ve Hollanda'ya saldırıya geçmesi üzerine çatışmalar başlamıştır.¹⁰ Hızlı saldırı tekniği ile 10 Haziran'da Fransa'ya giren Hitler, Fransız ordularının düzenini ve disiplinini bozmuş, birbirinden bağımsız hareket etmeye başlayan askerler istedikleri gibi örgütlenememişlerdir. İsviçre sınırına ulaşan Alman askerleri, Fransa'yı Maginot Hattı'nın arkasına itmiş ve 14 Haziran'da da Paris'e girmişlerdir. İngiltere ve ABD'den gerekli desteği göremeyen Fransa, bu saldırıya karşı daha fazla dayanamamış ve ateşkes anlaşmasını imzalayarak Vichy Hükümet'ini¹¹ kurmuştur. Almanya, Fransa ile Birinci Dünya Savaşı'nın rövanşını böylelikle görmüştür.¹²

Fransa zaferinden sonra Almanya, İngiltere'nin üzerine doğru gitmeye başlamıştır. İngiltere'nin büyük bir imparatorluk olması ve güçlü bir donanmaya sahip olması sebebiyle Hitler karşı taraftan bir barış çağrısı beklemiştir. Ancak bunun

⁸**Maginot Hattı:** Fransa'nın Almanya sınırı boyunca kurduğu tarihsel savunma hattıdır. Almanya'dan gelebilecek bir saldırıya karşı yapılmıştır. Çok güçlü bir savunma hattı olmasına karşın, Almanlar hattı aşmıştır.

⁹ ____, "Tarih", TUSİAD Yayınları, İstanbul, 2002, s. 24.

¹⁰Jim Wilson, *Principles of War*, U.S.A, 1983, s. 51.

¹¹**Vichy Hükümeti:** İkinci Dünya Savaşı sırasında Almanya'nın Fransa'yı işgali sırasında Fransa'nın Vichy kenti çevresinde kurulan, Almanya'nın kuklası devlet (Temmuz 1940 – Eylül 1944). Devlet başkanlığına Philippe Pétain getirilmiştir. Vichy Fransa'sı II. Dünya Savaşı'na katılmıştır, fakat hiçbir muharebeye girmemiştir. Çünkü Mihverler'in yedek tarafındadır. Daha fazla bilgi için bkz: Çınar Özen, Atay Akdevelioğlu, "İkinci Dünya Savaşı'nda Fransa'da Egemenlik Mücadelesi: III. Cumhuriyet'ten Vichy Fransa'sına Fransız Siyasetinde Yapısal Salınım", *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt 15, Sayı 1, 2016.

¹²A.J.P. Taylor, *Origins of the Second World War*, International Edition, 2001, s. 22.

tam zıttı yönde ABD desteğini de alan İngiltere, savaş hazırlıklarına başlamıştır. Hitler, önce hava gücü ile saldırıya geçmiş ve bu konuda başarılı olamamıştır. 7 Eylül 1939 günü ise Londra'yı bombalamıştır. Ancak istediği başarıyı bir türlü elde edememiş, 12 Ekim günü savaşını sonlandırmak zorunda kalmıştır. İngiltere'ye ciddi zararlar vermiş olsa da, bu durum İngiltere'nin yenilmesine sebep olabilecek kadar ileri boyutlu olamamıştır.¹³ Sonuç olarak İngilizler savaşı kazanmış, yeniden kendine gelmiş ve Churchill'in duruşu sağlamlaşmıştır.

Saldırısı hazin sonla biten Hitler, Sovyetlerle ilişkilerinde de istediği sonucu alamayınca işgallerini sürdürmüştür. Barbarossa Harekâtı ile 22 Haziran 1941 günü Sovyet işgali başlamış, aynı dönemde İtalya'nın da Afrika'daki savaşına destek vermek durumunda kalmasıyla Almanya, kendini iki cepheli bir savaşın içerisinde bulmuştur. Libya'da İngilizlere karşı İtalyanları desteklemek amacıyla birkaç Alman tümeni görevlendirilmiş ve bu bölgede de bir savaş başlatmıştır.¹⁴

Sovyetler Birliği ile daha önceden Saldırmazlık Paktı¹⁵ imzalandığı için savaş konusunda diğer devletler kadar endişeli olmayan Stalin, Almanya'nın Barbarossa Harekâtı'na hazırlıksız yakalanmıştır. Ancak bu onların savaş gücünü kırmak için yeterli olmamıştır. Barbarossa Harekâtı'ndan sonra iki devlette düşman haline gelmiş ve Sovyetlerin müttefik devletlerle hareket etmesi kaçınılmaz olmuştur. Churchill'in radyo üzerinden verdiği bir mesajla Sovyetler Birliği'nin yanında olduğunu belirtmesi, sonraki dönemde gelen yardımların miktarını arttırmıştır. Zorlu kış şartlarına alışkın olmayan Alman askerlerinin bir süre sonra hızı kesilmiş ve

¹³Antony Best vd., *20. Yüzyılın Uluslararası Tarihi*, (Çev.) Taciser Ulaş Belge, Ankara: Siyasal Kitabevi, 2012, s. 213.

¹⁴Burak Çınar, "İkinci Dünya Savaşı'nda Almanya'nın İki Cepheli Savaş Sorunu", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Sayı 20, 2010, s. 170.

¹⁵II. Dünya Savaşı öncesi Münih Anlaşması ile Çekoslovakya'nın Südetler bölgesinin Almanya'ya bırakılması üzerine Batı ile yaptığı ittifaklara güveni azalan Stalin, yaklaşan savaş için hazırlıkları tamamlamak için gerekli olan zamanı kazanabilmek amacıyla Hitler'le anlaşmaya karar verdi. Yahudi asıllı Dışişleri Bakanı Litvinov'u görevden alarak yerine Molotov'u atadı. Yine 10 Mart'ta verdiği bir demeçte Batı'lıları bir Alman-Sovyet savaşı çıkarmakla suçladı. Aynı şekilde Adolf Hitler de bir Batı-Sovyet yakınlaşmasından endişe ediyordu. Bütün bu gelişmeler sebebiyle 20 Ağustos'ta Hitler, Dışişleri Bakanı Ribbentrop'u görüşmek üzere Moskova'ya yolladı ve 23 Ağustos'ta da Alman-Sovyet Saldırmazlık Paktı imzalandı. Bu paktın ışığında Almanya Polonya'ya girecek ve II. Dünya Savaşı başlayacaktır. Daha fazla bilgi için bkz: Ali Servet Öncü, Oğuzhan Ekinci, "İkinci Dünya Savaşı Öncesi Beklenmeyen Gelişme: 23 Ağustos 1939 Tarihli Alman Rus Paktı", *T.S.A Dergisi*, Cilt 18, Sayı 2, 2014.

Moskova'nın yakın yerlerinde çatışmanın sertleşmesi ile gerilemeye başlamışlardır. 6 Ekim 1941 yılında gerçekleşen bu gerilemenin üstüne, 11 Aralık günü Japonların ABD'nin üssünü bombalaması ABD'nin savaşa girmesine ve Almanların da durumu fazla uzatmadan ABD'ye savaş açmasına sebep olmuştur.¹⁶

ABD'nin de savaşa dâhil olmasıyla ilk olarak Alman sorununun çözülmesi gerektiğine karar verilmiştir. Uluslararası İlişkiler literatüründe 'Bir Garip İttifak' olarak adlandırılan İngiltere-Sovyetler-ABD ittifakı savaş sonunda gerçekleşen konferansların ortalarına kadar sürdürülmüştür. Bu üç devleti bir araya getirebilen tek lider de Hitler olmuştur. 1944 yılına dek direnen Hitler, aynı anda üç devlete karşı savaşmanın zorluğunu yaşamış ve İtalya'nın da Kuzey Afrika'da aldığı yenilgi ile deyim yerindeyse tutunacak dalı kalmamıştır. Almanya böylece hem doğudan hem de batıdan müttefik devletlerin işgaline uğramış ve Berlin'e gelene dek işgal edilmiştir. 30 Nisan 1945 yılında ise Hitler, karargâhında intihar etmiştir. Bu olayın üzerine Almanya, 7 Mayıs 1945'te teslim olmuştur. Böylece ihtişamlı savaşın Avrupa kanadı sona ermiştir.¹⁷

İkinci Dünya Savaşı, ardından tamiri mümkün olmayan bir dünya ile Avrupa'yı baş başa bırakmıştır. Savaş sonrasında kayıtsız şartsız teslim olmak zorunda bırakılan Almanya; ABD, İngiltere, Fransa ve Sovyetler tarafından bölünmüş bir yapılanmaya maruz kalmıştır. Bu yıkım sadece Almanya'yı değil, onun gibi Faşizm çıkışlı hareketlere ev sahipliği yapan İtalya ve Japonya'yı da vurmuştur. Ekonomileri ve tahribatları ileri boyutta olduğu için diğer devletlerin yardımına muhtaç hale gelmişlerdir. Savaşa girmiş olsa bile topraklarına ateşin değmediği tek ülke ise ABD olmuştur.¹⁸

1.2. Pasifik'teki Gelişmeler ve ABD'nin Savaşa Girmesi

Pasifik'teki devletlerin gelişim süreci, geçmiş dönemde Japonya'nın 1904-1905 yıllarında Çarlık Rusya'sı ile başlattığı savaşta kendini göstermiş ve başarı ile sonuçlanmıştır. Bu savaş ile ilk defa bir Asya ülkesi, Avrupalı sayılan bir devletin

¹⁶William McNeill, *Dünya Tarihi*, (Çev.) Alaeddin Şenel, Ankara: İmge Yayınevi, 2013, s. 709.

¹⁷Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi: 1914-1980*, Türkiye İş Bankası Yayınları, 1983, s. 402.

¹⁸Muharrem Tünay, *Siyasal Tarih*, Ankara: İmge Yayınevi, 1995, s 184.

karşısında üstün konuma geçmiştir. Japonya, kazandığı zaferin sonucunda Mançurya'da söz hakkına sahip olmuştur. Onun elde etmiş olduğu başarı, Avrupalı devletleri ve ABD'yi oldukça endişelendirmiştir. Japonya'da aynı şekilde Avrupalı devletlerin, Asya üzerinde söz sahibi olması konusunda oldukça derin bir korkuya sahip olmuştur.¹⁹ Çin durumundan sonra gerginleşen ilişkiler, İkinci Dünya Savaşı'nın sonlanmasıyla zirve noktasına ulaşmıştır. Savaş başladığında tarafsız olan her iki devlet de izledikleri politikalar sebebiyle sık sık birbirleriyle gerilmişlerdir.

Birinci Dünya Savaşı, Japonya'nın kendi çıkarlarını gerçekleştirme açısından uygun zemini hazırlamıştır. Avrupalı devletler savaşlarla uğraşırken, o da durumdan faydalanarak Asya'daki hâkimiyetini güçlendirmiştir. Bunun dışında sanayisini de ilerleterek kendi hammadde evrimini sağlamıştır. Ancak ABD'nin Open Door Policy (Açık Kapı Politikası) olarak adlandırdığı Çin Pazarı, bu durum karşısında büyük bir riske girmiştir. 1921 yılında gerçekleşen silahsızlandırma konferansların amacı ise, Çin hâkimiyetini kaybetmeden Japonya'yı çevrelemek olmuştur. Ancak bu bile Mançurya'nın işgalinin önüne geçememiştir. 1931 yılında Japonya bölgeyi işgale başlamıştır. Milletler Cemiyeti ise durumu sadece kınamakla yetinmiştir.²⁰

Japonlar, Almanların Sovyetlere saldırması üzerine bir süre olayları uzaktan izlemiştir. Bunun sebebi; Almanların Sovyet topraklarından kolayca çıkabileceklerini düşünmemelerinden kaynaklanmıştır. ABD'nin de Pasifik'te asıl mücadelesi, Japonların 7 Aralık 1941'de Almanların Sovyet topraklarından geri çekilmeye başladığı zaman yapmış olduğu Pearl Harbor Baskını ile başlamıştır. Amerikan deniz üssüne yapılan bu saldırı, tarihte eşi benzeri görülmemiş bir yıkımın simgesi olmuştur. Savaş boyunca yaşanan durumlar ve sonrasında meydana gelenler, tarihin en büyük olaylarından biri olarak hafızalarda yerini almıştır. Japonya, Asya'nın kaderinin ABD ya da İngiltere gibi Avrupalı büyük devletlerin elinde olmasını istememiştir. Pan-Asyacılık doğrultusunda hareket etmiş ve bu görüşünü savaşa

¹⁹Emine Akçadağ, "Yumuşak Güç Japonya'nın Sert Güç Arayışları", *Bilge Strateji Dergisi*, Cilt 2, Sayı 3, 2010, s. 5.

²⁰Volkan Şeysane, "İki Savaş Arası Dönemde Toplum ve Çatışma: İngiliz Okulu Perspektifinden Mançurya Krizi'ni Anlamak", *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, s. 28.

dönüştürmüştür. Savaşa girme konusunda tereddütleri olan Roosevelt, istemeyerek de olsa kendini savaşın içerisinde bulmuştur.²¹

Almanya'nın kayıtsız şartsız teslim olması ile ABD, bu sefer yönünü Japonya'ya çevirmiştir. İlk olarak bu devlete karşı petrol ambargosu uygulamış, ancak Japonya bölgedeki taarruzuna devam etmiştir. Hindi-Çin ve Tayland'ı da ele geçirdikten sonra, savaş 1942'ye geldiğinde Midway'e doğru ilerlemiştir. Japonların ilerleyişinin kesildiği ilk üs burası olmuş ve yükselişlerinin önüne geçilmiştir. General Mac Arthur'un bölgedeki başarısı ise gözden kaçırılmayacak kadar etkili olmuştur. Gerilemenin başlaması ile art arda yenilgiler almaya başlayan Japonya, yine de pes etmekten yana olmamış ve savaşı sürdürmeye devam etmiştir.²²

Japonya'nın bitmek bilmeyen savaş tutkusundan dolayı ABD, bu durumu halletmek amacıyla nükleer çağının başladığının sinyallerini vermiştir; böylece dünya 'Felaket Çağı' kavramı ilk kez: Atom bombası fikri, ilk olarak Almanya'da meydana gelen çalışmalarla başlamış, ABD'ye ulaşması ise dünyaca ünlü Fizikçi Albert Einstein sayesinde gerçekleşmiştir. Einstein'ın göndermiş olduğu bir mektupta, uranyum elementinin neden olacağı büyük bir tepkimeden bahsedilmiştir. Amerikan bilim adamları da bu fikrin üzerinde devam etmiş ve çalışmalar Manhattan Projesi adı altında gizli tutulmuştur. İlk deneme çalışmaları, 16 Temmuz 1945 yılında Alamogordo Hava Üssü'nde gerçekleşmiştir.²³

ABD, Japonya'nın teslim olma süresinin daha kısa olmasını istediği için atom bombasının kullanılmasının gerekliliğini savunmuştur. Böylece ilk atom bombası, 6 Ağustos 1945'te Hiroşima'ya atılmıştır. Üç gün sonra, yani 9 Ağustos'ta ikinci bomba Nagazaki'ye bırakılmıştır. Başkan Truman bu haberden oldukça memnun kalırken, Stalin ise hemen Japonya'ya savaş ilan ederek teslim sürecinin

²¹Levon Panos Dabağyan, *Pearl Harbor'dan Hiroşima'ya: 1941-1945*, İstanbul: Kum Saati Yayınları, 2004, s. 129.

²²Herbert Heis, *The Road to Pearl Harbor: The Coming of the War Between the United States and Japan*, Princeton University Press, 1971, s. 57.

²³Ali Karaosmanoğlu, 'Hiroşima'ya Giden Yol', *Doğu-Batı Dergisi*, Sayı 32, 2005, s. 142.

hızlanmasına yardımcı olmuştur. Kayıtsız şartsız teslim ise 2 Eylül 1945 günü Missouri Zırhlısı'nda gerçekleşmiştir.²⁴

Atom bombasının kullanılmasının sebeplerine bakıldığında öncelikle “Silah sahnede bir kere ortaya çıkarsa, mutlaka patlar” da olduğu gibi, silah üretimi gerçekleşmiş ve sahneye konmuştur. İkinci olarak da Amerika ve İngiltere, Sovyetlere ihtiyaç duymadan Japonya'nın teslimiyetini sağlamıştır. Üçüncü sebep ise, Amerika dünyanın en üstün gücü olduğunu tüm Avrupa'ya ve Sovyetlere kanıtlamak istemiştir.²⁵ Yaşanan bütün yıkımlardan sonra devletler bir daha asla İkinci Dünya Savaşı gibi bir savaşın içinde yer almak istememişlerdir. Çoğu zaman savaşın eşiğine kadar gelmiş olsalar da, bunu asla ileri boyuta taşımak istememişler ve bu sebeple çeşitli iletişim kanalları kullanarak düzeni devam ettirmeye çabalamışlardır.

1.3. Savaş Sonrası Avrupası ve Düzenlenen Konferanslar

1943 yılından itibaren savaşın durumunun müttefik devletlerin lehine gelişmeye başlaması, savaşın yürütülmesini sağlamak ve çabaları zaferle sonuçlandırmak adına gereken önlemleri almak için onları birtakım diplomatik kanallar aramaya yöneltmiştir. Bu durum sadece savaş ile ilgili endişeleri içermekle kalmamış, savaş sonrası dünyanın dizayn edilmesi bakımından da önem taşımıştır. Avrupalı devletler, sistemin akıbetini ve güvenliğini sağlamak için Sovyetler Birliği'ni de dâhil ederek bir dizi konferanslar serisi düzenlemişlerdir.²⁶

Savaşla ilgili olarak düzenlenen ilk konferans, 1943 yılında Casablanca Konferansı olmuştur. 14-24 Ocak 1943 tarihleri arasında gerçekleşen bu görüşmede, mihver devletlerin kayıtsız şartsız teslimiyeti kararına varılmıştır. Toplantıda Churchill ve Roosevelt'in yanı sıra, General De Gaulle de yer almıştır. Bu toplantıya Stalin'de davet edilmiş, ancak katılamamıştır. Bilindiği üzere Almanlar tarafından ciddi bir saldırıyı göğüsleyen Sovyetlerin tampon bölge oluşturması yönündeki

²⁴Liddell Hart, *İkinci Dünya Savaşı Tarihi 2*, (Çev.) Kerim Bağrıaçık, YKY Yayınları, 2000, s. 738-739.

²⁵Göktürk Tüysüzoğlu, “İkinci Dünya Savaşı Sonrası İngiliz Dış Politikası: İmparatorluk Yaşıyor mu?”, *Akademik Barış Dergisi*, Sayı 26, s. 10.

²⁶Muharrem Gürkaynak, *‘İkinci Dünya Savaşı ve Sonrasında Avrupa’da Savunma ve Güvenlik’*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, 2004, s. 15.

fikirlerine sıcak bakılmıştır. Ayrıca, Kuzey Afrika'daki savaşların gidişatı noktasında da yaşanan diplomatik sorunlara sıkça vurgu yapılmıştır. Türkiye'nin de en kısa sürede savaşa girmesine karar verilmiştir.²⁷

12-16 Mayıs 1943 yılında gerçekleşen Washington Konferansı'nda Roosevelt ve Churchill, Kuzey Afrika cephesinin kapanması üzerine bir görüşme yapmak istemişlerdir. Bu görüşmelerde; Türkiye'nin hava sahasından yararlanmanın dışında, İtalya'nın işgali ve savaş sonrası barış düzeninde ilk sıralarda yer alması gereken devletlerin kim olacağı belirlenmiştir.²⁸

11-24 Ağustos aralığına gelindiğinde de Quebec Konferansı için toplantılar başlamış ve devletler burada Almanya'nın silahsızlandırılması üzerine bir önergeyi kabul etmişlerdir. Ayrıca Türkiye'nin savaşa girmesi konusunda yetersiz olduğu ifade edilmiş ve silahlandırılması kararı yenilenmiştir. Sovyetlerin tutumu ise Türkiye'nin hemen savaşa girerek Almanların önünü kesmesi yönünde olmuştur. Konferansın en önemli konusu ise Balkanlar'daki cepheler konusu olmuştur. Burada açılacak olan bir cephenin hem Sovyet tehdidini ortadan kaldıracığını hem de Almanların kesin yenilgisini getireceği düşünülmüştür.²⁹

Moskova'da hazırlığı yapılan Tahran Konferansı'nın gerçekleşmesi ise iki parça şeklinde meydana gelmiştir. Roosevelt ve Churchill, Çan Kay Şek'i de toplantılarına davet etmiş ve Japonya ile yapılacak olan barış antlaşması noktasında maddeleri gözden geçirmişlerdir. Stalin ise, Çan Kay Şek Çin'ini kabul etmek istemediği için bu konferansın gerçekleşmesi noktasında tereddüt etmiş ve Tahran'da bir görüşmenin daha gerçekleşmesi için ısrarcı olmuştur. 28 Kasım'da Stalin istediğini almış, Roosevelt ve Churchill ile bir araya gelerek Doğu Avrupa'da demokratik seçimlerin gerçekleşeceğine dair söz vermiştir. Uluslararası bir kurumun hayata geçirilmesi fikri noktasında bütün devletler aynı görüşte olmasına rağmen,

²⁷<http://avalon.law.yale.edu/wwii/casablan.asp>, (14.12.2016).

²⁸ABD, İngiltere, Sovyetler ve Çin'dir.

²⁹Rıfat Uçarol, *Siyasi Tarih: 1789-2014*, İstanbul: Der Yayınları, 2015, s. 620.

devletlerarası görüş ayrılıklarının belirginleşmeye başladığı bir konferans olmaktan daha ileriye taşınmamıştır.³⁰

1945'e doğru savaşın sonu yaklaşmaya başladıkça, dünyada barışı ve düzeni sağlamak adına örgütlenmenin önemi ile ilgili sesler giderek yaygınlaşmaya başlamıştır. Silahlı anlaşmazlıkları ortadan kaldırmak ve daimi barışı sağlamak adına 21 Ağustos-17 Ekim 1944 tarihleri arasında düzenlenen Dumbarton Oaks, bu seslerin vücut bulmuş hali olarak ortaya çıkmıştır. Üçüncü bölümde ayrıntılı olarak değinilecek olan Atlantik Bildirisi gibi önemli bir barış belgesinin taçlandırılması açısından konferansın önemi oldukça büyük olmuştur. Barış şartlarının esas alındığı bu bildiri, 1941 yılında görüşülmüş ve Avrupalı devletlerarasında birtakım silahsızlandırma anlaşmaları ile son bulmuştur.³¹ 1944 yılında da Dumbarton Oaks ile barış çabalarının geniş ve sistematik olarak ilerlemesi adına Birleşmiş Milletler anlaşma metninin taslak hali düzenlenmiştir. Sonuç olarak; ABD, İngiltere, Çin ve Sovyetler bir metin üzerinde anlaşmış, bunu 'Dumbarton Oaks Önerileri' olarak açıklamışlardır.³²

Kaynaklarda çok fazla yer almasa da Stalin ve Churchill arasında gerçekleşen bir görüşme daha konferanslar sistemi içerisinde yer almıştır. 1944 yılında gerçekleşen bu görüşmede, Sovyetler ve İngiltere Doğu Avrupa'daki etkinlik alanlarının saptanması adına "Yüzdelere Antlaşması" adı verilen ve hiçbir zaman faaliyete geçmeyen bir antlaşmayı imzalamışlardır. Yapılan kâğıt üstü hesaplarda İngiltere ve Sovyetler'in Doğu Avrupa'dan alacakları paylar belirlenmeye çalışılmıştır.³³

4-11 Şubat 1945 yılında toplanan Yalta Konferansı, "Üç Büyükler" olarak bilinen Churchill, Roosevelt ve Stalin arasında gerçekleşmiştir. Konferansın düzenlendiği bu tarihlerde daha savaş bitmemiş ve Hitler ölmemiştir. Japonya ile ABD'nin içinde bulunduğu mücadele devam etmesine rağmen henüz atom bombası

³⁰Kemal Yakut, "İkinci Dünya Savaşı", *Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Notları*, s. 149.

³¹"Dumbarton Oaks and Yalta", <http://www.un.org/en/sections/history-united-nations-charter/1944-1945-dumbarton-oaks-and-yalta/>, (22.12.2016).

³²Oral Sander, *Siyasi Tarih:1918-1994*, Ankara İmge Yayınevi, 2007, s. 192.

³³İngiltere: %50 Macaristan, %25 Bulgaristan, %10 Romanya, %50 Yugoslavya, %90 Yunanistan; Sovyetler: %50 Macaristan, %75 Bulgaristan, %90 Romanya, %50 Yugoslavya, %10 Yunanistan.

olayı da vuku bulmamıştır. Müttefik devletler, Avrupa'nın durumu ve savaşın kazananları konusunda az ya da çok bir fikre sahip olmuşlardır. Yalta Konferansı da, tam bu noktadaki düşünceler adına gerçekleşmiş olan bir konferans olmuştur.³⁴

Konferansta ilk olarak, savaş suçlusuz olarak ilan edilen Almanya ve sonra Polonya meselesi ele alınmıştır. Almanya'ya karşı olarak yapılan bu savaşın son harekâtı noktasında düşünce birliğine varılmaya çalışılmıştır. Ayrıca Sovyetlerden Japonya'ya savaş açması istenmiş, Sovyetler bunu kabul etmesinin karşılığında ise BM veto hakkı ve Kuril adalarını elde etmiştir. Ülkesinin güvenliği açısından endişeli görünen Stalin'in, oldukça ısrarcı bir tutum sergilemiş olması diğer devletleri rahatsız etmiştir.³⁵ Konferansta devletlerin savaş sonunda beklentilerinin farklı olduğu ve birçok konuda anlaşmaya varamadıkları görülmüştür. Böylece müttefikler arasındaki işbirliği de yavaş yavaş sönmeye başlamıştır.

Bir sonraki konferans, Nisan 1945 yılında San Francisco'da gerçekleşen ve Birleşmiş Milletler Konferansı'dır. Milletler Cemiyeti'nde geçmişte alınan derslerin doğrultusunda devletler, daha sistematik ve güvenilir bir örgüte ihtiyaç duymuşlardır. Bunun içinde sistemin koruyuculuğunu üstlenen devletler "Güvenlik Konseyi" adı altında etkin kararlar alabilme yetkisine sahip olmuşlardır. 1948 yılında İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin de yayımlanması ile birlikte örgütün yapısı daha net ortaya çıkmıştır.³⁶

Almanya ile ilgili yaşanan sorunların ve anlaşmazlıkların hala devam ediyor olması, Avrupa'da oldukça büyük bir huzursuzluğa yol açmıştır. Bu mevzuyu yeniden şekillendirmek amacıyla devletler tekrar bir araya gelmenin zorunluluğunu fark etmiş ve 17 Temmuz 1945 yılında Potsdam Konferansı'nı toplamışlardır. Bu görüşmeye 12 Nisan'da Roosevelt'in ölmesi nedeniyle yerine yardımcısı Henry Truman gelmiştir. İngiltere'de ise savaşın kazanılmasına rağmen Churchill seçimi kaybetmek üzere olduğu için diğer aday olan Clement Atlee'yi dünyadaki gündemi

³⁴Mustafa Emre Kürümoğlu, "Yalta ve Potsdam'da Savaş Sonrası Uluslararası Düzenin Kurulması ve Türkiye", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, 2011, s. 245.

³⁵Georges-Henri Soutou, *Avrupa Birliği Tarihi: 1815'ten Günümüze*, Bilge Kültür Sanat Yayınları, 2014, s. 283.

³⁶Best, *a.g.e.*, s. 245.

daha yakından takip etmesi için beraberinde getirmiştir.³⁷ Alman düşmanlığı noktasında ortak bir çizgide buluşan devletlerin üzerinde yavaş yavaş kara bulutlar gezmeye başlamış ve görüş ayrılıkları sertleşmiştir. Bu toplantılar esnasında bütün devletlerde gerilim havası yüksek iken, Truman atom bombasının yapımının tamamlandığı haberini burada aldığı için oldukça rahat davranmıştır. Stalin'den Japonya'ya karşı savaş ilan etmesi yeniden istenmiş ve söz vermesine rağmen Sovyetler alınan kararları uygulamamıştır.³⁸ Gerilimin dozunun giderek artması da kutuplar arası çizginin belirginleşmesine zemin hazırlamıştır. Konferansın etkileri, 1990 yılında Almanya'nın birleşmesine dek hukuki etkisini sürdürmüştür.

Almanya ve Japonya ile bu devletlerin fikrine bağlı olan devletlerin yenilgiyi kabul etmeleri üzerine, yaşanan sorunların çözümlenmesi adına 1945 yılında – Potsdam Konferansı'ndan sonra- Londra'da ve Moskova'da iki ayrı konferans daha yapılmıştır. İlki Londra'da gerçekleşen görüşmelere ABD, İngiltere, Sovyetler Birliği ve Çin katılmıştır. Devletler savaş sonunun getirdikleri, Batı Almanya'nın geleceği, mihver devletlerle yapılacak olan antlaşmaların maddeleri üzerinde birtakım kararlar vermeye çalışmışlardır. Ancak Londra görüşmeleri, tarafların ortak bir payda altında birleşememelerinden bir sonuca ulaşamamıştır. Londra Konferansı'ndan sonra gerçekleştirilen bir konferans 16 Aralık'ta düzenlenen Moskova Konferansı'dır. Bu konferansa sadece ABD, İngiltere ve Sovyetlerden gelen temsilcilerin katılmasına karar verilmiştir. Yapılan görüşmelerde daha önceki konferanslarda karar verilemeyen mevzular görüşülmüş ve yaşanan sorunların çözümü birtakım kararlarla halledilmeye çalışılmıştır.

Son olarak 29 Temmuz 1946 yılında Paris Barış Konferansı düzenlenmiştir. ABD, İngiltere, Sovyetler ve Fransa dışında davetli on yedi devletin daha katılımı ile görüşmeler gerçekleşmiştir.³⁹ 29 Temmuz – 15 Ekim 1946 tarihleri arasında yapılan müzakerelerin sonucunda 10 Şubat 1947'de Paris Barış Sözleşmesi imzalanmıştır. Sözleşme sonucunda savaş sonu dünyasının sınırları belirlenmiş ve yenilen devletlere

³⁷Fahir Armaoğlu, "Sovyet-Amerikan Münasebetlerinin Üç Yılı, *Ankara Siyasal Bilgiler Üniversitesi Dergisi*, 1949, s. 377.

³⁸*Uluslararası İlişkiler Tarihi Cilt 5*, (Çev.) Ali Rıza Dırık, İstanbul: Doğa Basın Yayın, 2013, s. 520.

³⁹Avusturalya, Belçika, Beyaz Rusya, Ukrayna, Brezilya, Kanada, Çin, Çekoslovakya, Habeşistan, Yunanistan, Hindistan, Felemenk, Yeni Zelanda, Norveç, Lehistan, Yugoslavya, Güney Afrika.

belli miktarlarda savaş tazminatı ödeme zorunluluğu getirilmiştir. Savaş sonrasında kazanan devletler, uluslararası politikada baskın ve etkin bir konuma yükselmiştir.

1.4. Almanya ve Polonya Sorunu

İkinci Dünya Savaşı'nın son yıllarında, Avrupa'nın içinde bulunduğu tablo az çok şekillenmiş ve Almanya'nın durumu müttefik devletlerce konferanslarda sıkça tartışılan bir konu olmuştur. Ancak ortak fikir, Avrupa'nın iyiliği için Nazizm'in tamamen ortadan kaldırılması noktasında birleşmiştir. Savaş sonrasında hem Almanya'yı hem de savaş suçlularını cezalandırmak adına kapsamlı bir çalışma kampanyası içine giren devletler, adaleti sağlamak için çeşitli mahkemeler kurmuş ve insanlığa karşı suç işlemek kapsamında sorumluları yargılamışlardır.⁴⁰

Savaşların sorumlusu olarak ilan edilen Almanya'nın parçalanması ve müttefik devletlerin kontrolü altında bir daha sorun çıkartmaması adına ortaya konan fikirler, Almanya'nın geleceği hakkında büyük önem taşımıştır. Müttefiklerin bu konuda almış olduğu kararlar bakımından ilk sırada yer alan konu ise; Nazilerden ve askerlerden kurtulmak, savaşa yol açanlara da mahkemeler aracılığıyla ciddi cezalar vermek olmuştur.⁴¹ Nürnberg Mahkemeleri adı verilen bu mahkemeler, uluslararası ilişkiler alanında savaş suçlusu mahkemeleri olarak yer edinmiştir.. Ancak savaşın kazananları tarafından gerçekleştirildiği için adil bir ortam sağlanamamıştır. Almanya'nın demokratik bir rejim haline gelmesi için uzunca bir süre bu bölgeyi işgal altında tutmuşlardır. Böylece Almanya, dört işgal bölgesine ayrılmış ve merkezileşmesinin de önüne geçilmiştir. Bunun dışında savaş borçlarının ödenmesi mevzusu gündeme gelmiş ve bu noktada Almanya'nın sanayileşmesine yardımcı olarak, bütün bu faaliyetleri gözetimi altında tutmuşlardır.⁴²

Almanya dışında Avrupa'da sorun teşkil eden bir diğer konu, Polonya Sorunu olmuştur. Hitler'in 1939 yılında bölgeye girmesiyle savaş kıvılcımları ilk olarak Polonya'dan yankılanmıştır. Savaş ile ilgili konferansların toplandığı dönemde

⁴⁰Türkan Melis Parlak, "Galiplerin Adaleti: Nürnberg ve Tokyo Askeri Ceza Mahkemeleri", *Harp Akademileri Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Dergisi*, 2015, s. 41.

⁴¹Çağrı Erhan, "Avrupa'nın İntiharı ve İkinci Dünya Savaşı Sonrası Temel Sorunlar", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 51, Sayı 1, 1996, s. 265.

⁴²Joseph C. Schott, "Overall German Strategy in World War Two and the Allied Air Offensive", Alabama: Air University, Unpublished PhD Thesis, 1997, s. 28.

Polonya Hükümeti iki ayrı kola bölünmüştü. İlk hükümet, Alman işgalinin gerçekleştiği esnada İngiltere'ye kaçan Sürgün Hükümet iken, ikincisi ise Sovyetlerin kendi işgal bölgesinde oluşturduğu Lubnin Hükümeti'ydi. Bu noktada karşılaşılan sorun, hangi hükümetin resmi olarak ülkeyi temsil ettiği noktasında yaşanmıştır. Sovyetler Birliği Lubnin Hükümeti'ni desteklerken, ABD ve İngiltere Sürgün Hükümet'in muhatap alınması gerektiğini ileri sürmüştür. Bu tartışmaların ardından bir koalisyon hükümeti kurulmasına karar verilmiş ve sorun çözüme kavuşturulmuştur.⁴³

Polonya ile ilgili olarak gerçekleşen sorunlar sadece bu konu ile sınırlı kalmamış, ülkede demokratik seçimlerin gerçekleşmesinden duyulan endişe gün yüzüne çıkmıştır. Stalin, Yalta Konferansı'nda Polonya'da adil ve demokratik seçimlerin gerçekleşeceğine dair bir söz vermiş; ancak Potsdam Konferansı esnasında geldiğinde bu sözün hala gerçekleşmediği görülmüştür. Bölgede bahsi geçen seçimlerin yapılması neticesinde Sovyet yanlısı bir sonuç çıkmayacağı için Stalin bu işi bilerek yavaşlatmıştır. Ayrıca Almanya yeniden güçlenirse, kendine saldıracağı endişesinden vazgeçememiş ve iki ülke arasında tampon bir bölge oluşturulması için Polonya'yı elinde tutmak istemiştir. Yaşanan durum devletlerarası ilişkilerde gittikçe gerginlik yaşanmasına yol açmıştır.⁴⁴

1.5. Soğuk Savaş'ın İlk Yankıları: Berlin Ablukası, Çin Halk Cumhuriyeti'nin Kurulması ve Kore Savaşı

İkinci Dünya Savaşı arkasında büyük bir yıkım ve sorunlar silsilesi bırakmıştır. Savaş sonunda galip durumdaki devletler bile savaşın yükü altında ezilmiş ve toparlanmak adına büyük uğraşlar vermişlerdir. Ancak savaş sonrasında iki devlet, diğer devletlere göre bu savaşı daha güçlü atlatmıştır; ABD ve Sovyetler. Her iki güç de, savaş sonrasında uluslararası ilişkilerde bir etkinlik alanı oluşturmak istemişlerdir. Bu sebeple, görüş olarak yakın buldukları ya da hegemonyalarına alabildikleri bölgeleri kontrol altında tutmaya çalışmış ve bunun için sert mücadelelerle dolu bir yarışın içine girmişlerdir. Adına "Soğuk Savaş" denilen bu

⁴³Uluslararası İlişkiler., a.g.e., s. 323.

⁴⁴Muzaffer Ercan Yılmaz, *Savaş ve Uluslararası Sistem*, Bursa: Dora Yayınları, 2014, s. 120.

mücadele, siyasi alandan ekonomiye, güvenlikten askeriye, nükleerden de pek çok alana yayılarak geniş bir yelpazeyi oluşturmuş ve bu durum 1990'ların sonuna kadar sürmüştür.⁴⁵

Savaş sonrası dönemde yaşanan durum, başka bir deyişle ifade edilirse; Avrupa, ABD ve Sovyetler arasında iki kutuplu bir yapıya dönüşmüştür. Churchill'in, 10 Şubat 1946 tarihinde yaptığı konuşmasında, Baltık'ta Stettin'den Adriyatik'e kadar kıtanın ortasından bir Demir Perde (Iron Curtain)⁴⁶ indiğini söylemesi, taraflar arasında başlayan savaşın sınırlarını da belirlemiştir. Churchill'in Misery Üniversitesi'nde Demir Perde konuşmasının üne kavuşmasının önemi; Avrupa'da hiçbir devletin güvenliğinin Sovyetlerin eline bırakılmayacağını sinyallerini vermiş olmasından kaynaklanmıştır. Buna istinaden, Avrupalı devletlerde de Sovyetlerin yenilmesi gereken ideolojik bir düşman olduğu fikri giderek yayılmıştır.⁴⁷

1945 ile 1953 yılları arasındaki mücadele profili incelendiğinde, iki kutuplu sistemdeki 'Dehşet Dengesi'nin⁴⁸ yükseldiği yıllar olduğu görülmüştür. Dönemin ilk yarısında ABD'nin atom bombasını icat etmiş olması, onu Sovyetlere karşı bir üst seviyeye çıkarmıştır. Sovyetlerin de bu olayın akabinde atom bombası yapabilecek duruma gelmesi dengeyi yeniden bozmuş; ABD'nin ise hidrojen bombası yapma yeteneğine ulaşması silahlanma teknolojisi büyük bir hız kazanmıştır. Yaşanan güç

⁴⁵Naci Doğan, "Yeni Dünya Düzeni Bağlamında Uluslararası Sistem, NATO'nun Rolü ve Türkiye'nin Stratejik Konumu", *Manas Journals*, Cilt 5, Sayı 10, 2004, s. 28.

⁴⁶**Demir Perde (Iron Curtain):** Churchill'in muhalefette olduğu sırada, Misery Üniversitesi'nde yaptığı bir konuşmada kimsenin beklemediği anda Avrupa'nın ortasından Demir Perde'nin indiğini söylemiştir. Bu perde Baltık'taki Stettin'den, Adriyatik'e inmiştir. Churchill bu sınırı çizdiği yerden daha sonra 1961 yılında Berlin Duvarı geçmiştir. Daha fazla bilgi için bkz: Haluk Özdemir, "Ulusal Dış Politikalar ve Jeostrateji Bağlamında Avrupa'nın Anlamı", *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*.

⁴⁷"Winston Churchill Speech", <https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/1946-03-05.pdf>, (11.11.2016).

⁴⁸**Dehşet Dengesi (Balance of Terror):** Nükleer güce sahip devletler arasında olası bir nükleer savaşta ortaya çıkacak topluca yok olma korkusu doğrultusunda doğan dengedir. A.B.D. ile Sovyetler Birliği arasındaki dehşet dengesi, çok çeşitli imha silahları ve bunları taşıyacak füze sistemlerine sahip iki taraftan birinin, ilk saldırısına ötekinin vereceği yanıtın önlenemeyeceği anlayışı üzerine yatmaktadır. Ani bir saldırıda karşı tarafın çok iyi şekilde korunan nükleer silah kapasitesinin tam anlamıyla yok edilemeyeceğinin bilinmemesi dehşet dengesinin yarattığı etkiyi arttırmaktadır. Dehşet dengesinin yıldırıcılığı tarafların daha çok ürettikleri öldürücü silahlar sonucu daha da artmıştır.

yarışı, tarafların sık sık gerilmelerine sebebiyet vermiş ve karşı karşıya çatışa seviyesine gelmelerine yol açmıştır.⁴⁹

Gerilimi yükselten olaylardan ilki, Berlin Ablukası meselesidir. Savaş sonrası Almanya'nın dörde bölünmesinin dışında, Berlin'de dört ayrı bölüme ayrılmıştır. Bölgeye cumhuriyet rejiminin yerleşmesini isteyen müttefik devletlere Sovyetler kesinlikle karşı çıkmıştır. Sürekli olarak Almanya'nın birleşmesi ve yeniden güçlenmesi noktasında endişeye düşen Sovyetler, karşı atağa geçmiş ve Haziran 1948 yılından 1949'a kadar ,üç yüz günü aşkın bir sürede, Berlin'i abluka altına almıştır. Bölgenin bütün kara, hava ve deniz bağlantılarını kesmiş ve Batılı devletlerin burada yaşayan nüfusa sahip çıkıp çıkamayacağını görmek istemiştir. Konunun muhatabı olan devletlerden biri olan ABD ise, Berlin yitirilirse bütün Almanya'nın gideceğinden endişe duymuş ve Berlin'e hava köprüsü (Berlin Airlift) adı verilen malzeme taşıma operasyonunu gerçekleştirmiştir. Sergilenen tutum karşısında Sovyetler, ABD'nin Batı Avrupa'yı savunma konusundaki istikrarını görmüş ve 1949 yılında ablukayı sonlandırmıştır. Almanya, kuşatma sonrasında Marshall Planı'ndan ve diğer yardımlardan da faydalananarak daha hızlı bir kalkınma sürecine girmiştir.⁵⁰

Nihayetinde, yıllar içerisinde devletlerarasında yaşanan gerilimin bir sonucu olarak 1961 yılında Berlin'in bir ucundan diğer ucuna adına 'utanç duvarı' denilen Berlin Duvarı inşa edilmiştir. Bu duvar, Avrupa'da uzun soluklu olarak yaşanan Soğuk Savaş'ın canlı bir sembolü olmuştur.⁵¹

ABD ve Sovyetlerin yeniden karşılıklı olarak geldiği bir diğer mevzu da, Çin Halk Cumhuriyeti'nin kurulması olmuştur. Çin'de uzun süreden beri yaşanan iç savaşı görmezden gelen ABD, bu tutumunun bedelini bölgeyi kaybederek ödemiştir. Çünkü Batı Avrupa, Amerikan savunma stratejisi açısından Asya'ya göre daha ön planda tutulmuştur. 1931 yılında Japon işgali nedeniyle Çin, milliyetçiler ve

⁴⁹Faruk Sönmezoğlu, Hakan Güneş, Erkan Keleşoğlu, *Uluslararası İlişkilere Giriş*, İstanbul: Der Yayınları, 2013, s. 30.

⁵⁰_____, *'Ana Hatları İle Amerikan Tarihi'*, ABD Dışişleri Bakanlığı, s. 286.

⁵¹Erel Tellal, *'Soğuk Savaş Neden Yeniden Sona Erdi?'*, *Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 57, Sayı 2, s. 203.

komünistler olarak iki parçaya bölünmüş ve şiddetli iktidar mücadelesi yaşanmıştır. ABD, milliyetçi kesimden Çan Kay Şek'i desteklerken, Sovyetler ise komünistlerden Mao Ze-dung'u desteklemiştir.⁵²

Milliyetçiler ülkenin gidişatı konusunda başarılı çalışmalar yürütemediği için halk, zamanla komünist kesimi destekler hale gelmiş ve hatta milliyetçi kesim de kendi arasında bölünmüştür. Çan Kay Şek ise popülerliğini yitirmeye başlayınca, sert tutumunu giderek attırmıştır. Bunun sonucunda Mao'nun başlatmış olduğu isyanla 1 Ekim 1949 günü rejim devrilmiş ve Çin Halk Cumhuriyeti kurulmuştur.⁵³ Mao, lider olduktan kısa süre sonra Moskova'ya gitmiş ve burada Sovyetler ile bir anlaşma metni imzalamıştır. Onun görünürdeki Sovyet yanlısı tavrı, ABD'de büyük bir yankı uyandırmış ve yeni Çin'i tanıma konusunda onu olumsuz görüşe sevk etmiştir. Bölgeyi Sovyet etki alanına terk etmek durumunda olan ABD'nin Pasifik'teki son iki limanı olarak elinde Japonya ve Güney Kore kalmıştır.⁵⁴ Ancak olayın daha iç yüzüne bakmak gerekirse, Stalin'de Mao'da kendilerini komünizmin gerçek lideri olarak görmüş ve asla birbirlerine güvenmemişlerdir.

Bahsi geçen ve bir diğer sorunlu bölge olan Kore'ye değinmek gerekirse, uzun soluklu olarak yaşanan bu savaş, devletlerarasında gerilen iplerin kopma noktasına kadar gelmesine neden olmuştur. 1990'lı yıllara dek hiçbir sıcak çatışmaya girmedigini iddia eden ABD ve Sovyetler, bölgede sıcak bir çatışmaya girmiş, ancak bunu inkâr etmişlerdir. 1950 yılında NSC-68 (ABD Güvenlik Yasası) doğrultusunda Amerikan yönetimine bazı konularda ciddi uyarılarda bulunulmuş ve gerekli önlemlerin alınmasının zorunluluğu dile getirilmiştir. Tam da bu durumun üstüne Kuzey Kore 38. Paralelden Güney Kore'ye saldırmaya başlamış ve felaket senaryosu gerçekteki karşılığını bulmuştur. Aslen yaşanan savaş, Kuzey'in arkasındaki Sovyetler ve Çin ile Güney'in arkasındaki ABD'nin güç mücadelesi haline gelmiştir.

⁵²Mert Göz, Esra Saygılı, "Mao Zedung'un Yaşamı: Siyasi, Askeri, Sosyal ve Kültürel Mücadelesi", *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 5, Sayı 10, 2015, s. 15.

⁵³Ünsal Oskay, "Çin Halk Cumhuriyeti'nin Kuruluşu", *Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 22, Sayı 4, 1967, s. 347.

⁵⁴Steven W. Hook, John Spainer, *Amerikan Dış Politikası: İkinci Dünya Savaşı'ndan Günümüze*, (Çev.) Özge Zihnioğlu Tanırlı, İstanbul: İnkılap Yayınevi, 2013, s. 61.

Devletler kendilerine yakın olan rejimleri destekleyerek savaşın seyrini değiştirmişlerdir.⁵⁵

ABD, İngiltere, Sovyetler ve Çin tarafından Kore’de demokratik bir rejimin kurulması gerektiği tespit edilmiş, 1945 yılında Karma Komisyon’un oluşturulması kararına varılmıştır. Bu görüş devletlerin onayından geçmiş olsa da tarafların anlaşmazlıklarından dolayı uygulanamamıştır. ABD, sorunu BM’ye taşımıştır. Sovyetler Birliği’nin çeşitli itirazlarına rağmen, 1947 yılında Birleşmiş Milletler çatısı altında bir komisyon oluşturulmuştur. Komisyonun amacı tarafları ortak bir paydada buluşturabilmek ve seçimlerin yapılmasını sağlayabilmek olsa da, Kuzey Kore verilen kararlara Sovyetlerin itirazı ile uymamıştır. Bu nedenle seçimler sadece Güney Kore’de gerçekleşmiştir. Temmuz ayında da Kore Cumhuriyeti ilan edilmiştir. Komisyondan bağımsız olarak Kuzey’in de seçimi gerçekleştirmesi ile her iki bölgenin hükümeti de kendisini bütün Kore’nin temsilcisi olarak duyurmuştur. Bunun üzerine çıkan kargaşa ortamı sonucunda Kuzey Kore, 25 Haziran 1950 yılında 38. enlemden saldırıya geçmiştir.⁵⁶

BM, ABD’nin isteği doğrultusunda savaşın sorumlusunun Kuzey Kore olduğunu belirtmiş ve Güney Kore’ye yardım çağrısında bulunmuştur. Gelen yardımlar ve Birleşmiş Milletler gücü ile Pyongyang’a kadar orduların ilerlemesi, Çin’in yaşananlara karşı kayıtsız kalamaması sonucunu doğurmuştur. Çin, ABD’nin asıl amacının Kore vasıtasıyla bütün Asya’yı ele geçirmek olduğunu iddia etmiştir. Kore ve Japonya dışında Asya’da stratejik bir bölgeye sahip olamayan ABD, bölgedeki kontrolünü Sovyetler Birliği’ne kaptırmamak için Güney Kore’den hiçbir desteği esirgememiştir.⁵⁷

1951 yılında tarafların talebiyle ateşkes görüşmeleri başlamıştır. Kore Savaşı, ABD’nin siyasetinde ve ekonomisinde sonlanması gereken ağır bir yük haline gelmiştir. 1953 yılında Stalin ölene dek savaş fiilen devam etmiştir. Onun yerine

⁵⁵Best, vd., *a.g.e.*, s. 290.

⁵⁶Ahmet Emin Yaman, ‘Kore Savaşı’nın Türk Kamuoyuna Yansıması’, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı 37-38, 2005, 237.

⁵⁷Hakan Savran ‘İkinci Dünya Savaşı’nda Büyük Güçler ve Türkiye’, Edirne: Trakya Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2015, s. 124.

halefi olarak gelen Kruşçev ise ‘barış içinde bir arada yaşama’ çağrısında bulunarak genel havayı yumuşatmaya çalışmıştır. Yapılanların anlamsız olduğuna karar verilmesi üzerine savaşa başlanan yerde, yani 38. enlemde çatışma sona ermiştir.⁵⁸ Belirlenen sınır komünist olan ve olmayan devletlerin arasında sembolik de olsa bir hudut çizgisi oluşturmuştur. ABD ise, Güney Kore ile Soğuk Savaş süresince geçerli olan karşılıklı güvenlik paktını imzalamış ve bu bölgeden gelebilecek olan tehlikeleri uzakta tutmaya çalışmıştır.⁵⁹

⁵⁸Sander, *1918-1994*, s. 282.

⁵⁹Engin Öztürk, ‘İkinci Dünya Savaşı ve Amerika Birleşik Devletleri’, http://www.academia.edu/16827039/%C4%B0kinci_D%C3%BCnya_Sava%C5%9F%C4%B1_ve_ABD, (15.11.2016).

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA'DA BÜTÜNLEŞME HAREKETLERİ

Avrupa, yüzyıllar boyunca kıtayı oluşturan devletlerin siyasi, ekonomik, dini veya hegemonik savaşlarına sahne olan önemli bir platform olmuştur. Yaşanan savaşlar doğrultusunda devletlerin kendi geleceklerine yeniden yön verme fikri, Avrupa coğrafyasında birtakım gelişim ve dönüşümlerin yaşanmasına olanak sağlamıştır. Bunun yanı sıra silahlanma ve teknolojinin giderek artmasıyla da dünya barışını sağlama arzusu daha fazla önem taşımaya başlamıştır. Devletler, çatışma ortamında çoğu zaman savaşın eşiğine kadar gelmiş olsalar da içgüdülerini bastırma gereğini duymuşlardır. Devletleri barış içerisinde bir araya getirme isteği –birçok devletten tek bir devlet oluşturma fikri- Avrupalı devletleri uzun süre meşgul etmiş, ancak gerçekleşmesi İkinci Dünya Savaşı'nın getirmiş olduğu siyasi ve sosyal ortam sayesinde mümkün olmuştur.⁶⁰ Yaşanan sorunların temelden çözümlenmesi için de anarşik olan uluslararası ortamda bir üst otoritenin varlığına ihtiyaç hissedilmiştir. Çıkar çatışmalarından dolayı ortaya çıkan düşmanlıklar çerçevesinde, Avrupa'nın birleşme tutkusu hayalden daha ileriye geçemeyen bir tutku olarak kalmıştır. Kısacası Avrupalı devletlerin bir araya gelmesi için pek çok çaba gerçekleşmiş olsa da, bölünmeleri için de bir o kadar talihsizlikler silsilesi yaşanmıştır.

Avrupa bütünleşmesi ve nihai bir süreç olarak Avrupa Birliği, tam da bu ihtiyaçların yoğun hissedildiği noktada varlığını göstermiştir. Devletlerin bir arada ve barış içerisinde yaşama konusundaki fikirleri, her ne kadar Avrupa Birliği'nin kurumsal olarak yapılandırılması ile eşleştirilmiş olsa da, aslında temellerini yüzyıllarca sürdürülen çalışmalardan ve Immanuel Kant, Victor Hugo ya da J.J. Rousseau gibi önemli düşünürlerin çıkarımlarından almıştır. Avrupa'da bu birliktelik çabası çeşitli devrimler, birlikler, anlaşmalar ve uyuşmazlıklardan doğan sonuçlarla şekillenerek günümüzdeki halini alabilmiştir.⁶¹

⁶⁰Hasan Mor, "Avrupa Birliği Bütünleşme Süreci ve Sorunları", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 14, 2010, s. 503.

⁶¹Çağrı Erhan, "Avrupa Bütünleşmesinin Tarihsel Gelişimi", <http://akademikperspektif.com/2012/08/24/avrupa-birliginin-tarihsel-gelisimi/>, (12.10.2016).

Avrupa bütünleşmesinin temellerine daha derin değinmek gerekirse, özetle Hristiyanlık dininin yükselişinden Otuz Yıl Savaşları'na, Westphalia Barışı'ndan Fransız Devrimi'ne, Sanayileşme Çağı'ndan Rönesans ve Reform Hareketlerine ya da Wilson İlkeleri'nden Atlantik Bildirisi'ne kadar uzanan geniş solukta incelenecek bir süreçten bahsetmek mümkündür. Sadece bunlarla da sınırlı kalmayan bütünleşme tarihinde Dünya Savaşları'nın da etkisiyle gerçekleşen yıkımın büyüklüğü, devletlerin gözünü korkutmuştur.⁶²

20. yüzyıl esas olarak Avrupa merkezli bir sömürgecilik yoluyla Avrupa'nın dışındaki alanlara da yayılan tam anlamıyla dünya sisteminin geçerli olduğu bir dönem olmuştur. Devletler, dünyanın o güne kadar gerçekleşen en yıkıcı savaşı olan Birinci Dünya Savaşı ve ondan daha yıkıcı bir hal alan İkinci Dünya Savaşı'nı tecrübe etmişlerdir. Daha fazla çatışmaya mecali kalmayan Avrupalılar çıkarlarının peşinden koşmayı her ne kadar göz ardı edemeseler de, kaybettikleri kazandıklarından daha fazla olduğu için savaşmaktan çok uzlaşmacı çözümler aramaya koyulmuşlardır. Özellikle atom bombası ve hidrojen bombası gibi önemli kitlesel silahların üretimi ve kullanımı taraflarda nükleer caydırma mantığının oluşumunu teşvik etmiştir. Soğuk Savaş'ın başlangıç dönemine kadar sıcak çatışmalar etkisini sürdürse de, Sovyet-ABD güç mücadelesi ve bu başlıklar altında kümelenen devletlerin üzerinde bir üst otoritenin varlığı aranmıştır. 1919-1945 yılları arası dönem, uluslararası sistemin evriminin belirginleştiği en önemli dönemeç olmuştur.⁶³

Kurumsal anlamda temellerini Monnet ve Schuman'dan alan Avrupa bütünleşmesi, daha sonra birliğini Paris Antlaşması ile Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'na ve oradan da Roma Antlaşması kurumları olan Avrupa Ekonomik Topluluğu ve EUROTOM'a kadar genişletmiştir. Her ne kadar Avrupa Savunma Topluluğu ya da gölgede kalan Batı Avrupa Birliği gibi başarısızlıklara sahip olsa da, örgütlenme çabalarının meyvesini vermiş ve günümüzde adı Avrupa Birliği olan

⁶²Haluk Günuğur, "Avrupa Entegrasyonu", *Ekonomik Yaklaşım Dergisi*, Cilt 4, Sayı 9, 1993, s. 48.

⁶³Kemal İnat, vd., "Uluslararası İlişkilere Giriş", İstanbul: Küre Yayınları, 2014, s. 427.

supranasyonel örgüt⁶⁴ ile sağlam ayaklarla ortaya çıkmıştır. Sadece bunlarla sınırlı kalmayan Avrupa; Birleşmiş Milletler, NATO (North Atlantic Treaty Organization), Dünya Bankası (World Bank) ve Uluslararası Para Fonu (International Monetary Fund) gibi örgütlenmelerle de birlik düşüncesini çeşitlendirmiştir. Sovyetler Birliği de oluşturulan bu kurumlara karşılık COMECON, Varşova Paktı gibi örgütlenmelere giderek etkiye tepkisel cevaplar vermiştir. Böylece dünyayı Doğu Avrupa ve Batı Avrupa olarak iki farklı bütünleşme süreci içerisinde düşünmek mümkün olmuştur.

Avrupa bütünleşmesinin sahip olduğu başarı ya da başarısızlıklar sadece tarihsel süreci ilgilendirmekle kalmamış, aynı zamanda teorik açıdan da Uluslararası İlişkiler Kürsüsü'nün dikkatini çekmiştir. Oluşumunun fikri temellerinin nasıl atıldığı ve ilerleme sürecinin hangi yollarla gerçekleştiği noktasında çeşitli görüşler ortaya çıkmıştır. Örneğin Federal Yaklaşım, merkezi bir yönetimi öngörürken, hükümetlerarası yaklaşım bölgesellikten yola çıkmıştır. Fonksiyonel Yaklaşım teknik işbirliğini savunurken, Neofonksiyonel Yaklaşım ise etkili bir siyasal yapılanmayı dile getirmiştir. Bu şekilde arttırılabilir teorik çerçeveler de bütünleşmenin nasıl gerçekleştiği noktasında sahaya büyük bir bilgi birikimi sağlamıştır.

Avrupa'daki bütünleşmenin anlatılacağı bu bölümde ilk olarak tarihsel sürecin akışından bahsedilecektir. Daha sonra da İkinci Dünya Savaşı'nın etkileriyle gelen Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu ve savunma konusunda ki pasif tutumuyla Avrupa Savunma Topluluğu ele alınacaktır. Batı Avrupa Birliği ile devam eden bütünleşme sürecinde Roma Antlaşması kurumlarının –Avrupa Ekonomik Topluluğu ve EUROTOM- bahsi geçtikten sonra da bütünleşme teorilerine kısaca değinerek bölüm sonlandırılacaktır.

⁶⁴**Supranasyonel (uluslarüstücülük):** Uluslarüstücülük, üye birimlerden merkezi organa doğru bir karar-alma otoritesi transferini içerir. Üyeler uluslarüstü kararı ya kabul etmek ya da sistemden çekilmek zorundadırlar. Kararlar üye hükümetlerin temsilcilerince veya uluslararası düzenlemenin bir birimi olarak işlev gören kurum tarafından alınır. Uluslarüstücülük, ülkelerin egemenliklerinin bir kısmını gönüllü olarak merkezi kuruma devrederlerse mümkün olacaktır.

2.1. Avrupa'daki Birlik Düşüncesinin Temelleri

Avrupa'daki birlik düşüncesinin temelleri sanıldığından çok daha eski tarihlere dayanmaktadır. Bunu Roma ya da Yunan medeniyetlerinin yaşamış olduğu döneme kadar götürmek mümkün olsa da, en somut kanıtlarını Orta Çağ sonrası dönemde düşünürlerin, sanatkârların ve devlet adamlarının fikri temellerinde görmek mümkündür. Bunların en başında Immanuel Kant, Victor Hugo ve J.J. Rousseau gibi Avrupa'da barışı esas alan önemli şahıslar gelmektedir.⁶⁵ Hristiyanlığın yükselişe geçtiği dönemde Müslümanlara karşı oluşturulan Haçlı Birlikleri, Avrupa'daki bütünleşmesinin en temel örneklerinden birisini oluşturmuştur. Özellikle 1453 tarihinde Osmanlı İmparatorluğu'nun İstanbul'u fethetmesi çağ değiştiren bir hadise olmasının yanı sıra, Avrupa bu gelişmeyi kabul etmediğinden bütünleşme fikrini ateşleyen bir unsur olmuştur. Kutsal toprakları Müslüman halktan geri alma isteğiyle toplanan ordular, Avrupa'nın daha belirgin bir tanıma kavuşmasında önemli bir adım olmuştur.⁶⁶

Avrupa'da bütünleşmeden bahsederken unutulmaması gereken önemli bir isim de Emeric Cruce'dur. *Nouveau Cynee* adlı eseri kaleme alan Cruce, birliğin sağlanması yönünde adımlar atılırken buna ilk olarak uluslararası ticaretin serbestleştirilmesiyle başlanması gerektiğini savunmuş ve tarafsız bölgelerde oluşturulacak uluslararası bir yapılanmanın kurulması gerektiğinden bahsetmiştir. Ayrıca tüm devletlerin temsilcilerinin de katılımını içeren bir görüş ileri sürdüğü için onun bu fikirleri, ilk evrensel örgüt tasarısının kaynağı olarak kabul edilmiştir.⁶⁷

Bütün birlik fikirlerine rağmen sonraki yüzyılda, Avrupa'nın kendi içinde devam eden iç karışıklıklar giderek artmış ve Protestanlık inancının ortaya çıkması Hristiyanlık dininin yeniden sorgulanmasına yol açmıştır. Rönesans ve Reform hareketleri ile de desteklenen bu laik dönemde Avrupa'ya birlik olma vurgusu sıkça yapılmıştır. Ardından Seksen Yıl ve Otuz Yıl adı verilen din savaşları gerçekleşmiş,

⁶⁵Yalçın Alganer, Müzeyyen Özlem Çetin, "Avrupa'da Birlik ve Bütünleşme Hareketleri", *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, Cilt 23, Sayı 2, 2007, s. 288.

⁶⁶Sertif Demir, "Avrupa Güvenlik Mimarisinin Tarihsel Gelişimi ve Türkiye'nin Bu Güvenlik Mimarisindeki Yeri", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Sayı 11, 2010, s. 16.

⁶⁷Andrew Mansfield, "Emeric Cruce's *Nouveau Cynee* (1623) Universal Peace and Free Trade", *Journal of Interdisciplinary History of Ideas*, Volume 2, Issue 4, 2013, s. 9.

Avrupa 1648 yılında Westphalia Barışı⁶⁸ ile taçlandırılmış ve yeni bir barış ortamının sağlanması noktasında bir yol haritası çizilmiştir. Westphalia Barışı, Avrupa’da dini özgürlüklerin sağlanması ve devletlerin toprak bütünlüklerine saygı duyulması bakımından büyük zafer olarak tarihe adını altın harflerle yazdırmıştır. Aynı zamanda modern anlamda uluslararası sistemin kurulması ve çağdaş devletlerin oluşması açısından da önemli bir simge haline gelmiştir.⁶⁹

Bir olgu olarak; uzun soluklu olmayan barış sürecinden sonra devletlerin, etkin otorite olabilmenin yollarını aradığı ifade edilebilir. İspanya Veraset Savaşları ile kesintiye uğramış olan sulh dönemi, ardından gelen 1713 tarihli Utrecht Barışı ile de gelişimini korumayı sürdürmüştür. Sadece yaşandığı dönemi ve ülkeyi değil, aynı zamanda bir dünyanın tarihini değiştiren 1789 Fransız Devrimi tecrübesi yaşanması; özgürlük, eşitlik ve demokrasi gibi fikirlerin yayılmasının yolunu açarken, aynı zamanda kargaşa ortamının da oluşmasına neden olmuştur. Özellikle Milliyetçilik başta olmak üzere pek çok ideolojinin bu ortamdan çıkarak dünyaya yayılması, ulus devlet yapılanmasının güçlenmesi açısından büyük bir adım olmuştur.⁷⁰ Napolyon, Avrupa’nın tamamını alarak bütünleşmenin sağlanmasını amaçlamış olsa da, savaşı kaybederek bu amacından yoksun kalmıştır. İngiltere’de başlayan ve daha sonra bütün dünyaya yayılan Sanayi Devrimi de bu süreci etkileyen önemli unsurlardan biri olmuştur.

Yaşanan kaos dönemini bitirmek amacıyla kurulan 1815 tarihli Viyana Kongresi ise Avrupalı devletlerin katılımıyla ses getiren bir bütünleşme adımı olmuştur. Eski düzene dönerek ortamın sakinleşmesini ümit eden devletler, bu kongrede hayal kırıklığına uğramışlardır. Bir sonraki dönemde, Alman ve İtalyan birliklerinin oluşumunu tamamlaması ve sisteme adapte olmaya çalışması, karmaşık düzenin giderek önünü göremeyen sisli bir ortama bürünmesine sebebiyet vermiştir. İlk silah sesinin her an gelebileceği endişesi sonucunda da Birinci Dünya Savaşı’nın

⁶⁸Otuz Yıl Savaşları (1618-1648) sonunda imzalanan Münster ve Osnabrück Antlaşmalarının birleşmelerinden oluşan barıştır. Birçok Uluslararası İlişkiler için modern devletin, modern uluslararası sistemin, modern egemenliğin ve uluslararası hukukun miladı olarak kabul edilmektedir.

⁶⁹Erdem Özlük, *Uluslararası İlişkilerde Devlet: Tanım, Teori ve Devlet İstisnacılığı*, Konya: Çizgi Kitabevi, 2012, s. 110.

⁷⁰Peter Kropotkin, *The Great French Revolution 1789-1793*, New York: Vanguard Printings, 1927, s. 50.

yaşanması bütün barış hayallerinin suya düşmesine neden olmuştur. Savaş sonrası dönemde bir bütün olmanın gerekliliği önce Wilson İlkeleri ile vurgulanmış, daha sonra Wilson'un devletleri tek çatı altında birleştirmeye çabalama fikri, Milletler Cemiyeti ile de taçlandırılmıştır.⁷¹ Barışın korunmasının, gerçekleşecek konsensüs ile dünya çapında etkili olacağı düşünülmüş, ancak kazanan devletlerin kaybedenlere karşı sergilemiş olduğu tutum işleri içinden çıkılmaz bir hale getirmiştir.

Avrupa'da birlik sağlama noktasında ortaya atılan fikirlerden biri olan ve Richard Kalergi tarafından ileri sürülen "Uluslararası Pan Avrupa Hareketi", Avrupa Birleşik Devletleri adı altında federal bir sistemin kurulmasını öngörmüştür. Farklı dil, tarih, kültür ve geleneklere sahip devletlerin bir araya gelerek barışı sağlamanın imkânsız bir çaba olmadığı bu çerçevede dile getirmiştir. O dönemde de İsviçre'nin içinde bulunduğu şartlar uygun görüldüğü için, Avrupa Birleşik Devletleri yapısının oluşturulmasında İsviçre'nin örnek alınması gerektiğini savunmuştur.⁷² Albert Einstein gibi önemli isimlerden destek almış olsa da döneminde kabul görememiş olan bu görüş, ileriki zamanda Avrupa Birliği'nin kuruluşunda önemli bir fikir olmuştur. Eşitlik, güvenlik, askeri ittifak, gümrük birliği ve kademeli geçişle birlik yolunun açılmasını, azınlık haklarını ve ulusal değerlerin varlığına saygı duyulmasını federalleşme çabaları için gerekli görmüştür.

Bir diğer gelişim aşaması ise; 1925'te düzenlenen Locarno Antlaşması'dır. Antlaşma, Almanya'nın savaş sonrasında Fransa ile iyi ilişkiler kurmak istemesinden doğmuştur. Pek çok devletin katılımıyla gerçekleşen konferansta, bir barış metni imzalanmış ve bu metine imza atan devletlerin savaştan korunması ve çıkan anlaşmazlıkların barışçıl yollarla çözülmesi hedeflenmiştir. Locarno'dan ilham alınarak devam eden barış sürecinde bir sonraki durak, 1927 tarihli Briand-Kellog Pakti olmuştur.⁷³ Fransız ve ABD Dışişleri Bakanları'nın isimleriyle anılan bu pakt, savaşı asla kabul etmeyen bir tutum sergilemiş, ülkelerarası ilişkilerde de barışçıl

⁷¹Oral Sander, *Siyasi Tarih: İlkçağlardan 1918'e*, Ankara: İmge Yayınevi, 2007, s. 386.

⁷²Korhan Beşikçi, "Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Üyelik Modellerinin Ortaklık İlişkisi Işığında Değerlendirilmesi", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, 2008, s. 11.

⁷³Mehmet Sait Dilek, "Büyük Güçlerin Politikaları ve Briand-Kellog Pakti", *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt 10, Sayı 37, 2013, s. 148.

yolları esas almıştır. Ayrıca silah kullanımının sınırlandırılmasını öngörmesi bakımından da oldukça önemli bir metin olmuştur. Bütünleşmenin önünde oluşan engellerden bir diğeri de, 1929 yılında yaşanan Büyük Bunalım'dır. ABD piyasalarında yaşanan bu kriz, bütün dünyayı etkisi altına alarak Avrupa'nın örgütlenmesinin önünde ciddi bir problem teşkil etmesine rağmen ileride oluşabilecek bir birlik içerisinde siyaset kadar ekonominin de ne denli önemli olduğunu göstermiştir.⁷⁴

Avrupa'da ilk ekonomik birleşme 18 Temmuz 1932'de Hollanda, Belçika ve Lüksemburg arasında imzalanan Ouchy Sözleşmesi ile kurulan Benelüks Topluluğu olmuştur. Topluluk, Batı Avrupa'da bu anlamda gerçekleştirilen ilk etkinlik alanı olmasının yanı sıra, ekonomik birleşmelerin kaynağını oluşturması bakımından da önem taşımıştır. Benelüks ismi, Ouchy Sözleşmesi ile bir araya gelen üç devletin isimlerinin baş harflerinin birleşiminden oluşturulmuştur. Memorandumun amacı, ismi geçen devletlerarasında bir gümrük birliği gerçekleştirmek olmuş ve 5 Eylül 1944 yılında Lüksemburg'u aralarına alarak bu amaçlarını nihayetlendirmişlerdir.⁷⁵

Barış duygularını yeşerten bu gelişmelerden sonra devletler, ikinci büyük dünya savaşının pençesine düşmüştür. Başta Alman, Japon ve İtalyan hükümetlerinin saldırgan tutumları dolayısıyla Avrupa, eşi benzeri görülmemiş bir savaşın gölgesi altında kalmıştır. Savaş sırasında kullanılan silahlar, devletlerin çıkarıcı ve anlayıştan yoksun politikaları, ideolojiler ile Avrupa savaşından daha çok gerçekten adının hakkını veren büyük bir dünya savaşı gerçekleşmiştir. Savaş sonrasında ortaya çıkan manzara da, devletlere çok daha farklı bir rota çizdirmiştir. Tamamen yıkılmış bir Avrupa'ya karşı, bütün ihtişamıyla ABD savaşın galip devleti ile önlenemeyen bir yükselişe geçmiştir. İngiltere de adını kazananlar hanesine yazdırmış olsa da, eski gücünden eser kalmamıştır. Diğer yandan, savaşın güçlendirmiş olduğu bir diğer devlet olan Sovyetler, başta ABD olmak üzere Avrupa'da kendisine karşı bir bütünleşme hareketinin başlamasına neden olmuştur. 1941 yılında Churchill ile Roosevelt savaş sonrası dünya düzenini sağlamak amacıyla Atlantik Demecini

⁷⁴Erkan Cevizliler, Ali Servet Öncü, "Birinci Dünya Savaşı'ndan Sonra Avrupa Barışı İçin Önemli Bir Adım: Locarno Konferansı", *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 5, Sayı 9, 2015, s. 3.

⁷⁵Rıdvan Karluk, *Avrupa Birliği: Kuruluşu, Gelişmesi, Genişlemesi, Kurumları*, İstanbul: Beta Yayınları, 2014, s. 8.

yayınlamışlardır. Bu demeç de 1945 yılında oluşturulacak olan BM'nin temellerinin atılmasında önem arz etmiştir.⁷⁶

Birleşmiş Milletler'in ana çatısının oluşturulması bir yana, ABD'nin Avrupa'nın yeniden kalkınması adına yapmış olduğu yardımlar, özellikle Truman Doktrini ve Marshall Planı, birlik ve bütünleşmenin sağlanmasında temel yapı taşları olmuştur. Bunun dışında parasal birliğin oluşumu konusuna da önem vererek Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu gibi günümüzde dahi önem teşkil eden kuruluşların temelini atarak dünyaya yardım sağlamıştır. Soğuk Savaş çanlarının çalmaya başladığı dönem de tüm bunların akabinde gerçekleşmiş ve dünya Sovyetler ile ABD gibi iki süper gücün etrafında kümelenerek birlik çalışmalarına başlamıştır. 1949 yılında kurulan NATO'da (Kuzey Atlantik Antlaşması) bunun bir örneğini simgelemiştir. Savaş sonrasında 1990'lı yıllarda Sovyetlerin yıkılmasına kadar devam eden ve sıcak çatışmalara yer vermek istemeyen Soğuk Savaş, Avrupa'yı Doğu ve Batı olmak üzere iki kutba ayırmıştır.⁷⁷

Avrupalı devletlerin bir başka girişimi de hazırlanan statü ile 5 Mayıs 1949 yılında Londra'da imzalanan ve 3 Haziran'da yürürlüğe giren Avrupa Konseyi olmuştur. Konsey, Sovyetlere karşı demokrasiyi, insan haklarını, özgürlükleri vurgulamak istemiş ve aynı zamanda ortak bir siyasi birliğin öneminden bahsetmiştir. Askeri konuların dışında hemen her konuyla ilgilenen birliğin üyeleri arasında ise İngiltere, Fransa, Belçika, Hollanda, İtalya, İrlanda, Danimarka, Lüksemburg, Norveç ve İsveç yer almıştır.⁷⁸

Kendini gün geçtikçe toparlamaya çalışan Avrupa önce Paris Antlaşması ile Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nu 1951'de, sonra ise Roma Antlaşması ile gelen Avrupa Ekonomik Topluluğu ve EUROTOM'u 1957'de kurarak birliğin kurumsal temellerinde emin adımlarla ilerlemişlerdir. Amaç, ekonomik birleşmenin yanı sıra devletler ve uluslararası kurumlar arasında bir denge sağlayarak, büyük devletlerin

⁷⁶Thomas G. Weiss, "The United Nations Before, During and After 1945", *International Affairs*, 91, 6, 2015, s. 1223.

⁷⁷Beril Dedeoğlu, "Yeniden Güvenlik Topluluğu: Benzerliklerin Karşılıklı Bağımlılığından Farklılıkların Birlikteliğine", *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt 1, Sayı 4, 2004, s. 2.

⁷⁸John McCormick, *Avrupa Birliği'ni Anlamak*, (Çev.) Yusuf Şahin, Hasan Hüseyin Şahin, Ankara: Big Bang Yayınları, 2013, s. 102.

daha küçük devletlere baskı uygulamasının önünü kesmek; uluslararası hukuk açısından da kendini özgü bir yapı oluşturmak olmuştur.⁷⁹ Görüldüğü üzere Avrupa çeşitli taşlı yollardan geçerek bütünleşmenin oluşumunu sağlamaya çalışmış ve tüm olumsuzluklara rağmen ümitlerini hep canlı tutmuştur. Victor Hugo'nun da sözleri bu durumu açıkça ortaya koymaktadır: *‘‘ABD nasıl yeni bir dünya taçlandırdıysa, bir gün gelecek Avrupa Birleşik Devletleri de eski dünyayı süsleyecektir. İster benimsensin, ister reddedilsin birlik fikri, hiç durmadan yakılıp yıkılan kasılıp kavrulan bir kıtanın bin yıllık hülyası olarak her zaman varlığını sürdürmektedir.’’*⁸⁰

2.2. İkinci Dünya Savaşı'ndan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'na Giden Süreç

İkinci Dünya Savaşı'nın yol açtığı yıkımdan sonra yaşanan kötü hadiselerin tekrarlanmasını önleyebilmek ve meydana gelen yeni uluslararası sistemde Sovyetler Birliği'ni dengelemek Avrupalıların temel prensibi haline gelmiştir. Ayrıca Almanya'nın yeniden toparlanması düşüncesi Avrupalı devletlerin gözünü korkutmuştur. Daha önceden oluşturulan çalışmaların eksikliklerinden doğan sorunlar da unutulmadan, yeni kuruluşların tahsis edilmesinin zorunluluğu sıkça vurgulanmıştır. Bu nedenlerden ötürü devletler, şahsi çıkarlarını bir kenara bırakarak bütünleşme konusunda ciddi adımlar atmaya karar vermişlerdir.

Savaş sonrası dönemde Avrupalı devletler siyasi, sosyal, ekonomik ve askeri açıdan bitap düşmüştür. Halkların içinde bulunduğu durumun giderek kötüleşmesi, bütün devletlerde kaynakların ortak kullanımı noktasında paylaşımcı bir düşünce ortamının doğmasını sağlamıştır. Kamuoyundaki genel tutum, Avrupa'nın yüzyıllardır süregelen savaş ve barış dönemlerinin nihayetine varması yönünde ilerlemiştir. Harabeye dönmüş olan kentler, yükselen Sovyet tehdidi ve yeni süper güç olan ABD'nin etkisi kendinden emin olmayan belirsiz bir ortama yol açmıştır.

⁷⁹Erhan Doğan, *Avrupa Birliği*, Ankara: Bence Kitap, 2016, s. 11.

⁸⁰Yüksel Yatar, *‘‘Avrupa Birliği Enerji Politikası ve Bu Politika Bağlamında Hazar Havzası Enerji Kaynaklarının Önemi’’*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, 2007, s. 13.

Kıtaya uzun zamandır yön veren ulusalcılık fikri, yerini bütün bir kıta fikrine terk ederek Birleşik Avrupa Devletleri'ni kurmaya yöneltmiştir.⁸¹

1945 yılında savaşın sona ermesiyle birlikte Doğu'da Sovyetlerin oluşturduğu Doğu Avrupa, Batı'da ise ABD'nin başını çektiği Batı Avrupa ile dünya, adeta bir demir perdeyle bölünerek daha çalkantılı bir döneme ev sahipliği yapmıştır. Ancak yaşanan bu olumsuzluklar, bütünleşme fitilinin ateşlenmesine engel olamamıştır. Girişimlerin önünü açan ilk durak, ABD'nin 1947 yılında savaşların getirdiği ağır yükü çarpınmaya çalışan Avrupa'ya Marshall Yardımı'nı sağladığı an belirginleşmiştir. Bütün ülkelerin katılımına açık olan yardımın daha sağlıklı bir şekilde yapılandırılması için 1948 yılının Nisan ayında OEEC'nin (Organization for European Economic Cooperation-Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü) kurulması, ekonomik anlamda bütünleşmenin de ayak seslerini getirmiştir.⁸² OEEC, Marshall Planı yardımlarının dağıtımında işbirliği ve üyeleri arasında serbest ticaret ortaklığının kurulması bakımından temel amaçlarını gerçekleştirmede oldukça başarılı olsa da eksik taraflarının olması, devletleri daha kapsamlı bir çalışma yapılması hususunda görüş birliğine sevk etmiştir.⁸³

Winston Churchill'in 5 Ekim 1946'da Zürih Üniversitesi'nde yaptığı konuşması, ilerlemenin bir sonraki aşamasını oluşturmuştur. Konuşmasında bir Avrupa federasyonu kurmanın ve bu federasyonun sınırlarının Adriyatik'ten Karadeniz'e kadar uzanması gerektiğinin altını çizmiştir. Ayrıca Avrupa'nın Doğu ve Batı Bloğu olarak ikiye ayrılmasının kabul edilemeyeceğini savunmuştur. Churchill'in birleşme çağrısı akabinde devletler, ortak bir paydada buluşabilmek adına 1948'de Lahey'deki konferansta bir araya gelmiş ve toplantının ardından Avrupa Konseyi'nin (Council of Europe) kurulmasına ilişkin antlaşmayı imzalamışlardır. Ancak bu yeni oluşum

⁸¹Aylin Görgün Baran, "Avrupa Topluluğunun Bütünleşmesi Konusunda Sosyolojik Bir Bakış ve AT-Türkiye İlişkileri", *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 11, Sayı 1, 1994, s. 87.

⁸²Özgür Mengileri, *Paris Antlaşması'ndan Lizbon Antlaşması'na Avrupa Birliği*, Ankara: İmaj Yayınevi, 2013, s. 6.

⁸³Luca Guzzetti, *A Brief History of European Union Research Policy*, Belçika, 1995, s. 10.

beklenenin aksine ulusal hükümetlerin temsil edildiği bir kurum olmaktan daha ileriye gidememiştir.⁸⁴

Bütünleşme sürecinde devletlerin tek çatı altında toplanmasında etkili olan bir diğer unsur, Almanya ve Fransa'nın uzlaşması kapsamında gerçekleşmiştir. İki ülke arasındaki soğukluğun daha ileriye taşınmaması için Robert Schuman ve Jean Monnet, kömür ve çelik üretimini kontrol altına almak adına isteyen devletlerin de katılabileceği uluslararası bir kuruluşun bildirisini hazırlamışlardır. Schuman Deklarasyonu adıyla bilinen ve Jean Monnet tarafından hazırlanan belge 9 Mayıs⁸⁵ 1950'de duyurulmuş, kabul edilmesiyle de Avrupa bütünleşmesinin ilk aşaması gerçekleşmiştir.⁸⁶ Antlaşma 1952'de yürürlüğe girerek, elli yıllık bir süreci kapsayacağını maddelerinde belirtmiştir. Yüksek Otorite (High Authority) adı verilen ve bürokratik işlerin yürütüleceği kurumun başkanlığına da Jean Monnet getirilmiştir. Bütün mevzunun çıkış noktasının kömür ve çelik üzerinde yoğunlaşmasının sebebi ise, hem kalkınmada ihtiyaç duyulan maddeler olarak kullanılmaları hem de silah sanayisinin temelini oluşturmalarından ileri gelmiştir.

Schuman ve Monnet tarafından çerçevesi oluşturulan bildirge, 18 Nisan 1951 yılında Fransa, Belçika, Hollanda, Lüksemburg, İtalya ve Batı Almanya altılısı tarafından imzalanan Paris Antlaşması ile Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu adını almıştır. Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nun kurulması ile kıtada birlik ve beraberliğin yayılması sağlanmış, Fransa ve Almanya arasında yüzyıllardır süregelen düşmanlık da çözüme kavuşturulmuştur. Ekonomik entegrasyon sağlamak için çıkılan yolda, siyasi entegrasyonun da gerçekleşmesi Avrupa için büyük bir geleceğin hayallerini somutlaştırmaya başlamıştır.⁸⁷

İngiltere imzalanan antlaşmaya davet edilmiş, ancak davete icabet göstermemiştir. Bunun sebebi, İngiltere'nin kendisini Avrupa içine dâhil etmeyen görüşünden ve üzerinde herhangi bir üst otoritenin varlığını kabul etmemesinden

⁸⁴Beril Dedeoğlu, "Avrupa Birliği Bütünleşme Süreci II: Avrupa Birliği'nin Yakın Geçmişi", Beril Dedeoğlu (ed.), *Dünden Bugüne Avrupa Birliği*, İstanbul: Boyut Kitapları, 2003, s. 46.

⁸⁵9 Mayıs tarihinin günümüzde de Avrupa Günü olarak kutlanmasının altındaki neden de bu dönemden gelmiştir.

⁸⁶Jean-Luc Mathieu, *Avrupa Birliği*, (Çev.) İsmail Yerguz, Ankara: Dost Kitabevi, 2006, s. 12.

⁸⁷"Avrupa Birliği'nin Tarihçesi", <http://www.ab.gov.tr/index.php?p=105>, (23.12.2016).

kaynaklanmıştır. Diğer devletler ise ortaya çıkan problem, beklenti ve gereksinimlerini karşılamak adına Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nu bir fırsat olarak görmüşlerdir. Üye devletler, egemenlik haklarının bir miktarından ödün vererek sonraki yıllarda daha geniş ve başarılı bir birleşmenin gerçekleşmesini hedeflemişlerdir.⁸⁸

2.3. Avrupa Savunma Topluluğu Başarısızlığı

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupalı devletler, ciddi bir güç kaybına uğramış ve ABD'nin kendileri için uyguladığı planlara -yetersizliklerinden dolayı- uymak zorunda kalmışlardır. Yaşanan sarsıcı durum, Avrupalıların tıpkı eskide olduğu gibi etkinlik alanlarını yeniden oluşturma dürtüsünü tetiklemiştir. Ayrıca savaş sonrasında oluşan güvensiz ortam, gerçek bir güvenlik paktı oluşumunu zorunlu kılmıştır. Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu ile sağlanan ekonomik birliği diğer alanlara da taşımak istemişlerdir.

Bütün bunlardan yola çıkılarak fikri gelişimini tamamlayan Savunma Topluluğu Projesi, ilk kez 24 Ekim 1950 yılında Fransa Başbakanı Rene Plevin tarafından önerilmiştir. Fransa'da bütünleşmenin sağlanması fikrinin arkasında yatan asıl sebep ise, Kore Savaşı'nın ardından Almanya'nın silahlandırılması durumunun kendileri için bir tehdit oluşturmastır. Üst yetkilerle donatılan bir kurumun varlığının Almanya'nın askeri gücünü kontrol altında tutacağı fikrine inanılmış ve çalışmalarını hızlandırmışlardır.⁸⁹

Monnet'in hazırladığı, Plevin'in de parlamentoya sunduğu plan onaylandıktan sonra 27 Mayıs 1952'de imza süreci tamamlanmıştır. Oluşturulan Avrupa Savunma Topluluğu (The European Defense Community - EDC) , ortak komutanlık altında bir Avrupa ordusunun kurulmasını hedeflemiştir. Saldırı anında devletlerin birbirine yardım etme garantisinin ve taraf devletler arasında hiçbir ayırım yapılmadan ortak komutanlık altında bir araya gelmesinin altı çizilmiştir. Antlaşmaya imza atan

⁸⁸Anthony Adamth Waitet, "Britain And The World, 1945-9: The View From The Foreign Office", *International Affairs*, Vol 61, No 2, 1985, s. 227.

⁸⁹Armağan Gözkaman, "Avrupa Savunma Topluluğunun Reddi Üzerine Bir Analiz", *Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 7, Sayı 2, 2014, s. 7.

devletler; Fransa, Almanya, İtalya ve Benelüks ülkeleri olmuştur.⁹⁰ İtalya'nın gecikmeli kabulünün sebebi ise ulusal istikrarsızlıklardan kaynaklanmıştır. Ayrıca savunma topluluğu oluşturulurken Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nun yapısı esas olarak alınmış ve ulusüstü bir niteliğe sahip olması istenmiştir. ABD, Avrupa'nın savunulması konusundaki görevin paylaşımı haberini oldukça olumlu karşılamış ve Sovyet tehlikesine karşı böyle bir örgütün gerekli olduğunu da düşünmüştür. Kıta'nın bir diğer amacı da, Marshall Planı'nda olduğu gibi ekonomik etkinin yanı sıra askeri olarak da ABD'den de faydalanabilmek ve maksimum kazanımla bütünleşmeyi sağlayabilmek olmuştur.⁹¹

Avrupa Savunma Topluluğu'nun başını çeken devlet Fransa olmasına rağmen, parlamento ve De Gaulle taraftarları tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Bunun sebebi ise, oluşan örgütün ulusal çıkarları zedeleyeceği yönündeki görüşler ve ayrıca İngiltere'nin oluşturulan topluluğa katılmamasıyla parlamentoda duyulan endişe olmuştur. Bütün yaşananların dışında Stalin'in ölmesi ile yerine gelen Kruşçev'in ılımlı tavrına karşılık negatif bir girişimde bulunulmak istenmemiştir.⁹²

Avrupa Savunma Topluluğu projesinin reddedilmesi Kıta'da büyük bir şoka yol açmıştır. Avrupa'nın yeniden inşası açısından zihinlerde oluşan federal hava sönmüş ve bu durum devletleri daha temkinli yaklaşıma doğru itmiştir. Ayrıca bir süre daha ABD'nin Avrupa güvenliğinden sorumlu tutulacağı anlaşılmıştır. Bütünleşme çabalarının olumsuz yönde yanıt vermesi, barış için ortak bir projenin daha gerçekleşmesinin gelecek 'bahara' kaldığını devletlere göstermiştir.⁹³

2.4. Batı Avrupa Birliği

Dünya savaşlarının seyrinin ciddi ölçütlerde gerçekleşmesi Avrupa Kıtası'na oldukça büyük yıkımlar getirmiştir. Bu savaşların nihayetinde siyasi, sosyal,

⁹⁰Devrim Kodakçı, "Genişleme, Avrupa Birliği'nde Demokrasi Eksikliği ve Çözüm Önerileri", Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Ankara: Ulusal Program Dairesi, 2004, s. 23.

⁹¹Şenol Sevim, "Soğuk Savaş Sonrası Avrupa Güvenlik Yapılanması ve Türkiye", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, 2006, s. 29.

⁹²Eda Güç, "Avrupa'da Güvenlik ve Savunma Politikası", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, 2008, s. 8.

⁹³İrfan Kaya Ülger, "Avrupa Birliğinde Siyasal Bütünleşme", Ankara: Gündoğan Yayınları, 2002, s. 53.

ekonomik ve askeri açıdan devletler kendilerini yetersiz hissetmişlerdir. Böyle büyük eksendeki yıkımların tekrardan yaşanmasını önlemek amacıyla devletler, güvenlik alanında da birtakım yaptırımların gerçekleşmesine karar vermişlerdir. İki kutuplu dünyanın oluşması, Avrupa'da beliren Sovyet tehdidi ve Almanya'nın yeniden silahlanması gibi gelişmeler bu süreci hızlandıran kıstaslar olmuştur.

Batı Avrupa ülkeleri arasında tehlikeleri bertaraf etmek amacıyla yapılan ilk teşebbüs, 4 Mart 1947'de İngiltere ve Fransa arasında imzalanan Dunkirk (Dunkerque) Antlaşması olmuştur. Avrupa savunma fikrinin temelini hazırlaması bakımından bu anlaşma, Batı Avrupa'da büyük bir ehemmiyet oluşturmuştur. Dunkirk'i duyuran İngiltere ve Fransa, ABD ve Sovyetlerin de antlaşmaya katılarak dördü bir paktın gerçekleşmesini istediklerini belirtmişlerdir. Böylece hem Sovyet tehditlerinin önünü kesmiş, hem de ABD'yi Avrupa savunmasında sorumlu tutmak istemişlerdir. Antlaşmanın bir diğer itirazı da Almanya'ya karşı olmuş ve tehdiye karşı elli yıl süreli olarak hazırlanmıştır.⁹⁴ Tarihsel süreçte Dunkirk, NATO'nun ve Avrupa'nın güvenlik bağlamında birleşmesinin fikri zeminini oluşturması açısından oldukça büyük bir önem arz etmiştir.

1947 yılında imzalanan Dunkirk, 1948 yılında Belçika, Fransa, Lüksemburg, Hollanda ve İngiltere arasında imzalanan Brüksel Antlaşması'nın önünü açmıştır. Bu antlaşmada üye ülkelerin güvenlik ihtiyaçlarının kapsamlı bir şekilde düzenlenmesi öngörülmüştür. Görüşmelerin olduğu dönemde Çekoslovakya'nın işgali, Prag Darbesi ve Berlin Bunalımı gibi önemli gelişmelerin yaşanması devletleri kolektif savunmaya doğru yöneltmiştir.⁹⁵ ABD'nin de 1948 yılında almış olduğu Vandenberg Kararları ile -Yalnızcılık politikasından vazgeçerek- birtakım gelişmeler kaydetmesiyle yeni bir birliğin yolu açılmıştır. Bu kararların içerisinde 1949 yılında oluşturulan Kuzey Antlaşması Örgütü'ne dair gelişmeler ve Brüksel Paktı'na katılmak da yer almıştır. Antlaşmada bazı değişikliklerin yapılması sonucunda İtalya ve Almanya'nın da katılımıyla -1954'te Paris'te düzenlenen bir konferansla- Batı Avrupa Birliği Örgütü (Western European Union - WEU) kurulmuştur. Batı Avrupa

⁹⁴Haydar Efe, "AB'nin Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası Oluşturma Çabaları", *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 3, Sayı 2, s. 3.

⁹⁵Cihan Günyel, "Avrupa'nın Güvenlik ve Savunma Politikalarının Oluşum ve Gelişim Süreci", *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul: Kadir Has Üniversitesi, 2011, s. 55.

Birliği Örgütü sadece güvenlik konularıyla ilgilenmemiş, bunun dışında iktisadi, kültürel ve sosyal mevzuları da içereceğinin garantisini vermiştir.⁹⁶

Brüksel Paktı Örgütü başta Avrupa’da kolektif güvenliğın sağlanmasında oldukça büyük bir ümit vaat etmiştir. ABD’nin de birliğin içinde yer almasıyla askeri, parasal ve moral olarak Avrupalı devletler kendilerini iyi hissetmişlerdir. Antlaşma kara Avrupası’ndaki silahların belli bir tavanı aşmaması gerektiğinin altını çizmiş ve ulusal silahlanmanın denetimi için bir birim kurulması gerektiğini dile getirmiştir. Bunun sebebi de Batı Almanya’nın silahlanmasından dolayı duyulan kaygı olmuştur.⁹⁷

Ancak birliğin kuruluşu Avrupa’nın güvenliğine önemli bir katkı sağlayamamış ve devletlerarasındaki çekişmeyi giderek arttırmıştır. Sovyetler Birliği, Batı Avrupa Birliği’nin kurulmasının ardından 1955’te Varşova Paktı’nı oluşturmuş ve Avrupa’nın bölünmüşlüğü giderek daha belirgin bir hal almıştır. Aynı zamanda birliğin NATO ile işbirliği içerisinde hareket etmesine karar verilmesi, Soğuk Savaş dönemi boyunca Batı Avrupa Birliği çalışmasının arka planda ve işlevsiz kalmasına neden olmuştur.⁹⁸

2.5. 1957 Roma Antlaşması Kurumları

Bilindiğı üzere Batı Avrupa’nın Avrupa Savunma Topluluğı ve Batı Avrupa Birliği’ndeki başarısızlığı sonucu devletler, büyük hayal kırıklığına uğramışlardır. Ancak Avrupa’nın bütünlüğü veya diğerk anlamıyla Birleşik Avrupa fikri hiçbir zaman bırakılmayan bir hedef olarak tepede durmuştur. Yaşanan başarısızlıkların sonucunda Jean Monnet Yüksek Otorite Başkanlığı görevinden ayrılmış olsa da Avrupa entegrasyonu ile ilgili çalışmalarından vazgeçmemiştir. Örnek olarak Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğı bazında ya da ona benzer bir yapı oluşturmayı düşünmüş,

⁹⁶Emine Akçadağ, “Batı Avrupa Birliği’nin Sonu”, <http://www.bilgesam.org/incele/779/-batı-avrupa-birliği%E2%80%99nin-sonu/#.WF1s4tKLRdh>, (13.12.2016).

⁹⁷Alyson JK Bailes and Graham Messervy, “The End For Western European Union, A Future For European Defence?”, *Egmont Paper*, Vol 46, 2011, s. 27.

⁹⁸Betül Kortantamer, “Avrupa Birliği’nde Siyasal Birlik Düşüncesi ve Geçirdiğı Evreler”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ufuk Üniversitesi, s. 43.

temelde kömür haricinde başka kaynakların kullanımının yaygınlaşmasını da savunmuştur.⁹⁹

Savunma topluluğu projelerinin veto edilmesinin ardından, 1-3 Haziran 1955 yılında İtalya'nın Messina kentinde bir araya gelen altı ülkenin bakanları -Fransa, Batı Almanya, İtalya, Benelüks- Avrupa'daki karamsarlığa son vermek amacıyla yeni girişim projelerini hayata geçirmeye çalışmışlardır. Messina Konferansı (Avrupa Atılımı), Avrupa bütünleşmesinin 1950 tarihli Schuman Deklarasyonu'ndan sonraki ikinci bir doğuş olarak ortaya çıkmıştır. Toplantıda Paul Henri Spaak başkanlığında hükümetlerden temsilcilerini toplayan bir komite oluşturulmuştur.¹⁰⁰ Spaak Komisyonu adı verilen komite, bütünleşme imkânları üzerine Brüksel'de bir araya gelerek görüş alışverişinde bulunmuş ve anlaşmalar üzerinden tek tek gitmenin zorluğunun farkına varmışlardır. Bundan ötürü sadece iki tane anlaşma taslağının metnini hazırlamışlar ve devletlerin huzuruna sunmuşlardır. Ayrıca ülkelerin tarım, sanayi ve bölgesel gelişim gibi konularda birbirlerine ödün vererek bir anlaşmaya varmalarını sağlayacak raporlar da komisyonda hazırlanmıştır.¹⁰¹

Oluşturulan metinlerden ilki ekonominin tamamını kapsayan ve gümrük birliği konusunda uzlaşmaya varılan bir anlaşmayken, diğer metin nükleer enerji gibi bir alanda rekabetten çok nasıl işbirliği sağlanacağını dile getiren bir anlaşma olmuştur. 6 Mayıs 1956'ta Spaak Raporu'nun devletlere sunulması üzerine, 25 Mart 1957 yılında Roma Antlaşması imzalanmıştır. Roma Antlaşması ile birlikte Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (EUROTOM) gibi iki ayrı kuruluş gerçekleşmiş ve hatta antlaşmanın adı bu toplulukların isimleri ile anılmaya başlanmıştır.¹⁰² Antlaşma'nın belirlediği ilk hedef önce Ortak Pazar'ın kurulması ve daha sonra ise enerji faaliyetlerinin geliştirilmesine çabalayarak hammadde tedarikini

⁹⁹Anthony Pagden, *Avrupa Fikri*, (Çev.) Rahmi Ögdül, Mesut Varlık, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2010, s. 200.

¹⁰⁰Hüseyin Ağır, "Avrupa Bütünleşmesinin Derinleşmesi ve Genişlemesi", Muhsin Kar (ed.), *Avrupa Bütünleşmesi ve Türkiye*, Bursa: Ekin Yayınları, 2010, s. 8.

¹⁰¹Alaattin Kızıltan, Yasemin Kaya, "Avrupa Birliği'nin Ortak Dışışleri ve Güvenlik Politikasına Bir Bakış, ", *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt 19, Sayı 1, 2005, s. 203.

¹⁰²Yaprak Gürsoy, Özge Onursal Beşgül, "Avrupa Birliği'nin Tarihsel Gelişimi", Ayhan Kaya (ed.), *Avrupa Birliği Hakkında Merak Ettikleriniz*, Hiperlink Yayınları, 2013, s. 24.

sağlamak olmuştur. İlgili antlaşmanın 1 Ocak 1958 yılında da yürürlüğe girmesiyle bu konuda sağlam adımlarla ilerlemeye devam etmiştir.¹⁰³

Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun imzalanması ile devletlerarasında ekonomi politikalarının ortak bir zemin üzerinde kurulması kolaylaştırılmış; böylece mal, hizmet ve sermayenin serbest dolaşımı konusunda ilk önemli adım atılmıştır. Ekonomik bütünleşmeden sonra siyasal anlamda da bütünleşmeyi sağlayarak ilerlemeyi düşünen devletlerin nihai hedefi ise gerçek anlamda bir Birleşik Avrupa kurabilmek olmuştur. Ayrıca devletlerde üst otorite konusundaki egemenlik devri rahatsızlığını yol açmamak adına, birleşme için bir alt yapı projesi olarak oluşturulmuş ve uygulanan gelişmelerin daha huzurlu bir ortamda ilerlemesi sağlanmıştır. Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu ile de nükleer enerji için bir pazar oluşturulmak istenmiş ve bunu üye olan devletlerarasında dağıtım fikri üzerinde anlaşılmıştır.¹⁰⁴ Arta kalan enerjinin ise topluluğu üye olmayan devletlere satılması kararlaştırılmıştır. İmzayı atan altı devlet, nükleer enerji alanında ABD ve SSCB ile boy ölçüşebilecek kadar ilerleyemediği için böyle bir antlaşmanın önü açılmıştır. Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu, 1967 yılında Merger (Füzyon) Antlaşması ile birleştirilerek anlatılan amaçlar doğrultusunda ilerlemeye devam etmiştir.¹⁰⁵

Roma Antlaşması, altı ülkenin bir araya gelerek daha bütünleşmiş bir birliğin kurulması yönünde engelleri ortadan kaldıran bir yapıya büründüğü için, devletler tarafından oldukça ılımlı bir şekilde karşılanmış, ancak antlaşmaya taraf olmayan devletler tarafından rahatsızlıkla izlenmiştir. Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun kurulmasından sonra İngiltere'nin başında olduğu bir grup devlet Kasım 1959 yılında Avrupa Serbest Ticaret Birliği'ni (European Free Trade Area - EFTA) gerçekleştirmiş, ancak topluluk Roma Antlaşması kurumlarının sağladığı başarıya ulaşamamıştır.¹⁰⁶ Görüldüğü üzere Avrupa bütünleşmesi yolunda sağlam adımlar

¹⁰³M. Serdar Palabıyık, Ali Yıldız, *Avrupa Birliği*, Ankara: ODTÜ Yayıncılık, s. 12.

¹⁰⁴Ekrem Yaşar Akçay, vd., 'AB'nin Tarihsel Gelişimi ve Ortak Dış Güvenlik Politikası', *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, Cilt 3, Sayı 4, 2011, s. 121.

¹⁰⁵Oğuz Özdaş, "Devlet", Arif Behiç Özcan, Yusuf Çınar (ed.), *Uluslararası İlişkilerin Temel Kavramları*, İstanbul: Hükümdar Yayınevi, 2014, s. 79.

¹⁰⁶Emin Tatoğlu, "Avrupa Birliği'nin Tarihsel Gelişimi 1951-1995", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, 2006, s. 19.

atılmaya başlanmış ve günümüzde Avrupa Birliği olarak bilinen kurumun temelleri kurulmaya çalışılmıştır.

2.6. Temel Entegrasyon Teorileri Perspektifinden Avrupa Bütünleşmesi

Uluslararası arenada meydana gelen evrensel veya bölgesel örgütlenmelerin sayılarının gün geçtikçe artması ve bütünleşme çabalarının daha fazla önem kazanması Uluslararası İlişkiler disiplininde entegrasyon adı altında birtakım görüşlerin gelişmesine olanak sağlamıştır. Özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra oluşmaya başlayan bu teoriler, ilerleyerek Avrupa bütünleşmesini açıklamak için oldukça önemli bir anlam ifade etmiş ve 1945 yılından itibaren bu teoriler için önemli bir 'test sahası' Avrupa bütünleşmesi projeleri olmuştur. Yaklaşımlar ekonomik ve sosyal bütünleşmedeki detayları açıklamakta başarılı olsa da gelecekteki siyasal bütünleşmeyi öngörme bakımından biraz eksik kalmıştır.

Entegrasyon ya da bütünleşme, devletlerin belirli amaçlar için ortak kararlar alabilmek adına, hür iradeleriyle birtakım yetkilerini yeni bir merkezi birime devrettikleri sürece verilen isim olarak tanımlanmıştır.¹⁰⁷ Terim, uluslararası anarşik ortamda dağınık biçimde bulunan birimlerin bir bütünü oluşturması bakımından her zaman önem atfedilen bir kavram olmuştur. Entegrasyon, kendi içerisinde üç ana başlık etrafında şekillenmiştir; ekonomik entegrasyon, sosyal entegrasyon ve siyasal entegrasyon. Ekonomik anlamda entegrasyon, piyasaların bütünleştirmesini içermiş ve ticarete engel olan kısıtlamaların önüne geçilmesi gerektiğinin altını çizmiştir. Sosyal entegrasyon, karşılıklı bağımlılığın ve sorumluluğun üzerinde durmuş ve son olarak siyasal entegrasyon ise ortak çıkarların sağlanması amacıyla kolektif eylemlerin oluşturulması fikrinden meydana gelmiştir.¹⁰⁸

Bütünleşmenin çeşitleri dışında bir de amaçları bakımından sıralanmasını incelemek gerekirse Karl Deutsch bunu; a)Barışı korumak, b)Daha büyük kapasiteye ulaşmak, c)Spesifik görevleri yapmak, d)Yeni bir imaj ve kimlik oluşturmak olarak birkaç madde içerisinde özetlemiştir. Gerçekten de bütünleşme çabalarının ortak

¹⁰⁷Merve İrem Yapıcı, "Uluslararası İlişkiler Disiplininde Entegrasyon Teorilerinin Yeri ve Etkinliği", *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 9, Sayı 3, 2007, s. 132.

¹⁰⁸Sezai Çıldır, "Avrupa Birliği'nde Güvenlik ve Savunma Birliği Arayışları ve Batı Avrupa Birliği", *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Muğla: Muğla Üniversitesi, 2002, s. 25.

noktasında ulusal ve uluslararası politikayı şekillendirmek, barışı tehdit edecek unsurların önünü kesmek, coğrafi durumlardan doğan yakınlığı işbirliğine çevirmek ve ortak düşmanlara karşı ortak politikalar takip etmek gibi eylemler yatmaktadır.¹⁰⁹

Avrupa bütünleşme sürecine bakıldığında; oluşum zamanı içinde yukarıda bahsi geçen nitelikleri sağlamanın önem arz ettiği görülmektedir. Bu bakımdan Avrupa’da barışın sağlanması ya da uyum sürecinin gerçekleşmesi için devletlerin geçmişteki pek çok düşünürden ve devlet adamlarından feyz aldığını söylemek doğru bir tespit olacaktır. Örneğin; Victor Hugo, devletlerin kendi kişiliklerini kaybetmeden Avrupa’daki kardeşliğin üst bir birim içerisinde toplanabileceğini savunmuştur. Ebedi Barış söylemi ile Kant’a değinmek gerekirse, o da en ideal sistemin Avrupa’da gerçekleştirilecek olan bir federasyonla sağlanabileceğinden ve bu yolla sonsuza dek barışın süreceğinden emin olmuştur. Hugo Grotious ise, 1625 tarihli Savaş ve Barış Hukuku adlı eserinde barış ve ticaretin uyumlaştırılarak devletlerin birleşeceğini söylemiştir.¹¹⁰ Verilen örnekler dışında John Locke, J. J. Rousseau, Jeremy Bentham, Wilson ve Churchill gibi önemli isimler de bütünleşme konusunda olumlu görüşlere sahip diğer düşünürler olarak yerini almıştır. Entegrasyona temel bir giriş yaptıktan sonra bu anlamda oluşturulan temel dört teoriyi de incelemek yerinde olacaktır. Bunlar; Fonksiyonalizm, Ne-fonksiyonalizm, Federalizm ve Hükümetlerarası Yaklaşım’dır.

2.6.1. Fonksiyonalizm (İşlevselcilik)

Uluslararası ilişkiler teorileri arasında Fonksiyonalizm, Birinci ve İkinci Dünya Savaşları arasındaki dönemde ortaya çıkmıştır. Teori, entegrasyon çabaları çalışanları için hareket noktası oluşturması bakımından önem teşkil etmiştir. Aynı İdealizm’de olduğu gibi savaşın nasıl önlenebileceği ve barışın daimi olarak nasıl sağlanabileceği konusunda fikirler sunmaya çalışmıştır.¹¹¹

¹⁰⁹Tayyar Arı, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, Bursa: MKM Yayıncılık, 2013, s. 347.

¹¹⁰Bilge Ercan, Arda Ercan, ‘Avrupa Bütünleşme Sürecinde Avrupa Birliği Sosyal Politikası ve Avrupa Vatandaşlığı İlişkisi’, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 8, Sayı 41, 2015, s. 408.

¹¹¹Chris Brown, Kirsten Ainley, *Uluslararası İlişkileri Anlamak*, (Çev.) Mehtap Gün Ayrıl, İstanbul: Sümer Yayınevi, 2013, s. 153.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yayımlanan David Mitrany'nin ''*A Working Peace System*'' yani (*İşleyen Barış Sistemi*) adlı eserinde yankı bulan bu görüşün amacı, insani çatışmaların sona ermesi için gerekli şartları oluşturmak ve dünya savaşlarının yeniden gerçekleşmesini engellemek adına yapılması gerekenleri göstermek olmuştur. Ona göre istikrarsızlıkların nedeni, siyasal ve ekonomik sorunlardan kaynaklanmaktadır. Mitrany çalışmasında refah içinde yaşamayı ön koşul olarak kabul etmiş ve Realizm'in aksine savaşın insan doğasının değil, devletlerin yanlış politikalarının ürünü olduğuna dikkat çekmektedir.¹¹²

Ulus-devlet yapılanmasına tamamen karşı çıkan Mitrany, bunun yalnızca şiddete yol açtığını belirtmiş ve bölgesellik yerine uluslararasılık kavramının gelişmesi gerektiğine inanmıştır. Sadece Avrupa'da değil, dünya çapında ortak faaliyetler arttırılırsa bunun uluslararası örgütlenmenin temelini oluşturacağını savunmuştur. Belirli bir alanda sağlanan teknik işbirliğinin diğer alanlara da yayılacağı (Spill-over effect) konusunda ısrarcı olmuş ve Dallanma (Ramification) etkisinden sıkça bahsetmiştir.¹¹³ Diğer bir deyişle; hükümetlerin ortak bir alanda birlikte hareket etmeye çalışması pozitif sonuç doğuracağından bunu diğer alanlara da taşımak isteyeceklerdir görüşü, Mitrany'nin temel felsefesi olmuştur. Ancak bu işbirlikleri sağlanırken teknik konuların giderek önem kazanmasıyla, her zaman öncelikli olan insan ihtiyaçlarının gözden kaçırılmamasına önem vermiştir. Ayrıca onun tanımında bölgesellikten ziyade uluslararası işbirliğinin öneminden sıkça bahsedilmiştir.¹¹⁴

Fonksiyonalizm'e göre gerçek barış, devletlerin birlikte var olmasından değil, birlikte hareket etmesinden yola çıkılarak sağlanabilmektedir. Aklı, pragmatik değerleri, sosyal ve ekonomik konuları içermesi bakımından da alt (low) politikalar¹¹⁵ üzerine yoğunlaşmakta ve müzakere sürecinin önemine de sıkça vurgu yapmaktadır.

¹¹²Adrian-Claudiu Popoviciu, ''David Mitrany And Functionalism: The Beginnings of Functionalism'', *Revista Romana de Geografie Politica*, Vol 12, No 1, 2010, s. 166.

¹¹³Mihai Alexandrescu, ''David Mitrany: From Federalism To Functionalism'', *Transylvanian Review*, Vol 16, No 1, 2007, s. 25.

¹¹⁴David Mitrany, *A Working Peace System*, Chicago: Quadrangle Books, 1966, s. 107.

¹¹⁵Ticari, mali, parasal, sağlık, siyasal özgürlük, ekonomik gelişme vb. ikincil derece konuları içermektedir.

İşlevselci, diğer adıyla Fonksiyonalist görüş, uluslararası ilişkileri siyasi süreçten bağımsız olarak ele aldığı ve sadece teknokratik konularla ilgilendiği için eleştirilmiştir. Ayrıca sadece low politika adı verilen konulara değinmesi de eleştiri alan bir diğer yanı olmuştur. Ancak, bu yaklaşım Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nun zemini oluşturması ve Monnet ya da Schuman gibi önemli isimleri etkilemesi bakımından bugünkü Avrupa Birliği'nin temellerinin atılmasında önemli bir yere de sahip olmuştur.¹¹⁶

2.6.2. Neo-Fonksiyonalizm (Yeni İşlevselcilik)

Neo-Fonksiyonalizm tartışmasının temeli, aslında bir önceki başlıkta değinilen Fonksiyonalizm yaklaşımından oluşmuş ve bir anlamda onun devamı niteliğini taşımıştır. O da aynı şekilde iki dünya savaşının yol açtığı yıkım süreci sonrası oluşan hasarla barış sürecinin nasıl sağlanması gerektiğinden yola çıkmış ve fonksiyonalizme önemli katkılar sağlayarak yoluna devam etmiştir. İdealist yaklaşımların yanı sıra pragmatik nedenlerin de göz önünde bulundurulması yaklaşımı güçlendirmiştir. En önemli temsilcileri Ernst Haas, Leon Lindenberg, Joseph Nye ve Robert Keohane olmuştur.¹¹⁷

Teorinin temellerini Ernst Haas'ın Avrupa bütünleşmesini incelediği "*The Uniting of Europe: Political, Social and Economic Forces 1950-1957*" isimli çalışmasıyla atmıştır. Haas bütünleşmeyi; birçok aynı ulusal bölgedeki siyasal aktörlerin, siyasal faaliyetleri ile beklenti ve bağılıklarını kurumlarını daha büyük bir merkeze yöneltmeleri için ikna edildikleri bir süreç olarak adlandırmıştır.¹¹⁸ Burada Fonksiyonalizm'den ayrıldığı nokta, birlik oluşumunun bölgesel örgütlenmelerden de yola çıkılarak daha büyük birimlere aktarılabilceği fikri olmuştur. Bunun gerçekleşmesi içinde ekonomik ve sosyal konulardaki birliğin siyasal süreci de beraberinde getireceği gerçeği, kendinden önceki yaklaşımın eksiklerini doldurmuştur. Bir alanda oluşan bütünleşmenin, diğer alanlarda da sağlanması

¹¹⁶Mehmet Büyükççek, "*Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'ndan Reform Antlaşmasına Entegrasyonun Yönü*", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi, 2009, s. 6.

¹¹⁷Elif Toprak, "Ne Fonksiyonalizmden Yapısalcılığa, Entegrasyon Kuramları Işığında Türkiye-Avrupa Birliği Uyum", *Ankara Avrupa Çalışmalar Dergisi*, Cilt 7, No 1, 2007, s. 71.

¹¹⁸Haluk Özdemir, *Avrupa Mantiğı: Avrupa Bütünleşmesinin Teori ve Dinamikleri*, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2012, s. 68.

konusunda Mitrany'nin Dallanma görüşünden esinlenen Haas Spill-Over (Yayılma) etkisinden bahsetmiş ve bunu fonksiyonel, coğrafi ve siyasi yayılma olarak üç başlık altında şekillendirmiştir.¹¹⁹

Ulus-devletin ve milliyetçiliğin birlik oluşturma yolunda engel olduğunu söyleyen Haas, barış ve refahın sağlanması için yetkinin belli kurumlarda olması gerektiğini savunmuştur. Böylece uluslarüstü bürokratik karar alma mekanizmasının devreye gireceğini dile getirmiştir. Spill-over hareketinin de bu yolla alt (low) politika konularından başlayarak üst (high) politika¹²⁰ konularına doğru nasıl genişleyeceğinin ve elitlerin varlığının bu sürecin başlangıcında ne kadar önemli olduğunun altını çizmiştir. Onun siyasi bütünleşme kavramının diğer bir yanın da sadakat (loyalty) terimi oldukça önemli bir yer kaplamıştır. Toplumun bazı kurumlara sadakat duyması sonucunda, vatandaşların otoritenin varlığına saygı duymasının bölgesel bütünleşmenin oluşturulmasına pozitif yönde etki edeceğini iddia etmiştir.¹²¹

Haas dışında yaklaşım, Lindenberg'in kolektif karar alma süreci ve Nye ile Keohane'nin karşılıklı bağımlılık teorisi ile de çalışılmıştır. Neo-fonksiyonalizm yada yeni İşlevselcilik, daha sağlam ampirik temeller üzerine oturtulmuş ve sürecin nasıl işlediğini göstermesi açısından büyük önem taşımıştır. Ancak, bu fikirleri Batı Avrupa dışındaki bölgelerde uygulama konusundaki sıkıntıları içermemesi ve elitler ile örgütlenmelerin dışında kalan sade vatandaşların sürece dâhil edilmemesi bakımından sıkça eleştiri yağmuruna tutulmuştur.¹²²

2.6.3. Hükümetlerarası Yaklaşım

Neo-Fonksiyonalizme gelen eleştirilerin gün geçtikçe artması ve temel savlarının geçerliliğini yitirmesi sonucunda yeni bir teorinin temelleri atılmaya başlanmıştır.

¹¹⁹Ayşegül Gökalp, "Uluslararası İlişkilerde Bütünleşme (Entegrasyon) Teorileri ve Avrupa Birliği", Hasret Çomak (ed.), *Uluslararası İlişkilere Teorik Bakış Dergisi*, Kocaeli: Umuttepe Yayınları, 2009, s. 153.

¹²⁰Güç, çıkar, askeri güç, milli güvenlik, savunma, devlet, silahlanma vb. birincil dereceden önemli konuları içermektedir.

¹²¹Aslı Erol, "Yeni İşlevselcilik Işığında Avrupa Bütünleşmesi", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, 2007, s. 30.

¹²²Robert O. Keohane, Joseph S. Nye, Power and Interdependence Revisited, *The MIT Press*, Vol 41, No 4, 1987, p. 727.

Avrupa bütünleşmesi yolunda Charles De Gaulle'nin izlemiş olduğu saldırgan politika, yaklaşımın ilham kaynağı olmuştur. Hükümetlerarasıcılığın çalışmalarını yürüten temel isim olarak ise Stanley Hoffmann karşımıza çıkmıştır.¹²³

Hoffman, yaklaşımdan bahsederken Klasik Realizm ve Neorealizm'in çalışmalarından oldukça fazla etkilenmiştir. Tabii ki benzer yönleri olduğu kadar, ayrılan yönlerinin de olması, yaklaşımı daha kapsayıcı bir niteliğe büründürmüştür. Realizmden devlet merkezilik, akıl, savaş ve barış gibi high politika konuları içeren bilgiler konusunda faydalanırken, Neorealizm'den ise uluslararası arenanın anarşik bir ortam olduğu görüşünden etkilenmiştir. Realist paradigma, uluslararası işbirliği sağlanırken anarşik yapıdan dolayı ortak bir tehdit olmadığı sürece devletlerin bütünleşemeyeceğini ve merkezi bir otoriteyi kabul etmeyeceğini söylemiştir. Hoffmann da onun gibi devlet-merkezci yaklaşımı temel varsayım olarak kabul etmiş ancak onun aksine uluslararası işbirliğinin mümkün olduğunu savunmuştur.¹²⁴

Hükümetlerarası Yaklaşım kendinden önceki yaklaşımların ulusal hareketleri yok saymasını eksik bulmuş ve ulus-devletlerin rolünün uluslararası politikada oldukça önemli olduğunun altını çizmiştir. Ayrıca ekonomik entegrasyon sürecinin sonunda varmış olduğu siyasal entegrasyonu da eksik ve yetersiz bulmuştur. Yaklaşımın düşüncesine göre, güç hükümetlerin elinde toplanmış ve hükümetler olmadan birliği sağlamak neredeyse imkânsız hale gelmiştir. Devletler, ortak çıkarlar doğrultusunda bağımsız kişilikleri ve hür iradeleriyle diplomatik müzakereler gerçekleştirerek bütünleşmeyi sağlamışlardır. Ayrıca örgütlenmelerin hükümetleri es geçerek daha ön safhada olmasını kabul etmemiş ve devlet-kuruluş arası sınırların gün geçtikçe belirsizleştiğine dikkat çekmiştir.¹²⁵

Yüksek politika konuların yanında alt politika konularını da ele almayı ihmal etmeyen Hükümetlerarası Yaklaşım, ulusal kimliğe ait olan bazı unsurların devletin geleceği için hayati önem taşıdığını ve bu alanlarda kontrol kaybının mümkün

¹²³Martin Griffiths, vd., *Uluslararası İlişkilerde Temel Düşünürler ve Teoriler*, (Çev.) CESRAN, Ankara: Nobel Yayınları, 2011, s. 100.

¹²⁴Orçun Keçeci, "*Uluslararası İlişkiler Teorileri*", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi, 2012, s. 8.

¹²⁵Sergio Fabbrini, "Intergovernmentalism and Its Outcomes", *SOG Working Papers*, 2013, s. 25.

olmadığını söylemiştir. Karar alma sürecinde ise insan faktörünün asla es geçilmemesi gerektiğini belirtmiş, hükümetlerin entegrasyon fikrinde halkın önemli bir etken olduğunun da önemini belirtmiştir.¹²⁶

Paradigmanın bir alternatifi de Andrew Moravcsik öncülüğündeki Liberal Hükümetlerarası Yaklaşım olmuştur. Devlet tıpkı Hükümetlerarasıcılık'ta olduğu gibi bu yaklaşım da ana aktör olmaya devam etmiştir. Ancak devletlerin ortak çıkarlarının olduğu alanlarda işbirliği yaptıkları ve ulus üstü kurumların güçlerinin hükümetler tarafından belirlendiği kısma karşı çıkmıştır.¹²⁷ Onun liberal olduğu kısmın esas meselesi; bütünleşmenin sadece tek bir teori ışığında açıklanamayacağı, entegrasyon çabalarına neden olan antlaşmalar ve imza atan devletler arasındaki ilişkiyle anlamlandırılacağı bölüm olmuştur. Moravcsik'e göre, birliği gerçekleştirecek olan kurumların başarılı olmalarında ulus-devletlerle olan uyum ve etkin bir kontrol mekanizmasının oluşturulması önem taşımıştır.¹²⁸ Bütün eksiklikler tamamlandıktan sonra da entegrasyon çabalarının meyveleri alınır, kalıcı barışın da onunla birlikte yükseleceğini belirtmiştir. Avrupa'da yaşanan gelişmeler de Neo-Fonksiyonalizm'den çok Hükümetlerarası Yaklaşım'ın daha başarılı savlar içerdiğini ortaya koymuştur.¹²⁹

2.6.4. Federalizm

İkinci Dünya Savaşı Avrupa topraklarında başlamış olsa da kısa sürece bütün dünyaya yayılmıştır. Savaşın galibi olarak bir yanda ABD dururken, diğer yanda Sovyetler Birliği yer almış ve bu devletler karşılıklı olarak iki kutuplu sistemin önünü açan gelişmeleri kaydetmişlerdir. Gergin ortam içerisinde savaşın önünün kapanması büyük bir ehemmiyet kazanmış ve barışı sağlamak adına birtakım fikirler ileri sürülmüştür. Bu fikirlerden birisi de Federalist Yaklaşım'dır. Latince '*Foedus*'

¹²⁶Sevilay Kahraman, "Avrupa Bütünleşmesi Kuramları 1950-1970", http://www.academia.edu/10230403/Avrupa_B%C3%BCt%C3%BCnle%C5%9Fmesi_Kuramlar%C4%B1_1950-1970_Y%C4%B1llar%C4%B1, (10.11.2016).

¹²⁷Nilüfer Karacasulu, "Avrupa Entegrasyon Kuramları ve Sosyal İnşacı Yaklaşım", *Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi*, Cilt 1, Sayı 9, 2007, s. 89.

¹²⁸Andrew Moravcsik, Frank Schimmelfennig, "Liberal Intergovernmentalism", <http://www.princeton.edu/~amoravcs/library/intergovernmentalism.pdf>, (23.12.2016).

¹²⁹Sinem Akgül Açıkmeşe, "Uluslararası İlişkiler Teorileri Işığında Avrupa Bütünleşmesi", *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, 2004, s. 18.

kelimesinden gelen Federalizm, kelime anlamı itibariyle “bağımsız birliklerin antlaşmalar yoluyla birleşmesini” ifade etmektedir.¹³⁰

Federalist Yaklaşım’a göre, Avrupalı devletler uluslararası federal bir anayasaya sahip olabilirlerse güçlenmiş ve barış ortamını sağlamış olacaklardır. Görüş, Avrupa’daki bütünleşme sürecini açıklamayı kendine görev edinmemiş, ona yön vererek federal bir yapıyla sonlanmasını arzu etmiştir. Uluslararası ortamda, devletlerin arasında siyasal sorunların olduğuna dikkat çekmiş ve ulus-devletin sona ermesiyle bu sorunların bir daha oluşmayacağına kanaat getirmiştir. Avrupa bütünleşmesinin fikir babalarından olan Jean Monnet de entegrasyonun ileride fonksiyonalizmden çıkarak, federal bir yapıya evirileceğini düşünmüştür.¹³¹

İki savaş arası dönemde en önemli federal gelişim ise, Kont Kalergi’nin Pan-Avrupa girişimi olmuştur. Kalergi devletlerin federal bir yapılanmanın altında birleşmesi gerektiğini söylemiş ve aksi takdirde barış ile refahın bir daha asla Avrupa’ya gelmeyeceğinin altını çizmiştir. ABD’nin yapısından yola çıkarak açıklamasını sürdürmüş ve halkı temsil eden Temsilciler Meclisi ile devletleri temsil eden bir Senato’nun varlığının gerekliliğinden dem vurmıştır.¹³²

Avrupa Federalizmi girişiminde bir diğer önemli isim ise Altiero Spinelli olmuştur. Avrupa bütünleşmesi konusuna oldukça ilgili olan Spinelli, Ernesto Rossi ile birlikte 1941’de Ventotene Manifestosu’nu hazırlayarak bildiriye el altından yayınlamıştır. Manifesto, totalitarizme eleştiri niteliğinde başlamış ve bütün Avrupalı devletler için güvenliğin önemini vurgulamıştır. Bunu takiben 1943 yılında Avrupa Federalist Hareketi ve sonrasında 1946 yılında Avrupa Federalistler Birliği ile yapılanmalar devam etmiştir. Birliklerin oluşumunun ardındaki nedenin, Avrupa’da yeni bir savaşın gerçekleşmesinin önüne geçilmesi dışında, federal birliktelik

¹³⁰Cem Yalçın, “Avrupa Birliği’nde Demokrasi Açığı ve Federalizm”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, 2012, s. 5.

¹³¹Soren Desonrode, “Federalism Theory And Neo-Functionalism: Elements For An Analytical Framework”, *Perspectives On Federalism*, Vol 2, No 3, 2010, s. 4.

¹³²Alper Arısoy, “Avrupa’da Federalizm Geleneği ve Avrupa Bütünleşmesinde Federalist Akımlar”, *Ege Akademik Bakış Dergisi*, Cilt 10, Sayı 4, 2010, s. 1202.

sayesinde nihai hedef olan siyasal bütünleşmenin sağlanması olduğunu da açıklamalarına eklemiştir.¹³³

Federasyona benzer yapılanmadan yola çıkarak dile getirilen bir diğer düşünce de Konfederasyon fikri olmuştur. Federe devletlere göre daha gevşek bir yapılanmaya sahip olan Konfederasyon, federalizm için basamağın önemli bir ayağını oluşturmuştur. İki veya daha fazla devletin bir araya gelerek karşılıklı güvenlik ihtiyaçlarını sağladıkları, kimliklerini ayrı tuttukları sistem ‘konfedere devlet’ olarak tanımlanmıştır. Bu devletler yapı olarak birbirlerinden bağımsız, federal sisteme göre de üst otoritenin -üyeler onay vermedikçe- daha az güç kullanabildiği bir bütünleşme girişimi olmuştur. Uygulamada Federal yapının daha çok kullanılması, Konfederalizm düşüncesinin daha az dillendirilmesine sebebiyet vermiştir.¹³⁴

Spinelli’nin diğer teorilere olan eleştirisi, siyasal boyuta ekonomik boyut kadar önem verilmemesinden kaynaklanmıştır. Federalizme gelen eleştirilere değinmek gerekirse de, bilimsel nitelik taşımaktan çok uzak olması, gelişim konusunda sıkıntıların olması ve ulus-devletlerin hassasiyetlerini görmezden gelmesi bakımından eksik bulunmuştur.¹³⁵

Sonuç olarak; entegrasyon teorileri, Avrupa’nın inşasındaki süreci açıklama ve diğer devletlere karşı barışçıl yaklaşımlarla hareket etme noktasında büyük katkılar sağlamıştır. Uluslardan daha üstün nitelikteki kurumların oluşturulması yönünde görüşler, hemen her teoride dile getirilmiş ve siyasi, ekonomik, askeri kuruluşlar oluşturularak karşılıklı ilişkilerin geliştirilmesine önem verilmiştir. Ayrıca bütünleşme teorileri, uluslararası güncel sorunlara pratik cevaplar bulmayı amaçlamış ve sistemin yapısına uygun çözümler getirerek ‘Avrupalılık’ düşüncesini kuvvetlendirmiştir. ABD’yi de bu kapsamda değerlendirmek gerekirse; teoriler tarafından hem kurumsal yapısı örnek alınmış hem de ekonomik ilerlemenin diğer alanlara da yayılacağı görüşünü taşıması bütünleşme teorileriyle örtüşmüştür.

¹³³Mert Kozan, “*Entegrasyon Teorileri Işığında Avrupa Bütünleşmesi ve Geleceği*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Atılım Üniversitesi, 2009, s. 7.

¹³⁴Hüseyin Kutay, “Bütünleşme Kuramlarının Avrupa Birliği Genişlemesine Bakışı”, *Celal Bayar Üniversitesi Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, Cilt 15, Sayı 1, 2008, s. 151.

¹³⁵Kadir Korkmaz, “*Avrupa Topluluklarından Avrupa Birliği’ne Geçiş Sürecinde AB Anayasası ve Federalizm*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Diyarbakır: Dicle Üniversitesi, 2005, s. 42.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AVRUPA’NIN BÜTÜNLEŞMESİNDE ABD ETKİSİ

İkinci Dünya Savaşı, Avrupalı devletlerin eskisi gibi güçlü olamadığı bir sistemi meydana getirmiştir. Hem içinde bulundukları savaş sonrası harabeye dönmüş olan şehirleri, hem ekonomileri, hem de siyasal anlamda yaşadıkları çöküntü dünya genelinde büyük bir güç boşluğunu ortaya çıkarmıştır. Ancak savaş sonrasındaki yıkımın getirdiklerinden diğer devletlere nispeten daha az etkilenen iki ülke –ABD ve Sovyetler- yaşanan güç boşluğunu doldurmak için 1990’ların başına dek devam edecek olan çetin mücadeleye girmişlerdir.

Savaşın Almanya’nın Polonya’yı işgali ile başlaması ve oradan Avrupa’ya hatta bütün dünyaya yayılması Avrupalı devletlerin 1939-1945 tarihleri arasında ciddi kayıplar vermesine neden olmuştur. Meydana gelen birlik gelişmelerinin ilerlediğinin düşünüldüğü noktada Faşizan rejimlerin ön plana çıkması Almanya, İtalya ve Japonya gibi devletleri tetikleyerek deyim yerindeyse diğer devletlerin üzerine salmıştır. Savaşın getirmiş olduğu ağır yüklerle birlikte ne savaşı başlatan devletler ne de savaşa girmek zorunda olan Avrupalı devletler ciddi kazanımlar elde etmişlerdir. Hatta yaşadıkları dönemde zihinsel, siyasi, askeri ve ekonomik kayıplar vererek savaş sonrasında yükselen ABD’nin desteğine bariz bir şekilde ihtiyaç duymuşlardır. Sovyetlerin tavrına pek alışkın olmayan Avrupalılar, ABD’nin kanatları altına girerek ilerlemesini sürdürmeye devam etmiştir.¹³⁶

Savaşa girmeye istekli olmayan ABD, hem Almanya’nın kendisine savaş ilan etmesi hem de Japonya’nın Pearl Harbor Limanı’na saldırmasıyla daha fazla arka planda kalamamıştır. İkinci Dünya Savaşı sırasında sıkça çıkardığı kanunlar ve silah üretimi dozunun artmasıyla diğer devletlere kaynak oluşturmaya çalışmış ve hatta savaş sonrasında da bu tavrının devamlılığını sürdürmüştür. Birinci Dünya Savaşı sonrasında her ne kadar kabuğuna yeniden çekilmek istese de Avrupa’da meydana gelen güç boşluğu ve bunu diğer devletlerle paylaşma konusundaki isteksizlik

¹³⁶Torbjon L. Knutsen, *Uluslararası İlişkiler Teorisi Tarihi*, (Çev.) Mehmet Özay, İstanbul: Açılım Kitap, 2006, s. 311.

ABD'nin bir daha asla Monroe Geleneği'ne dönemeyeceğinin sinyallerini vermiştir. Kısacası bir kere müdahil olmak, sürekli müdahaleyi zorunlu kılmıştır.¹³⁷

Gerek silah gerekse parasal yardım konusunda sınırlarını zorlayan ABD için en büyük tehlike, her zaman Sovyetlerin yayılması korkusu olmuştur. Savaş sonrasında yeni rejimlerin oluşması ve diktatörlerin devrildiği ülkelerin sayısının artması Sovyet kırmızısına boyadığı yerlerin sayısının artacağı noktasında onu sıkça endişelendirmiştir. Aynı tehlikeyi Sovyetler kendisi için de hissetmiş ve devletlerin endişelerinin sonucu olarak da birbirlerine karşı yaklaşık yarım yüzyıl süren bir çevreleme (containment) politikasının içerisine girmişlerdir.¹³⁸ Böylece etkili oldukları alanlarda diğerlerinin yayılmasını önleyerek hem rejimlerini hem de güvenliklerini sağlama almak istemişlerdir. Daha sonrası da herkesçe bilindiği üzere karşılıklı restleşmelerin yaşandığı ve yeni politikaların üretildiği bütünleşmelerle meydana gelen yenedünya düzeni inşa edilmiştir.

ABD, bahsi geçen dönemde sadece savaş sırasında desteklerini sağlamakta yetinmemiş ve gerek savaş sırasında gerekse savaş sonrasında konferanslar toplayarak barışın yolunun bütünleşmeden geçtiğinin sinyallerini vermiştir. Sükûnetin ekonomik refahla geleceğini öngörmüş ve çöküntüye uğramış olan ekonomileri düzeltmek için Truman Doktrini kapsamında ülkelere çeşitli yardımlar sağlamış, Marshall Planı ile de devam ederek bu yoldaki kararlılığını göstermiştir. Yapılan yardımların tamının da düşman rejimler dâhil olmak üzere herkese açık olduğunu ilan etmiştir. Kendi kaynaklarını ve teknolojisini seferber ederek üretimin sadece kendi kıtasında değil, dönüşümlü olarak Avrupa'da dolaşıp yeniden kendisine gelmesinin yolunu açmıştır.¹³⁹

Birinci Dünya Savaşı sonrasında Wilson'un fikir babalığını yaptığı Milletler Cemiyeti düşüncesinden yola çıkan ABD, Avrupa'nın da geçmiş deneyimlerinden

¹³⁷Âdem Alper Özcan, "Soğuk Savaş Dönemi: Başlangıcı, Gelişimi, Sonu", http://www.academia.edu/13723063/So%C4%9Fuk_Sava%C5%9F_D%C3%B6nemi_Ba%C5%9Flang%C4%B1c%C4%B1_Geli%C5%9Fimi_Sonu, (17.12.2016).

¹³⁸Ezgi Altın Elçi, "İkinci Dünya Savaşı Sonrası ve Soğuk Savaş Döneminde ABD Global Gücü", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 2011, s. 5.

¹³⁹Marco Soddu, "Truman Administration's Containment Policy in Light of The French Return to Indochina", *Foreign Policy Journal*, 2012, s. 3.

dolayı buna istekli olmasıyla beraber, demokratik kurumların oluşumunu desteklemiştir. Daha önce Atlantik Demeci ve konferanslarla temeli atılan Birleşmiş Milletler'in çatısını kurmuştur. Kuzey Atlantik Antlaşması'na öncülük ederek NATO gibi kurumların oluşumunu sağlamıştır. Ekonomik destek sağlamak amacıyla geçmişte kurduğu OEEC'ye benzer örgütleri geliştirerek Bretton Woods kurumları gibi kredilere ve paraya yön veren imar projelerinin yükümlülüğüne girmiştir. Sayılan kurumların pek çoğunun da günümüzde olması Avrupa kalkınmasında ve gelişmesinde ne kadar etkili birer sembol olduklarını da göstermiştir.¹⁴⁰

ABD'nin Avrupa'nın bütünleşmesine sağladığı katkıların anlatılacağı bu bölümde ilk olarak İkinci Dünya Savaşı'ndaki ABD politikalarına değinilecektir. Atlantik Demeci temelinde sağlanmaya çalışılan savaş sonrası düzenden bahsedilerek, Birleşik Devletler'in çevreleme politikasının ana hatları ile bunu tetikleyen unsurların resmi çizilmeye çalışılacaktır. Daha sonra ise Başkan Truman'ın Doktrini ve Marshall Planı ile Avrupa'ya yapılan yardımlara yer verilecektir. Çevrelemenin en önemli ayaklarının askeri kanadı olan NATO'nun kuruluşu anlatılacak ve Bretton Woods ile ekonomik düzeni sağlama girişimlerine dikkat çekilecektir. Diğer bir alt başlık olan Birleşmiş Milletler'in kurulmasına giden siyasi sürece de değinilerek bölüm sonlandırılacaktır.

3.1. Savaş Dönemi ABD'si

İkinci Dünya Savaşı çıktığı zaman Amerikan kamuoyu, Birinci Dünya Savaşı'na göre oldukça farklı bir tutum sergilemiştir. Almanya ve diğer benzer yapıdaki mihver devletlerin demokratik rejimlere karşı olan tepkili yaklaşımı ve dünyadaki istikrarı bozma yönündeki girişimleri onların savaşa bakış açısını değiştirmiştir. ABD her ne kadar savaşa girme konusunda isteksiz olsa da Avrupa'nın içinde bulunduğu duruma tepkisiz kalamamıştır. Sık sık yardımlarını onlara doğru yönlendirmiş ve geri planda kalarak yönetimi sağlamaya çalışmıştır.¹⁴¹ Bu durum Japonya'nın Pearl Harbor'a saldırdığı güne kadar aynı şekilde devam etmiştir. Japonya'nın düşmesi ve

¹⁴⁰“The Cold War”, <http://www.cvce.eu/en/education/unit-content/-/unit/55c09dcc-a9f2-45e9-b240-eaef64452cae>, (11.11.2016).

¹⁴¹Melvyn P. Leffler, “National Security and US Foreign Policy”, Melvyn Leffler, David S. Painter (ed.), *Origins of The Cold War*, London: Routledge, 2005, s. 18.

Almanya'nın savaştan yenilgi ile çıkması sonu gelen savaşın düzenini belirme noktasında konferanslarla yeni bir dönemin kapısı aralanmıştır. Savaşın sonuna doğru gelen ABD müdahalesi, devamlı uluslararası bağlantıların ve ittifakların oluşumunun da çıkış noktasını oluşturmuştur.

ABD, görünürde savaşa girmemiş olsa da artarda çıkardığı tarafsızlık yasalarıyla politikasını yavaşça yumuşatmaya başlamıştır. Hammadde ve silah üretimini gerçekleştirdikçe Avrupa'ya ekipman yardımı yapma konusundaki fikirleri değişmeye başlamıştır. Önce Cash and Carry (Öde ve Götür) yasasını çıkartarak uzunca bir süre parasını aldığı ürünleri Avrupa'ya göndermeye başlamıştır. Ancak Almanya'nın başarılı bir savaş çıkartması ve İngiltere'nin içinde bulunduğu durum daha fazla tarafsız kalınamamasına sebebiyet vermiştir.¹⁴² ABD, Almanya'nın savaşı kazanmasının Avrupa için bir felaket olacağını öngörmüş ve bu nedenle Hitler ile mücadele eden ülkelere yardım kampanyaları başlatmıştır. 1941 yılında Roosevelt kongreye Lend and Lease (Ödünç Ver ve Kirala) yasasını sunmuş ve ilk defa diğer devletlerle barış zamanında silah yardımında bulunmayı kabul etmiştir. Bu yardımlardan özellikle İngiltere, Sovyetler ve Çin oldukça fazla yararlanmıştır. Savaş sonrası döneme dek yapılan yardımlar da elli milyon doları aşmıştır.¹⁴³

Amerikan Başkanı Roosevelt, 30 Ekim 1940 yılında yaptığı bir konuşmasında şunları söyleyerek savaşa girilmeyeceğinin garantisini vermişti; *''Anneler, babalar; şimdi burada sizinle konuşurken bir defa daha garanti veriyorum. Bunu daha önce de söyledim, ama tekrar söyleyeceğim. Çocuklarınız savaşa gönderilmeyecekler.''*¹⁴⁴ Ancak Avrupa'ya sağladığı yardımlardan sonra ABD Atlantik'te büyük bir savaşın içine girmek zorunda kalmıştır. ABD, müttefik devletleri korumak adına önceliği Almanya'ya vermiş, karşı saldırının gelmesi ile birlikte Japonya ile uzun süren bir mücadele içine düşmüştür. Savaş sonrasında sahip olunan atom bombası ile hem Japonya'ya hem de dünyadaki diğer devletlere ile gözdağı vermiştir. Nükleer çağının başlangıcı olan bu gelişme silahlanmanın caydırıcılığını tetiklediği kadar aynı

¹⁴² _____ ''A Brief History of the US Army in World War II'', Central of Military History U.S. Army, s. 17.

¹⁴³ Best, vd., *a.g.e.*, s. 218.

¹⁴⁴ Steven E. Ambrose, *Dünyaya Açılım: 1938'den Günümüze Amerikan Dış Politikası*, (Çev.) Ruhican Tul, Ankara: Dış Politika Enstitüsü Yayınları, 1992, s. 6.

zamanda devletlerarasındaki donanımsal silahlanma yarışını arttırması bakımından da büyük bir önem arz etmiştir.¹⁴⁵

ABD'nin savaş sonrası dönemde bir diğer problemi, Avrupa'nın yeniden nasıl imar edilebileceği yönündeki kaygısı olmuştur. ABD ayağa kalkmış, üretken ve karşılıklı ticaret yapabileceği yeni bir Avrupa sisteminin kurulmasını arzulamıştır. Amerikan ticaret faaliyetlerinin en önemli müşterisi de Avrupa olduğu için buradaki devletlerin canlandırılması ve savaşın getirdiği ağır yükü üzerlerinden atması öncelikli amacı olmuştur. Ekonomik kaygıların yanında stratejik mevzularda bu imarı gerekli kılan nedenler arasına girmiştir. Eğer ABD her bakımdan Avrupa'yı toparlayamazsa, bölgenin Sovyet kırmızısına boyanacağı düşüncesinden korkmuştur. Bu sebeple de teker teker dünyanın bütün sanayileşmiş ülkelerini bünyesinde toplayan bir sistem inşa etmeye çalışmıştır. Stalin de kendi bölgesinde (Doğu Avrupa'da) benzer bir yapılanmayı oluşturmak için harekete geçmiştir.¹⁴⁶

Komünist tehlikenin bertaraf edilme düşüncesi, 1945-1954 yılları arasında ABD'de birtakım yeni fikir akımlarının ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. McCarthy'cilik¹⁴⁷ bunun bir ürünü olarak doğmuştur. ABD, komünizmin karşısında demokrasiyi savunmuş ve yapılan yardımlarla Sovyetlere karşı bir duvar örülmüştür. Sovyetler Birliği'nin de bu duvarı aşacağı korkusu ve endişesiyle McCarthy'ci Görüş adı verilen fikir akımı zamanla yayılmıştır. Wisconsin'den seçilen Senatör Joseph McCarthy, cadı avı olarak nitelendirilen bir dönemin başındaki temel isim olarak tarihe geçmiştir.¹⁴⁸

Ancak ABD'nin İkinci Dünya Savaşı'nda Almanya'ya Nazilerine karşı takındığı tutum ve Avrupa'yı zafere ulaştıran önderliği kamuoyu nezdinde onu kahraman ilan etmiştir. ABD'nin dünyaya belli bir misyonu gerçekleştirmek amacıyla adapte

¹⁴⁵McCormick, *a.g.e.*, s. 99.

¹⁴⁶Uçarol, *a.g.e.*, s. 666.

¹⁴⁷Terim, Herbert Block adında bir karikatüristin Senatör McCarthy'nin soyismi ile yapmış olduğu bir karikatür resmine dayanmaktadır. 1950 yılında yayınlanan bu karikatürde Cumhuriyetçi Parti'nin geleneksel simgesi olan fil, kovalar dolusu zifte doğru çekilmektedir. Buradaki algı, dönemde sürekli yaratılan suçlamalara dikkat çekmektedir. ABD iç politikasında cadı avı gerçekleşirken, dış politikada demokrasinin savunulduğu dönemdir.

¹⁴⁸Altuğ Günar, "Amerika Birleşik Devletleri'nde McCarthy Dönemi ve Dış Politika Üzerindeki Etkileri", *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 62, Cilt 78, 2014, s. 65.

olduğu düşüncesi hızla yayılmış ve daha önceki sistemdeki politikalara benzemeyen tutumu ile farklı dış politika kültürlerinin oluşumunu sağlamıştır. Barışın her şeyden önce demokratik kurumların gelişmesiyle sağlanabileceği görüşü de bu sayede bütün Avrupa'ya yayılmıştır.¹⁴⁹

3.2. Atlantik Demeci

ABD'nin savaşa girmeden önceki dönemde Avrupa'ya yaptığı yardımlar ve çıkardığı yasaların dışında bahsedilmesi gereken bir diğer önemli belge de Atlantik Bildirisi olmuştur. Nazi Almanyası'nın Sovyetlere savaş açtığı dönemde, Sovyetlerin İngiltere ile bir anlaşma yapması akabinde Churchill ve Roosevelt gelişen olayları görüşmek adına Prince of Wales adı verilen savaş gemisinde buluşmuşlardır. 14 Ağustos 1941 yılında imzalanan Atlantik Demeci, ABD ve İngiltere'nin daha fazla toprak genişletmek istemediklerini, her ulusun kendi geleceğine karar verme hakkının olduğunu ve uluslararası alanda bir işbirliği istediklerini vurgulamıştır.¹⁵⁰ Adı geçen devletler, Almanyası'nın yıkılmasının öncelikli amaçları olduğunu belirtmiş ve eğer Nazi düzeni yıkılırsa herkesin güven ve barış ortamı içerisinde bir arada yaşayabileceğinin altını çizmiştir. Şartlarına bakıldığı zaman Wilson Prensiplerini çağrıştıran bu demeç onun gibi savaş sonrasında değil, henüz savaş bitmemişken yayınlanmış ve sekiz maddeden oluşmuştur;

- Savaşın sonra toprak kazanımı olmayacak,
- Bölge halkının onayı alınmadan toprak değişikliği yapılmayacak,
- Uluslar kendi geleceklerini kendileri belirleyecek,
- Uluslararası işbirliği geliştirilecek,
- Temel hammaddelerden eşit biçimde faydalanılacak,
- İnsanlar korku ve açlıktan kurtarılacak,
- Açık denizlerde ticaret serbest olacak,

¹⁴⁹Henry Kissinger, *Diplomasi*, (Çev.) İbrahim Kurt, Türkiye İş Bankası Yayınları, 1994, s. 466.

¹⁵⁰*Uluslararası İlişkiler...*, a.g.e., s. 158.

- Mihver devletler silahtan arındırılacak ve savaş sonrası topyekûn silahsızlanmaya gidilecektir.¹⁵¹

Pearl Harbor Saldırısı ile ABD'nin savaşa girmesi ve savaş sonrasında yaşanan durumlara bakıldığında, aslında demecin istenilen amacı gerçekleştiremediği görülmüştür. Atlantik Bildirisi'nin imzalanması ile gerçek anlamda faydalanılan tek gelişme, Almanya'ya karşı savaşan 26 devletin 1942 yılında imzalamış olduğu Birleşmiş Milletler Bildirisi olmuştur. Bu da günümüzde küresel bir örgüt olarak nitelendirilen Birleşmiş Milletler'in temellerinin atılmasını sağlamıştır.¹⁵²

3.3. ABD'nin Çevreleme Politikası

Savaşa en son katılan ülke olmasına rağmen, savaş sonrası dünyanın liderliğini üstlenen devlet ABD olmuştur. İkinci Dünya Savaşı'nın neden olduğu yıkımdan sonra ortaya çıkan politik güç boşluğunda, savaşın her iki kazanını olarak ABD ve Sovyetler Birliği kendi alanlarına yayılmaya başlamışlardır. Rakip siyasal sistemlere ve ideolojilere sahip bu iki devlet İkinci Dünya Savaşı'nın bitiminden 1990'lı yılların başına dek gizli bir savaşa girmişlerdir.

ABD, kurulduğu dönemde kıtasındaki iktidarı sağlamaya çalışmış ve diğer devletlerin etkisine kapalı olarak bölgesini genişletmiştir. Avrupalı devletlerin de kendi aralarındaki güç mücadelesinin alanına sıçramasından sıkça endişe etmiştir. George Washington başkanlığa veda ederken yaptığı konuşmasında, Avrupa siyasetinin ABD'ye yabancı geldiğini ve onlarla aynı ittifakta yer almanın tehlikeli olduğunu sık sık vurgulamıştır.¹⁵³ Aynı düşünceye sahip bir başka Başkan ise, James Monroe olmuş ve onun 'Monroe Ruhu' adı verilen Yalnızcılık Görüşü uzun yıllar boyunca ABD dış politikasında etkisini sürdürmüştür. 1823 yılında ilan edilen Monroe Doktrini, eski dünya olarak bilinen Avrupa'nın yeni bir dünya şeklinde tanımlanan ABD ile belirgin çizgilerle ayrılması gerektiğini vurgulamış ve kıtada yer alan nüfuzlarının bir an önce sonlanmasının zorunlu olduğunu belirtmiştir. Doktrin

¹⁵¹"The Atlantic Charter", <http://web.ics.purdue.edu/~wggray/Teaching/His300/Handouts/Atlantic-Charter.pdf>, (26.12.2016).

¹⁵²Bilal Altınar, "Birleşmiş Milletler: Amacı, Gelişimi, Etkinliği, Uluslararası Güvenliğe Katkısı ve Geleceği", *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, 2014, s. 2.

¹⁵³Gültekin Sümer, "Amerikan Dış Politikasının Kökenleri ve Amerikan Dış Politik Kültürü", *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt 5, Sayı 19, 2008, s. 123.

sadece bununla sınırlı kalmamış ve aynı zamanda Avrupa'nın da ABD'nin işlerine karışmaması gerektiğini söyleyerek devletlere sert bir mesaj vermiştir. ABD izlediği bu politikalarla hem dünyaya sırtını dönmüş, hem de savaşımdan kendi güç alanını sağlayabilmiştir.¹⁵⁴

Yalnızcılık (İzolasyonizm) Politikası ile ABD'nin kendi kıtasına çekildiği günler Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla kesintiye uğramıştır. Savaşa girmemek için direnmiş olan ABD, Almanya'nın Lusitania isimli gemiyi batırması ile geçte olsa kaostan içerisine çekilmiştir. Başkan Wilson, savaşa karşı olan görüşü ifade etse de daha adil bir düzenin sağlanması gibi kutsal bir amacı gerçekleştireceğine inanmış ve hatta savaş sonrasında galip olarak çıkarak kendi prensiplerini bile yayınlamıştır.¹⁵⁵ Wilson Prensipleri adı verilen bu on dört maddelik bildirisi, savaş sonrası dünyasının şekillenmesi adına oldukça büyük bir gelişme olarak kaydedilmiştir. Kaybeden devletlerin, kazanan devletlerin boyunduruğu altına girmemesini ve gizli diplomasinin tamamen unutulması gerektiğini belirten Wilson, barışı sağlamak adına ulusların üzerinde bir barış örgütünün yer almasının öneminden de bahsetmiştir. Onun bu görüşünden yola çıkılarak düzenlenen görüşmelerle, 1919 yılında Milletler Cemiyeti'nin kurulmasına karar verilmiştir.¹⁵⁶ Böylece ABD'nin Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra kabuğuna geri dönmesi uzun ve zorlu bir süreç olmuştur. Çünkü savaş sonrasında Avrupa'nın, ABD'ye olan borcu yaklaşık üç buçuk milyar dolardan fazla bir miktara erişmiş ve yalnızcılığın gerçek anlamda sürdürülmesini olanaksız kılmıştır. 1929 yılındaki Ekonomik Buhan'a dek süreç bu şekilde ilerlemiştir.¹⁵⁷

Ekonomik krizin ardından kabuğuna yeniden çekilmek isteyen ABD bu seferde kendisini İkinci Dünya Savaşı'nın tam ortasında bulmuştur. Nazi Almanya'sının Avrupa'ya yönelik saldırısı ve devletlerin gereken güçlü tepkiyi verememesi Amerikan müdahalesini zorunlu kılmıştır. Pearl Harbor saldırısına dek çeşitli yasalar

¹⁵⁴“Monroe Doctrine”,

http://cf.linnbenton.edu/artcom/social_science/clarkd/upload/MONROE%20DOCTRINE.pdf, (12.12.2016).

¹⁵⁵“Woodrow Wilson's 14 Points”,

http://scholar.harvard.edu/files/throntveit/files/fable_of_the_fourteen_points_dh_35.3_june_2011.pdf, (12.12.2016).

¹⁵⁶Kissinger, *a.g.e.*, s. 24.

¹⁵⁷Hakan Ay, Öznur Uçar, “Üç Küresel Ekonomik Krizin Analizi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 17, Sayı 1, 2015, s. 12.

çıkartarak Avrupa'ya destek olan, ancak silahlı bir çatışmanın gerçekleşmesine mahal vermeyen ABD Japonya'nın saldırısı ile Pasifik'teki güvenliğini sağlamak adına savaşa girmiştir. Savaş sonunda Sovyetler ile yaşanan Avrupa'yı paylaşma çekişmesi de onun yaklaşık yarım yüzyıl boyunca Çevreleme (Containment) Politikasına hâkim olmasına sebebiyet vermiştir.¹⁵⁸

Çevreleme Politikasını tetikleyen etkenlerini de belirtmek gerekirse, ilk olarak George F. Kennan'ın Uzun Telgrafı'ndan (Long Telegram) bahsedilmelidir. Moskova'da diplomat olarak bulunun Kennan, Amerika'yı Sovyetlerin niyetleri konusunda uyarmış ve bunu sekiz bin kelimelik telgrafında vurgulamıştır. 1947 yılında da Foreign Affairs isimli dergide Mr. X ismi ile yazmış olduğu makalesinde Sovyetlerin niyetlerini halka açıklamıştır. Bu yazılarında Amerika'nın Sovyet yayılmacılığını önlemesi için gereken askeri, siyasi ve ekonomik gücü sağlaması gerektiğini, ayrıca Sovyetlerin içyapısından kaynaklanan nedenler dolayısı ile Avrupa'nın durumunu anlayamadığının altını çizmiştir.¹⁵⁹ Söylenenlerle Stalin ve felsefesinin temel unsurları yorumlanmış, batılı kapitalist devletleri düşman olarak gördüğü fikri benimsenmiştir. Böylece ABD, sorunun Sovyetlerin kendine özgü sisteminden kaynaklanan bazı nedenlerden geldiğini anlayabilmiştir. Sovyet sistemini yenmenin yolunun çevreleme politikasından geçtiği ve Sovyetlerin bulunduğu her yerde karşı bir kuvvetle onun karşısına dikilmenin gerekliliği, ABD politikasının temel prensibini oluşturmuştur. 1990 yılında Sovyetlerin yıkılmasına kadar benimsenen bu politika, Amerikan halkını sonu gelmeyen bir Soğuk Savaş'ın¹⁶⁰ içine sokmuş ve tarafların kendi görüşlerine yakın olan devletleri savunmanın mücadelesiyle uzun yıllar boyunca meşgul etmiştir.¹⁶¹

Amerikan kamuoyuna hâkim olan bir başka görüş ise, John O'Sullivan tarafından dile getirilen Açık Yazgı (Manifest Destiny) olmuştur. Gazeteci Sullivan, ABD'nin kendi kıtasında doğal bir yayılma alanına sahip olduğunu ve bu hakkın 'Tanrı

¹⁵⁸ ''Dept Study World War II'', s. 82.

¹⁵⁹Wilson D. Miscamble, *George F. Kennan: And The Making of American Foreign Diplomacy 1947-1950*, Princeton University Press, New Jersey, 1992, s. 32.

¹⁶⁰'Soğuk Savaş' deyiimi ilk defa 1947 yılında Bernard Baruch tarafından kullanılmıştır.

¹⁶¹Maxime Lefebvre, *Amerikan Dış Politikası*, (Çev.) İsmail Yerguz, İstanbul: İletişim Yayınları, 2005, s. 36.

tarafından ona bahşedildiğini' savunmuştur. Görüşüne müteakiben, bu hakkı ABD'nin elinden almaya çalışmak 'Tanrı'ya karşı gelmekle' eş görülmüştür. Ayrıca Amerikan'ın dünyanın geri kalan bölgelerini de özgürleştirmek adına var olduğunu iddia etmiş ve bu durum Amerikan yayılmacılığının temelini oluşturmuştur.¹⁶² Bütün bunların akabinde ABD'nin sürekli olarak savunmada, diğer devletlerinse hep saldırgan pozisyonda olduğu fikri, onun yayılmacılığına karşı oluşturduğu maskenin arka planını göstermiştir. Roosevelt de Sullivan'ın görüşünü destekler nitelikte düşüncelere sahip olmuştur. ABD etkisinin küresel çapta hissedilmesinin onun asli görevi olduğunu savunmuş ve ulusal çıkarların söz konusu olduğu noktada ilişkilerin yoğunlaşması gerektiğini belirtmiştir.¹⁶³

Amerikan çevreleme politikasının bir başka yönü de, savaş sonrası dönemde çıkartılan bir yasa üzerinde şekillenmiştir. 1950 yılındaki kongre görüşmelerinde NSC-68 adında bir belge, dış politikanın önemli araçlarından biri haline gelmiştir. Truman'ın komünizmin çevrenmesinde talepleri karşılayabilmesi için, ülkenin askeri kurumlarına yeniden şekil vermesi gerektiğinin öneminden bahseden NSC-68, herhangi bir savaş durumunda da kalıcı bir ordu teşkilatının kurulmasını sağlamıştır. Ulusal Güvenlik Yasası olarak da bilinen bu belge, casusluk ve istihbarat faaliyetlerini yürütmek adına CIA adı verilen haber alma örgütünü de ortaya çıkarmıştır. CIA ile birlikte, artık gizli operasyonların da devri açılmıştır.¹⁶⁴

ABD'nin çevreleme stratejisinin temellerinden sonra, Avrupa'nın yeniden inşası noktasındaki rolü de yüzyılın en önemli stratejik atakları olduğunun altı çizilmelidir. Bunlar Truman Doktrini ve Marshall Planı, NATO 'nun kurulması, Bretton Woods Sistemi'nin ortaya çıkarılması ve son olarak Birleşmiş Milletler'in oluşturulması gibi alt başlıklar altında incelenebilir. Sayılan başlıklar ABD'nin Çevreleme Politikası'nın temel dinamiklerini göstermiş ve Avrupa'nın savaş sonrası dönemde bütünleşmesi noktasında izler taşıması bakımından önem taşımıştır.

¹⁶²Sümer, *a.g.m.*, s. 123.

¹⁶³Hasan Köni, *Amerika'nın Uluslararası Politikası*, İstanbul: Ekim Yayınları, 2007, s. 19.

¹⁶⁴Leanne M.J. Bacon, "George F. Kennan's Strategy Of Containment: An Assesment of Kennan's Coherence and Consistency", Unpublished PhD Thesis, University of Birmingham, 2010, s. 8.

3.3.1. Birleşmiş Milletler

Birinci Dünya Savaşı sonrasında uluslararası bir örgüt kurmanın gerekliliği düşüncesi, kendisini Milletler Cemiyeti ile göstermiştir. Ancak ABD'nin örgüt içerisinde yer almayışı ve uluslararası politikaya daha çok büyük devletlerin hâkim olması sebebi ile Milletler Cemiyeti, beklenen başarıyı gösterememiştir. Daha büyük tahribatlara sebebiyet veren İkinci Dünya Savaşı sonun da yine aynı uluslararası barış düşünceleri şekillense de yapılan yanlışlardan ders alınarak aynı hataların gerçekleşmesinin önüne geçilmek istenmiştir. Böylece güvenliği, istikrarı, refahı ve anlaşmayı sağlayabilecek düzenli bir örgütün kurulmasını kararlaştırmışlardır. Bu örgüt ise 1945 yılında kurulan ve günümüzde dahi küresel gücünü devam ettiren Birleşmiş Milletler (United Nations) olmuştur.¹⁶⁵

Churchill ve Roosevelt, 14 Ağustos 1941 yılında Atlantik Bildirisi'ni yayınlamış ve örgütün kuruluş çalışmasını başlatmışlardır. Ancak resmi süreç 1 Ocak 1942 yılında, ABD'nin Pearl Harbor savaşına girmesini takiben, ABD, Sovyetler, Çin ve İngiltere tarafından Washington'da yayınlanan ve ertesi gün imzalanan Birleşmiş Milletler Bildirisi ile gerçekleşmiştir. Daha önceden, 111 maddelik Kurucu Antlaşma olarak bilinen San Francisco Senedi'nin gerçekleştiği görüşmeye katılımında Birleşmiş Milletler Şartı'nı imzalamayan devletlerin davetli olmayışı gelişmeleri tetikleyen bir nokta olmuştur. Ayrıca Dumbarton Oaks, Moskova ve Yalta görüşmelerinde de bu konudaki kararlılığın arkasında durulmuş ve örgütün kuruluşu noktasında önemli adımlar atılmıştır.¹⁶⁶ Hatta Yalta Konferansı esnasında Stalin, Churchill ve Roosevelt, Birleşmiş Milletler'in görevlerini, organlarını, çalışma yöntemlerini içeren bir projeyi görüşmüşlerdir. Güvenlik Konseyi noktasında her ne kadar sıkıntı çıkmış olsa da, bu yetkiyi en güçlü beş devlet¹⁶⁷ içerisinde bölüştürmüşler ve 26 ülkeyle birlikte mihver devletlere karşı olan bu şartı imzalamışlardır.¹⁶⁸

¹⁶⁵Thomas G. Weiss, vd., *The United Nations and Changing World Politics*, Westview Press, 2013, s. 1224.

¹⁶⁶Mehmet Hasgüler, Mehmet B. Uludağ, *Devletlerarası ve Hükümetler Dışı Uluslararası Örgütler*, İstanbul: Alfa Yayınları, 2010, s. 91.

¹⁶⁷Beş daimi üye olan ABD, Sovyetler, Çin, İngiltere, Fransa'dır.

¹⁶⁸Sönmezoglu, a.g.e., s. 99.

Birleşmiş Milletler, 1950’li yılların ortasına dek kuruluşundaki amaçları gerçekleştirmeyi hedeflemiş olsa da ABD ve Sovyetler Birliği arasında yaşanan iki kutuplu sistem içinde kendini genişlemeye adanmıştır. Böylelikle neredeyse bağımsız olan her devletin örgüte katılımı gerçekleşmiş ve küresel bir kuruluş halini almıştır. Ekonomik, kültürel, sosyal vb. alanlarda faaliyet gösteren diğer örgüt yapılarını da kendi bünyesinde toplayarak büyük bir Birleşmiş Milletler Sistemi oluşturmuştur. Birleşmiş Milletler Antlaşması metninde beyan edilen amaçlar ise şöyledir;

- Uluslararası barış ve güvenliği korumak,
- Halkların kendi geleceğini belirleme ilkesine saygı göstererek devletlerarası dostluk ilişkilerini geliştirmek,
- Uluslararası ekonomik, sosyal, kültürel, insani sorunların çözümünde işbirliği yapmak ve temel insan hak ve özgürlüklerine karşı saygıyı teşvik etmek,
- Bu ortak çıkarların elde edilmesi hususunda milletlerarasında uyum sağlayıcı bir kurum görevini üstlenmektir.¹⁶⁹

24 Ekim 1945 yılında yürürlüğe giren antlaşma ile 50 üyeli Birleşmiş Milletler Teşkilatı kurulmuştur. İlk Genel Kurul toplantısını Ocak 1946’da Londra’da toplamış ve daha sonra New York’a taşınmıştır.¹⁷⁰ Çalışmalarını daha düzenli yürütebilmesi adına da birtakım alt organlara ayrılması bahse mevzu olmuştur. Bu organlar; Genel Kurul, Güvenlik Konseyi, Ekonomik ve Sosyal Konsey (ECOSOC), Sekreteryaya, Vesayet Konseyi ve Adalet Divanı olmuştur.¹⁷¹

¹⁶⁹“Charter of the United Nations”,
<http://www.mfa.gov.tr/data/kutuphane/multilateralconventions/charteroftheunitednations.pdf>,
 (27.12.2016).

¹⁷⁰Erdem Denk, “Birleşmiş Milletler”, Şaban Kardaş, Ali Balcı (ed.), *Uluslararası İlişkilere Giriş*, İstanbul: Küre Yayınları, 2014, s. 368.

¹⁷¹“The United Nations System”,
http://www.un.org/en/aboutun/structure/pdfs/UN_System_Chart_30June2015.pdf, (27.12.2016).

3.3.2. Bretton Woods

1914 yılında Birinci Dünya Savaşı gerçekleşene dek dünya ekonomisi kendi kendisini düzenleyen bir sistem görünümü arz etmekteydi. Hatta devletler uluslararası kuruluşlara ya da ekonomik birliğe ihtiyaç duymadan, hegemonların dikte ettiği şekilde ticari politikalarını sürdürmekteydiler. Ancak bu ekonomik durum, savaşın getirdikleriyle birlikte sonlanmıştır. Savaş sonrası dönemde yaşanan kısa süreli barış döneminden sonra 1929 yılında Büyük Buhran'ın gerçekleşmesi ile hem ABD'nin hem de Avrupa'nın dengesi yeniden bozulmuştur. Yine bir sonraki dönemde, birincisinden daha kapsamlı bir savaş olan İkinci Dünya Savaşı gerçekleşmiş ve devletler büyük bir çöküşün pençesine takılmışlardır.

İngiltere'nin savaş boyunca gerek ABD'den Lend and Lease (Ödünç Ver ve Kirala) yasası kapsamında almış olduğu yardımlar, gerekse ABD'nin savaş sonrası dönemde izlemiş olduğu politikalar görüşlerine oldukça yakın seyrinde ilerlemiştir. Bu sebeple, ABD ile birlikte finansal anlamda sağlanacak bir birliğin içerisinde olmayı ve temellerini atmayı uygun bulmuştur. ABD'nin düşüncesine göre, ekonomik çöküntülerin sebebi şimdiye kadar olan düzenin başarısız bir şekilde yürütülmesinden kaynaklanmıştır. Bu nedenle İngiltere ve ABD öncülüğünde 1944 yılında ekonomik bütünleşmeyi hedefleyen devletler Hampshire Bretton Woods'ta toplanmış (Para ve Finans Konferansı) ve savaş sonrası düzen hakkında görüşmeler başlatılmıştır. Kırk dört ülkenin temsilcileri ile beraber atılan imzayla Bretton Woods Sistemi harekete geçmiştir.¹⁷²

Daha doğru işleyebilmesi adına, Bretton Woods bünyesi altında bazı kuruluşların oluşturulmasına karar verilmiştir. 1944 yılında kurulan Dünya Bankası (World Bank) bu kurumlardan ilki olmuştur. Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası olarak da bilinen kurum, gelişmekte olan ülkelere yardım etmenin yanı sıra savaş sonrasında harap olmuş ekonomilerin düzenlenmesi görevini de üstlenmiştir. Kurum, savaş sonrasında üye devletlerin yıkılan sanayilerinin yeniden yapılandırılması için onlara borç vererek kaynak oluşturmuştur. Diğer bir kuruluş olan IMF (International

¹⁷²Michael D. Bordo, "The Bretton Woods International Monetary System: A Historical Overview", Michael D. Bordo and Barry Eichengreen (ed.), *A Retrospective on the Bretton Woods System: Lessons for International Monetary Reform*, University of Chicago Press, 1993, s. 5.

Monetary Fund) yani Uluslararası Para Fonu da döviz borsasını yönetip, üye devletlere kredi sağlamayı hedeflemiştir.¹⁷³

Genel olarak Bretton Woods'a bakıldığında, amacının başka bir çöküş ya da askeri çatışmanın gerçekleşmesinin önünü kapamak ve yeni bir uluslararası ekonomik sistem tahsis etmek olmuştur. ABD, uluslararası kuruluşların oluşturulmasına oldukça önem vermiş ve bu nedenle yapılan görüşmelerle barışın gerçekleşmesi sağlanmıştır. Ancak örgüt her ne kadar devletlerarası olarak gerçekleştirilmiş olsa da ABD'nin ekonomik refahın huzuru getireceği düşüncesiyle uzun süre Avrupa'ya finansörlük yapması sonucunu doğurmuştur.¹⁷⁴ Avrupa ise ABD'nin liderliğini gönüllü olarak kabul etmiştir. Hem Bretton Woods kurumlarının sağlamış olduğu yardımlar hem de 1947'de Marshall Planı'nın uygulanması Avrupa'nın yeniden toparlanmasında oldukça etkili olmuştur. 1950'den sonraki dönemde ise dünya ekonomisi tahmin edilemeyecek kadar büyümüş ve Avrupa'nın refah seviyesi oldukça yükselmiştir. Böylece ABD, ekonomik kalkınmanın yanı sıra psikolojik, siyasi ve askeri amaçlarına da kavuşmuştur.

3.3.3. Truman Doktrini ve Marshall Planı

1947 yılının başından itibaren ABD ile Sovyetler Birliği arasında savaşta kurulan işbirliği, savaşın bitmesinin akabinde yavaş yavaş ortadan kalkmıştır. Amerikan kamuoyunda giderek yayılmaya başlayan kıvılcık tehlike korkusu, geleceğe dair düşüncelerin yeniden şekillenmesine yol açmıştır. Meydana gelen sancılı dönem, bir önceki bölümde bahsi geçen Çevreleme Politikası üzerinden uzun yıllar boyunca kendini göstermiştir.

İki devlet arasındaki endişelerin tırmanmaya başladığı dönemde arka arkaya gelen olaylarla ipleri gerilen ilişkiler, Yunan İç Savaşı ile zirveye çıkmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında İngiltere ekonomisi giderek bitap düşmüş, Yunanistan'da yaşanan karmaşaya engel olamayacak bir hale gelmiştir. Komünizmin yayılması

¹⁷³Caner Yeşil, "Marshall Planı'nın ABD Dış Politikasındaki Önemi"

http://www.academia.edu/6955620/Marshall_Plan%C4%B1_Abd_D%C4%B1s_Politikas%C4%B1ndaki_Onemi, (13.12.2016).

¹⁷⁴Esra Sincer, "Dünya Bankası'nın Kuruluşu, Gelişimi ve Kalkınma Düşüncesine Yaklaşımı", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 2009, s. 11.

hususunda bir diğer ayağı oluşturan Yunanistan'da, ELAS (SSCB, Yugoslavya desteği) ve EDES (ABD, İngiltere desteği) arasında bir iç savaş çıkmış ve tarafların dış etkilerle desteklenmesi sonucunda karışıklık giderek büyümüştür. Yaşanan karmaşa ortamı Yunanistan'ı Sovyetler'in etkisine açık bir hale getirmiştir. İngiltere'nin de Yunanistan ve Türkiye yardımını kesecek olması ABD kanadını kaygıya sürüklemiştir.¹⁷⁵

Bu durum da müttefiki olan ABD'nin haberdar edilmesiyle sonuçlanmış ve Yunanistan'a Amerikan yardımı başlatılmıştır. Dönemin başkanı olan Henry Truman da meşhur konuşmalarından birini, 12 Mart 1947 yılında kongrede gerçekleştirmiştir. Tarihi konuşmasında Truman, komünist tehlikeyle karşı karşıya gelen ve özgürlüğü tehlike altında olan ulusların ABD tarafından yardım göreceğini açıklamıştır.¹⁷⁶ Her ne kadar ismi geçmede de iç karmaşayla çalkalanan Yunanistan ve Türkiye'nin bu yardımı alacağı anlaşılmıştır. Truman, Yunanistan'ın kaybedilmesinin Türkiye'nin elden gitmesine, Türkiye'nin gitmesinin ise bütün Ortadoğu'nun yitirilmesine neden olacağını önceden görmüş ve bunun için gerekli yardımı sağlamak adına kongreyi ikna etmiştir. Truman Doktrini çerçevesinde Yunanistan ve Türkiye'ye dört yüz milyon dolarlık yardımın (Yunanistan üç yüz, Türkiye yüz milyon dolar) gerçekleşmesi projesi başlatılmıştır.¹⁷⁷

Doktrinin önemi, ABD'nin ilk defa barış zamanında Avrupa'ya yardım etmesinden ve uzun yıllar boyunca sürdürdüğü izolasyonist politikadan tamamen sıyrılmasıdır. Liberalizm ve komünizmin arasındaki net çizginin belirlenmesi de ABD ve Sovyetlerin, uluslararası arenada birbirlerini dışlamış olduklarını göstermektedir. Onlara göre bir ülke ya ABD bloğu içerisinde ya da Sovyet Bloğu içerisinde yer almak zorunda kalmıştır. 'Soğuk Savaş ne zaman başladı?' gibi bir soruya verilebilecek en iyi cevap bu nedenle Truman Doktrini'dir. Dünyanın iki kutba bölünmesi ve gizli bir savaşın başlaması 1947 yılında realiteye kavuşmuştur.¹⁷⁸

¹⁷⁵Levent Kalyon, "Truman Doktrini Üzerine Bir Analiz", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Sayı 11, 2010, s. 11.

¹⁷⁶"ABD dış politikası, kendilerini boyunduruk altına almak için silahlı azınlıklar tarafından sarf edilen gayretler ve dış baskılara karşı koymaya çalışan hür milletleri destekleme amacına yöneliktir."

¹⁷⁷"Truman's Original Speech", http://avalon.law.yale.edu/20th_century/trudoc.asp, (26.12.2016).

¹⁷⁸Barış Ertem, "Türkiye-ABD İlişkilerinde Truman Doktrini ve Marshall Planı", *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 12, Sayı 21, 2009, s. 381.

Tek bir cümleyle doktrin, Amerika'nın gelecek kuşağının ve daha sonraki döneminin izleyeceği politikayı şekillendirmiştir.

Savaş sonrası dönemde yaşanan bir başka çevreleme girişimi yine ABD'den gelmiştir. Ekonomik açıdan İngiltere'den Doğu Akdeniz'e kadar yaşanan bunalım, ABD'yi endişeye düşürmüştür. Sovyetler ise komünist söyleminin dozunu giderek arttırmış ve bu tutumu da Avrupa'da birtakım yönetimlerin ayaklanmasına sebebiyet vermiştir. ABD'ye göre iyileşme, Avrupa devletlerinin kendisi ile birlikte hareket etmesinden geçmiştir. Amacı, Avrupa ekonomisine refah sağlamanın yanı sıra ABD'nin ihraç yapabilme olanaklarının artırılması düşüncesi olmuştur. Bunun akabinde yaşanan gergin ortamı engelleyebilmek için Dışişleri Bakanı George Marshall, Avrupa'yı kalkındırmak için imar planını (European Recovery Program) başlatmıştır.¹⁷⁹

5 Haziran 1947 yılında Harvard Üniversitesi'nde yaptığı konuşmada Marshall, Sovyetler Birliği ve sosyalist ülkeler de dâhil olmak üzere (Molotov görüşmelere katılsa da, Sovyetler ve diğerleri bu yardımı almamıştır) tüm Avrupa ülkelerine yardım yapılacağından bahsetmiştir. Marshall Planı'nda göze çarpan üç nokta yer almıştır. Birincisi, Truman Doktrini'nden farklı olarak sadece ekonomik vurgu üzerinde durulmuştur. İkincisi, yardımlarda herhangi bir ülke sınırlandırılması yapılmamış ve bütün Avrupa ülkelerine açık olduğu belirtilmiştir. Son olarak ise, yardıma karşı çıkan devletlerin ABD'nin sert tepkisi ile karşılaşacağını vurgulamıştır. Bu söylem ile de Sovyetler Birliği ve diğer benzer rejimdeki devletleri hedef almıştır.¹⁸⁰

Marshall Planı'nın harekete geçirilmesiyle Amerikan yardımlarının Avrupa'ya aktarılması, 1953 yılına dek düzenli bir şekilde gerçekleşmiştir. Tahsis edilen yardımların dağıtımı için ABD bünyesinde Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü kurulmuş ve bu örgütün onayı olmadan herhangi bir yardımın gönderilmesinin imkânsız olduğu belirtilmiştir. Ancak Avrupa'ya yapılan yardımların aktarılması Soğuk Savaş ilerleyip, şiddetlendikçe azalmaya başlamıştır. Güney Kore'nin Kuzey

¹⁷⁹Çağrı Erhan, "Ortaya Çıkışı ve Uygulanışı ile Marshall Planı", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 51, Sayı 1, 1996, s. 278.

¹⁸⁰Theodore A. Wilson, *The Marshall Plan 1947-1951*, Headline Series 236, 1977, s. 16.

Kore tarafından işgal edilmesi ile ABD, harcamalarını kendi savunma sanayisi için kullanmaya başlamıştır. Bu nedenle yapılan yardımlar daha sonra askeri yardımlara dönüştürülmeye başlanmış ve NATO çerçevesinde kontrolü sağlanmıştır.¹⁸¹ Ancak Marshall Yardımı, 1953 yılında kesilene dek gerçekten Avrupa'nın Sovyet etkisinden uzak kalmasını sağlamış ve ekonomik refah ile siyasi istikrara ulaşmak için hızlı adımların atılmasına ön ayak olmuştur. ABD yardımı yaparken bunun herhangi bir ülkeye ya da doktrine karşı değil; açlığa, sefalet ve kaosa karşı olarak gerçekleştirildiğini iddia etmiştir.¹⁸²

Truman Doktrini'nden sonra gerçekleştirilen Marshall Planı, Doğu ile Batı arasındaki uçurumu daha da derinleştirmiştir. Sovyetler Birliği, ABD'nin Marshall Planı'na karşılık uydu devletleri ile kendisi arasında ekonomik işbirliğini güçlendirmek istemiş ve Dışişleri Bakanı Molotov'un adıyla anılacak olan planı faaliyete geçirmiştir. Tıpkı Marshall Planı'nda olduğu gibi Molotov Planı'nda da amaç, karşı tarafın etkinlik alanını sınırlandırmak olmuştur.¹⁸³

3.3.4. NATO

Truman Doktrini ve Marshall Planı, Sovyetlerin Avrupa'da girmiş olduğu yayılmacı politikaya karşı ABD'nin aldığı ilk tedbirlerdir. Bu dönemde siyasi ve ekonomik alanda alınan önlemlerin, askeri alanda da arttırılması gerektiği yönündeki sesler giderek yükselmeye başlamıştır. Bu amaçla 1949 yılında kurulan Kuzey Antlaşması Örgütü olarak da bilinen NATO, kuruluşundan Sovyetler'in yıkılışına kadar Avrupa'nın güvenliğini sağlamak adına önemli roller oynamıştır.

Daha öncede belirtildiği üzere Sovyetler'in 1948 Çekoslovakya Darbesi'ni gerçekleştirmesi İngiltere, Fransa ve Benelüks ülkelerini derin bir endişenin içine sokmuş ve bu da Batı Avrupa Birliği denilen örgütün kurulması ile neticelendirilmiştir. Ancak savaştan yorgun çıkan Avrupa ülkeleri, tek başlarına Sovyetlere karşı gelemeyeceğinin farkına varmıştır. Ekonomik, siyasi ve askeri alanlarda desteklenmek için ABD'yi de ittifakın içerisinde görmek istemişlerdir.

¹⁸¹Armaoğlu, 20. Yüzyıl., a.g.e., s. 454.

¹⁸²Lord İsmay, *NATO İlk Beş Sene: 1949-1954*, (Çev.) Suat Bilge, Ankara: TTK Basımevi, 1956, s. 7.

¹⁸³Veli Ozan Çakır, "Avrupa Bütünleşme Kuramları Işığında Ulus Devlet, Avrupa Birliği İlişkileri", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 2007, s. 21.

ABD’de her ne kadar bu durumu iyi analiz etmiş olsa da, izlediği politikalardan ötürü biraz daha geri planda kalmayı tercih etmiştir. Ancak 1948 yılında Berlin Buhranı’nın gerçekleşmesi, Sovyetlerle işbirliği yollarının kapalı olduğunun ve duruma müdahil olunması gerektiğinin göstermiştir.¹⁸⁴

ABD, Monroe Doktrini’nden bu yana, devlet politikası gereği Avrupalı devletlerle ittifaklara girmeye yanaşmamıştır. Fakat onların kendi kendine Sovyetlere yetemeyeceğini görmesi ile içlerinde bulunduğu açmazı çözmesi, Senatör Arthur H. Vandenberg sayesinde olmuştur. Vandenberg, ABD’nin güvenliğini ilgilendiren ve yardımlaşmaya dayanan bölgesel ile diğer ortak antlaşmalara katılma yetkisinin kongre tarafından verilmesini talep etmiştir. Teklifi de 11 Haziran 1948 yılında kabul edilmiş ve adı Vandenberg Kararı olarak anılmıştır. Karar ile ABD ilk defa barış zamanında kendi kıtası dışında kolektif bir güvenlik sistemine katılma kararı almıştır.¹⁸⁵ Böylece ABD’nin oluşturulan ‘Avrupa Sistemi’ içinde başat rol oynayacağı durumu da bir kere daha kesinleşmiştir.

Yaşanan değişiklikten sonra Kanada ve Batı Avrupa ülkeleri ile temasa geçilmiş ve 4 Nisan 1949 yılında on iki batılı ülke ile –ABD, Kanada, Belçika, Lüksemburg, Hollanda, Fransa, Portekiz, İngiltere, İzlanda, Danimarka, İtalya, Norveç- Kuzey Atlantik Örgütü Antlaşması (North Atlantic Treaty Organization) imzalanmıştır.¹⁸⁶ Antlaşmanın gerçekleşmesi ile tüm üye ülkeler ortaklaşa bir savunma sisteminin içinde yer almayı kabul etmişlerdir. Ayrıca birine yapılan saldırının bütün ülkelere yapılmış olarak sayılacağı düşüncesiyle de (5. Madde) kolektif savunma sistemini de benimsediklerini göstermişlerdir. NATO’nun hedeflerine de değinmek gerekirse;

- Batı Avrupa’ya yönelik olarak gerçekleştirilen Sovyet tehdidinin karşısında durulması,

¹⁸⁴Feride Fatma Bilgili, ‘‘Geçmişten Günümüze NATO’’, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, 2008, s. 42.

¹⁸⁵Talha Övet, ‘‘İkinci Dünya Savaşı’ndan Sonra Avrupa’daki Amerikan Askeri Faaliyetlerinin Arkasındaki Temel Güdüler ve NATO’’, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, 2011, s. 53.

¹⁸⁶Ali Onur Güzel, ‘‘NATO’nun Yeni Misyonu: Soğuk Savaş Sonrası Güvenlik Algulamaları’’, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi, 2009, s. 14.

- Askeri anlamda bir birlik gerçekleştirerek Batı Almanya'nın sınırlandırılması,
- Avrupa'nın güvenliği için gereken özverinin ABD'nin katkısı ile sağlanmasını hedeflenmiştir.¹⁸⁷

NATO antlaşmasının özellikle beşinci maddesi (kolektif savunma) kırk yıl kadar sürecek olan Soğuk Savaş'ın dinamiklerini belirlemiştir. Batı Bloğu'nun göstermiş olduğu tutum sonrasında Sovyetler Birliği önderliğindeki Doğu Bloğu, karşı kuvvet oluşturmak için yeni bir yapılanmaya gitmiş ve 14 Mayıs 1955 yılında Varşova Paktı'nı kurmuştur.¹⁸⁸ NATO'nun kurulmasıyla daha önceden Avrupalı devletlerin Dunkirk Antlaşması ile başlatmış oldukları Batı Avrupa Birliği süreci de eski önemini yitirmiş ve geri planda kalmıştır. Yapılan güvenlik pakti ile ABD, Sovyetlere karşı caydırıcı bir güç oluşturmak istemiş ve Avrupa entegrasyonunun daha kolay gerçekleştirilmesini sağlamaya çalışmıştır. NATO, ABD'nin barış zamanında Avrupa ile yaptığı ilk askeri ittifak olması bakımından oldukça büyük bir öneme sahip olmuştur.¹⁸⁹

Sonuç olarak; ABD'nin çevrelemesinin tek alanda gerçekleşmediği ve Avrupa'nın kalkınmasında destekleyici bir güç olduğu sonucu çıkarılmaktadır. Savaş sonrası dönemde devletlerin içinde bulundukları konum dolayısıyla sorunlar yaşaması, ABD'yi siyasi, ekonomik, sosyal ve askeri anlamda Avrupa'nın içine çekmiş ve oluşan 'güç boşluğunu' doldurma isteğini uyandırmıştır. Aynı dönem içinde Sovyetlerin de bu güç boşluğundan faydalanmak istemesi, ABD'yi rahatsız ederek onun sürekli ve düzenli olarak Avrupa'ya müdahalesini zorunlu kılmıştır.

¹⁸⁷Kissinger, *a.g.e.*, s. 509.

¹⁸⁸Erkan Portakal, "*NATO ve Varşova Paktı'nın Kuruluş Süreci ve NATO'nun İlk On Yılı*", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Yeditepe Üniversitesi, 2013, s. 155.

¹⁸⁹Nejat Doğan, "NATO'nun Örgütsel Değişimi, 1949-1999: Kuzey Atlantik İttifakından Avrupa-Atlantik Güvenlik Örgütü'ne", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 60, Sayı 3, s. 73.

SONUÇ

Günümüzde dünya düzeninde, hala benzer dinamiklerin devam ettiğini görebilmektedir. Dünya Savaşı kültürü tam olarak devam etmese de, gerçekleşen krizler ve yükselişlerle çöküşler arasındaki medcezırsel ilişkiler günümüzde de aktif olarak devam etmektedir. Avrupa hâlihazırda içinde yaşanan krizlere göğüs germeye çabalamaktadır.

Birinci Dünya Savaşı'nın yaşandığı döneme gelene dek hegemon devletlerin hâkim olduğu sistem, savaş sonrasında daha fazla kutbun söz sahibi olduğu bir düzene evrilmiştir. Savaşın getirdiği yüklerin altında ezilen kaybedenler, kazananlar tarafından yönlendirilmeye mahkûm bırakılmış ve yaşanan adaletsizlikler de uluslararası ortamın sürekli olarak gerginleşmesine sebebiyet vermiştir. Kurulan Milletler Cemiyeti de arzulanan düzene kavuşulmasında eksik kalmış ve bu durum II. Dünya Savaşı'na giden yolu açmıştır.

İlk savaşın sorumlusu olarak ilan edilen Almanya'nın Hitler ile kendine karşı yapılan haksızlığı önleme çabası, tarihsel varyasyonun başka bir boyut kazanmasına neden olmuştur. Hitler aracılığı ile savaş sonrasında bir masa etrafına toplanan İngiltere, ABD ve Sovyetler Birliği yerle bir olan dünya düzeninin yeniden yapılandırılması için spesifik politikalar geliştirmişlerdir. Beraberlikleri, aynı zamanda farklılıklarını ortaya çıkarmış ve ABD-Sovyetler anlaşmazlığı devletlerin temel politikalarına kadar yansımıştır. Ortak bir amaç uğruna düzenlenen anlaşma süreci, yerini İki Kutuplu Sistem'in dinamiklerine ve güç mücadelelerine bırakmıştır. Almanya'nın bölünmesi dâhi, Avrupa'yı da iki ayrı forma ayırmıştır; Amerikan emperyalizminin yayıldığı 'Batı Avrupa' ve Sovyet 'kızıl tehlikesi' ardındaki 'Doğu Avrupa'.

Yüzyıllardır bir dargın, bir barışık devam eden ilişkileriyle Avrupa, iki devletin mücadelesinden nasibini almıştır. Sadece Avrupa değil; Japonya, Kore ve Çin gibi ülkeler de ABD ve Sovyetlerin arkalarına saklanarak gerçekleştirdikleri 'savaşın piyonları' olmuşlardır. Yüz yüze gelmeden belirli politikalarla kendi işaretli bölgelerine yayılma ve buraları çevreleme siyaseti, Avrupa'yı Soğuk Savaş denen arbedenin içerisine sokmuştur. Bu gizli ve sıcak çatışmadan olabildiğince kaçınan

düellonun getirileri etkiye tepki politikaları oluşturmuş, Sovyetler Birliği'nin yıkıldığı ana dek varlığını devam ettirmiştir.

Yaşanan gerilim Avrupa'da birlik yolunda çeşitli adımlar atılmaya çalışılmıştır. Westphalia Barışı, Haçlı Birlikleri, Viyana Konferansı ve Federalistler Birliği gibi temel dönüm noktaları Avrupa'nın coğrafyasında gerçekleşmiştir. Tarihsel başkalaşımlardan feyz alarak, entegrasyonun barış için olmazsa olmaz bir nokta olduğunu fark eden Avrupa, ekonomik girişimlerin siyasi prosesleri de beraberinde getireceğine inanarak Paris Antlaşması'nı imzalamış ve Avrupa Kömür Çelik Topluluğu'nu kurmuştur. Yapılan uzlaşmalar; Avrupa Siyasi Topluluğu, Batı Avrupa Birliği ve Roma Antlaşması Kurumları gibi örgütlenmeleri de beraberinde getirmiştir.

Ancak, II. Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'da bu kadar hızlı bir toparlanma döneminin girişken tavrı her zaman merak konusu olmuştur. Bütünleşme teorileri de bu noktada tarihsel süreci destekleyen açıklamalarıyla entegrasyonel kurumların yardımına koşmuştur. Varılan tarihsel zeminde gerek Mitranı, gerek Haas, gerekse en temel düşünürlerin fikir babası olan Kant, bütünleşme sürecinin nasıl gerçekleştiği ve getirdiği faydalar noktasında açıklamalar sunmuşlardır. Aşamaları açıklamada ise en temel dört teori baz alınarak -Federalizm, Neo Fonksiyonalizm. Hükümetlerarasıcılık, Federalizm- entegrasyonun nasıl gerçekleştiği bahsi Uluslararası İlişkiler Teorileri'ne muazzam bir birikim sağlamıştır.

Çalışmanın da temel savında belirtildiği gibi, Avrupa bu zorlu yol tek başına aşarak bütünleşmeyi başarmamıştır. Avrupa'nın arkasında her zaman Amerikan desteğini görmek mümkün olmuştur. Muharebeler boyunca Monroe Ruhu'ndan taviz vermeyen ABD, ilk önce Almanya daha sonra Sovyet tehdidi ile yalnızca kabuğundan sıyrılmak zorunda kalmıştır. Japonya'nın Pearl Harbor Limanı'na saldırmasıyla dünya savaşına giren ABD, savaş boyunca çıkardığı yasalarla hem askeri hem de ekonomik olarak Batı Avrupa'yı toparlamıştır. Savaşın kazanılmasıyla da Sovyetler'le aralarına sert çizgiler çekmiş, Avrupa'yı yeniden dizayn etme yolunda çaba sarf etmiştir.

Soğuk Savaş'ın çoğu tarihçiye göre başlaması, Avrupa'yı kalkındırma projesinde ilk adım olan Truman Doktrini ile hayata geçirilmiştir. Daha sonra beraberinde gelen Marshall Planı ile devam eden süreç, ABD'nin en büyük müşterisi olan Avrupa'nın kalkınması ve ticaret döngüsünün yeniden gerçekleştirmesi düşüncesi ile bir üst formata geçmiştir. Barışın oluşturulan kurumların aktif faaliyetleri ile gerçekleşeceğine inanan ABD, bunun için Atlantik Bildirisi'ni Churchill ile imzalamış ve Birleşmiş Milletler adı verilen küresel örgütün temellerini atmıştır. Daha sonra güvenlik alanındaki yapısını da perçinleyerek NATO'yu ortaya çıkarmış, barışın devamlılığını ve bahsi geçen ticari faaliyetlerin aktif şekilde sürmesini desteklemek için de Bretton Woods sistemini oluşturmuştur. Bretton Woods'un ana kolları olan Dünya Bankası ve IMF ile devletlere kredi olanakları sağlamış ve Avrupa'yı bu kurumlarla birlikte kalkındırmayı başarmıştır.

Sonuç olarak; Avrupa'nın bütünleşmesi veyahut entegrasyonu sürecinde ABD'nin desteğinin yadsınamaz bir gerçek olarak ortada durmaktadır. Avrupa Tarihi, bahsedildiği gibi bütünleşme çabalarına ait fikir geçmişine vurgu yapsa da, hiçbir zaman II. Dünya Savaşı'nın sonucunda gerçekleştiği gibi bir birlik çabasının içine tek başına girememiştir. Siyasi, ekonomik, askeri ve sosyal desteklemelerle önce refah seviyeleri yükseltilmiş ve sonrasında adına 'entegrasyon' denilen süreç başlatılmıştır. 1940'larda veya yoğun olarak 1950'ler de ortaya çıkan kurumsal gelişmeler, bugün hala varlığını devam ettiren Avrupa'nın birliğinde söz sahibi olmuş ve mevcudiyetini sürdürmüştür.

KAYNAKÇA

- ____ "A Brief History of The US Army in World War II", Central of Military History U.S. Army.
- ____ "Ana Hatları İle Amerikan Tarihi", ABD Dışışleri Bakanlığı.
- ____ "Dept Study World War II".
- ____ "Tarih", TUSİAD Yayınları, İstanbul.
- AÇIKMEŞE Sinem Akgül, "Uluslararası İlişkiler Teorileri Işığında Avrupa Bütünleşmesi", *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, 2004.
- ADAMTHWAITET Anthony, "Britain And The World, 1945-9: The View From The Foreign Office", *International Affairs*, Vol 61, No 2, 1985.
- AĞIR Hüseyin, "Avrupa Bütünleşmesinin Derinleşmesi ve Genişlemesi", Muhsin Kar (ed.), *Avrupa Bütünleşmesi ve Türkiye*, Bursa: Ekin Yayınları, 2010.
- AKÇADAĞ Emine, "Batı Avrupa Birliği'nin Sonu", http://www.bilgesam.org/incele/779/-_bati-avrupa-birligi%E2%80%99ninsonu/#.WF1s4tKLRdh, (13.12.2016).
- AKÇADAĞ Emine, "Yumuşak Güç Japonya'nın Sert Güç Arayışları", *Bilge Strateji Dergisi*, Cilt 2, Sayı 3, 2010.
- AKÇAY Ekrem Yaşar, vd., "AB'nin Tarihsel Gelişimi ve Ortak Dış Güvenlik Politikası", *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, Cilt 3, Sayı 4, 2011.
- ALEXANDRESCU Mihai, "David Mitrany: From Federalism To Functionalism", *Transylvanian Review*, Vol 16, No 1, 2007.
- ALGANER Yalçın, Müzeyyen Özlem Çetin, "Avrupa'da Birlik ve Bütünleşme Hareketleri", *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, Cilt 23, Sayı 2, 2007.
- ALKAN Nail, "ABD'nin Almanya Politikası", *Avrasya Dosyası-ABD Özel Dosyası*, Cilt 6, Sayı 7, 2000.
- ALTINER Bilal, "Birleşmiş Milletler: Amacı, Gelişimi, Etkinliği, Uluslararası Güvenliğe Katkısı ve Geleceği", *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, 2014.
- AMBROSE Steven E., *Dünyaya Açılım: 1938'den Günümüze Amerikan Dış Politikası*, (Çev.) Ruhican Tul, Ankara: Dış Politika Enstitüsü Yayınları, 1992.

- ARI Tayyar, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, Bursa: MKM Yayıncılık, 2013.
- ARISOY Alper, ‘‘Avrupa’da Federalizm Geleneği ve Avrupa Bütünleşmesinde Federalist Akımlar’’, *Ege Akademik Bakış Dergisi*, Cilt 10, Sayı 4, 2010.
- ARMAOĞLU Fahir Hadi, ‘‘Sovyet-Amerikan Münasebetlerinin Üç Yılı, *Ankara Siyasal Bilgiler Üniversitesi Dergisi*, 1949.
- ARMAOĞLU Fahir, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi: 1914-1980*, Türkiye İş Bankası Yayınları, 1983.
- AY Hakan, Öznur Uçar, ‘‘Üç Küresel Ekonomik Krizin Analizi’’, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 17, Sayı 1, 2015.
- BACON Leanne M.J., ‘‘George F. Kennan’s Strategy Of Containment: An Assesment of Kennan’s Coherence and Consistency’’, Unpublished PhD Thesis, University of Birmingham, 2010.
- BAILES Alyson JK, Graham Messervy, ‘‘The End For Western European Union, A Future For European Defence?’’, *Egmont Paper*, Vol. 46, 2011.
- BARAN Aylin Görgün, ‘‘Avrupa Topluluğunun Bütünleşmesi Konusunda Sosyolojik Bir Bakış ve AT-Türkiye İlişkileri’’, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 11, Sayı 1, 1994.
- BEST Antony vd., *20. Yüzyılın Uluslararası Tarihi*, (Çev.) Taciser Ulaş Belge, Ankara: Siyasal Kitabevi, 2012.
- BEŞİKÇİ Korhan, ‘‘Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne Üyelik Modellerinin Ortaklık İlişkisi Işığında Değerlendirilmesi’’, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, 2008.
- BİLGİLİ Feride Fatma, ‘‘Geçmişten Günümüze NATO’’, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, 2008.
- BORDO Michael D., ‘‘The Bretton Woods International Monetary System: A Historical Overview’’, Michael D. Bordo and Barry Eichengreen (ed.), *A Retrospective on the Bretton Woods System: Lessons for International Monetary Reform*, University of Chicago Press, 1993.
- BROWN Chris, Kirsten Ainley, *Uluslararası İlişkileri Anlamak*, (Çev.) Mehtap Gün Ayrıl, İstanbul: Söner Yayınevi, 2013.
- BÜYÜKÇİÇEK Mehmet, ‘‘Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu’ndan Reform Antlaşmasına Entegrasyonun Yönü’’, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi, 2009.

- CEVİZLİLER Erkan, Ali Servet Öncü, “Birinci Dünya Savaşı’ndan Sonra Avrupa Barışı İçin Önemli Bir Adım: Locarno Konferansı”, *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 5, Sayı 9, 2015.
- ÇAKIR Veli Ozan, “Avrupa Bütünleşme Kuramları Işığında Ulus Devlet, Avrupa Birliği İlişkileri”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 2007.
- ÇILDIR Sezai, “Avrupa Birliği’nde Güvenlik ve Savunma Birliği Arayışları ve Batı Avrupa Birliği”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla: Muğla Üniversitesi, 2002.
- ÇINAR Burak, “İkinci Dünya Savaşı’nda Almanya’nın İki Cepheli Savaş Sorunu”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Sayı 20, 2010.
- DABAĞYAN Levon Panos, *Pearl Harbor’dan Hiroşima’ya 1941-1945*, İstanbul: Kum Saati Yayınları, 2004.
- DEDEOĞLU Beril, “Avrupa Birliği Bütünleşme Süreci II: Avrupa Birliği’nin Yakın Geçmişi”, Beril Dedeoğlu (ed.), *Dünden Bugüne Avrupa Birliği*, İstanbul: Boyut Kitapları, 2003.
- DEDEOĞLU Beril, “Yeniden Güvenlik Topluluğu: Benzerliklerin Karşılıklı Bağımlılığından Farklılıkların Birlikteliğine”, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt 1, Sayı 4, 2004.
- DEMİR Sertif, “Avrupa Güvenlik Mimarisinin Tarihsel Gelişimi ve Türkiye’nin Bu Güvenlik Mimarisindeki Yeri”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Sayı 11, 2010.
- DENK Erdem, “Birleşmiş Milletler”, Şaban Kardaş, Ali Balcı (ed.), *Uluslararası İlişkilere Giriş*, İstanbul: Küre Yayınları, 2014.
- DESONRODE Soren, “Federalism Theory And Neo-Functionalism: Elements For An Analytical Framework”, *Perspectives On Federalism*, Vol 2, No 3, 2010.
- DİLEK Mehmet Sait, “Büyük Güçlerin Politikaları ve Briand-Kellog Paktı”, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt 10, Sayı 37, 2013.
- DOĞAN Erhan, *Avrupa Birliği*, Ankara: Bence Kitap, 2016.
- DOĞAN Naci, “Yeni Dünya Düzeni Bağlamında Uluslararası Siste, NATO’nun Rolü ve Türkiye’nin Stratejik Konumu”, *Manas Journals*, Cilt 5, Sayı 10, 2004.
- DOĞAN Nejat, “NATO’nun Örgütsel Değişimi, 1949-1999: Kuzey Atlantik İttifakından Avrupa-Atlantik Güvenlik Örgütü’ne”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 60, Sayı 3.

- EFE Haydar, ‘‘AB’nin Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası Oluşturma abaları’’, *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 3, Sayı 2.
- ELÇİ Ezgi Altın, ‘‘İkinci Dünya Savaşı Sonrası ve Soğuk Savaş Döneminde ABD Global Gücü’’, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 2011.
- ERCAN Bilge, Arda Ercan, ‘‘Avrupa Bütünleşme Sürecinde Avrupa Birliği Sosyal Politikası ve Avrupa Vatandaşlığı İlişkisi’’, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 8, Sayı 41, 2015.
- ERHAN ağrı, ‘‘Avrupa Bütünleşmesinin Tarihsel Gelişimi’’, <http://akademikperspektif.com/2012/08/24/avrupa-birliginin-tarihsel-gelisimi/>, (12.10.2016).
- ERHAN ağrı, ‘‘Avrupa’nın İntiharı ve İkinci Dünya Savaşı Sonrası Temel Sorunlar’’, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 51, Sayı 1, 1996.
- ERHAN ağrı, ‘‘Ortaya ıkışı ve Uygulanışı ile Marshall Planı’’, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 51, Sayı 1, 1996.
- EROL Aslı, ‘‘Yeni İşlevselcilik Işığında Avrupa Bütünleşmesi’’, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, 2007.
- ERTEM Barış, ‘‘Türkiye-ABD İlişkilerinde Truman Doktrini ve Marshall Planı ‘’, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 12, Sayı 21, 2009.
- FABBRINI Sergio, ‘‘Intergovernmentalism and Its Outcomes’’, *SOG Working Papers*, 2013.
- GILDERHUS Mark T., ‘‘The Monroe Doctrine: Meanings and Implications’’, *Presidential Studies Quarterly*, 36, No 1, March, 2006.
- GÖKALP Ayşegül, ‘‘Uluslararası İlişkilerde Bütünleşme (Entegrasyon) Teorileri ve Avrupa Birliği’’, Hasret omak (ed.), *Uluslararası İlişkilere Teorik Bakış Dergisi*, Kocaeli: Umuttepe Yayınları, 2009.
- GZ Mert, Esra Saygılı, ‘‘Mao Zedung’un Yaşamı: Siyasi, Askeri, Sosyal ve Kültürel Mücadelesi’’, *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 5, Sayı 10, 2015.
- GZKAMAN Armağan, ‘‘Avrupa Savunma Topluluğunun Reddi zerine Bir Analiz’’, *Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 7, Sayı 2, 2014.

- GRIFFITHS Martin, vd., *Uluslararası İlişkilerde Temel Düşünürler ve Teoriler*, (Çev.) CESRAN, Ankara: Nobel Yayınları, 2011.
- GUZZETTI Luca, *A Brief History of European Union Research Policy*, Belçika, 1995.
- GÜÇ Eda, ‘‘Avrupa’da Güvenlik ve Savunma Politikası’’, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, 2008.
- GÜNAR Altuğ, ‘‘Amerika Birleşik Devletleri’nde McCarthy Dönemi ve Dış Politika Üzerindeki Etkileri’’, *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 62, 78, 2014.
- GÜNUĞUR Haluk, ‘‘Avrupa Entegrasyonu’’, *Ekonomik Yaklaşım Dergisi*, Cilt 4, Sayı 9, 1993.
- GÜNYEL Cihan, ‘‘Avrupa’nın Güvenlik ve Savunma Politikalarının Oluşum ve Gelişim Süreci’’, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Kadir Has Üniversitesi, 2011.
- GÜRKAYNAK Muharrem, ‘‘İkinci Dünya Savaşı ve Sonrasında Avrupa’da Savunma ve Güvenlik’’, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, 2004.
- GÜRSOY Yaprak, Özge Onursal Beşgül, ‘‘Avrupa Birliği’nin Tarihsel Gelişimi’’, Ayhan Kaya (ed.), *Avrupa Birliği Hakkında Merak Ettikleriniz*, Hiperlink Yayınları, 2013.
- GÜZEL Ali Onur, ‘‘NATO’nun Yeni Misyonu: Soğuk Savaş Sonrası Güvenlik Algılamaları’’, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi, 2009.
- HART Liddell, *İkinci Dünya Savaşı Tarihi 2*, (Çev.) Kerim Bağrıaçık, YKY Yayınları, 2000.
- HASGÜLER Mehmet, Mehmet B. Uludağ, *Devletlerarası ve Hükümetler Dışı Uluslararası Örgütler*, İstanbul: Alfa Yayınları, 2010.
- HEIS Herbert, *The Road to Pearl Harbor: The Coming of the War Between the United States and Japan*, Princeton University Press, 1971.
- HOBSBAWM Eric, *Kısa Yirminci Yüzyıl: 1914-1991 Aşırıliklar Çağı*, (Çev.) Yavuz Alogan, İstanbul: Sarmal Yayınları, 2000.
- HOOK Steven W., John Spainer, *Amerikan Dış Politikası: İkinci Dünya Savaşı’ndan Günümüze*, (Çev.) Özge Zihnioğlu Tanırlı, İstanbul: İnkılap Yayınevi, 2013.

- İNAT Kemal, vd., “*Uluslararası İlişkilere Giriş*”, İstanbul: Küre Yayınları, 2014.
- İSMAY Lord, *NATO İlk Beş Sene: 1949-1954*, (Çev.) Suat Bilge, Ankara: TTK Basımevi, 1956.
- KAHRAMAN Sevilay, “Avrupa Bütünleşmesi Kuramları 1950-1970”, http://www.academia.edu/10230403/Avrupa_B%C3%BCt%C3%BCnle%C5%9FmesiKuramlar%C4%B1_1950-1970_Y%C4%B1llar%C4%B1, (10.11.2016).
- KALYON Levent, “Truman Doktrini Üzerine Bir Analiz”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Sayı 11, 2010.
- KARACASULU Nilüfer, “Avrupa Entegrasyon Kuramları ve Sosyal İnşacı Yaklaşım”, *Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi*, Cilt 1, Sayı 9, 2007.
- KARAOSMANOĞLU Ali, “Hiroşima’ya Giden Yol”, *Doğu-Batı Dergisi*, Sayı 32, 2005.
- KARLUK Rıdvan, *Avrupa Birliği: Kuruluşu, Gelişmesi, Genişlemesi, Kurumları*, İstanbul: Beta Yayınları, 2014.
- KEÇECİ Orçun, “*Uluslararası İlişkiler Teorileri*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi, 2012.
- KENNEDY Paul, *Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri*, (Çev.) Birtane Karanakçı, İş Bankası Kültür Yayınları. İstanbul, 2005.
- KEOHANE Robert O., Joseph S. Nye, Power an Interdependence Revisited, *The MIT Press*, Vol 41, No 4, 1987, 727.
- KISSINGER Henry, *Diplomasi*, (Çev.) İbrahim Kurt, Türkiye İş Bankası Yayınları, 1994.
- KIZILTAN Alaattin, Yasemin Kaya, “Avrupa Birliği’nin Ortak Dışışleri Ve Güvenlik Politikasına Bir Bakış, ‘’, *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt 19, Sayı 1, 2005.
- KNUTSEN Torbjon L., *Uluslararası İlişkiler Teorisi Tarihi*, (Çev.) Mehmet Özay, İstanbul: Açılım Kitap, 2006.
- KODAKÇI Devrim, “*Genişleme, Avrupa Birliği’nde Demokrasi Eksikliği ve Çözüm Önerileri*”, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Ankara: Ulusal Program Dairesi, 2004.

- KORKMAZ Kadir, ‘‘Avrupa Topluluklarından Avrupa Birliği’ne Geçiş Sürecinde AB Anayasası ve Federalizm’’, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Diyarbakır: Dicle Üniversitesi, 2005.
- KORTANTAMER Betül, ‘‘Avrupa Birliği’nde Siyasal Birlik Düşüncesi ve Geçirdiği Evreler’’, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ufuk Üniversitesi, 2011.
- KOZAN Mert, ‘‘Entegrasyon Teorileri Işığında Avrupa Bütünleşmesi ve Geleceği’’, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Atılım Üniversitesi, 2009.
- KÖNİ Hasan, *Amerika’nın Uluslararası Politikası*, İstanbul: Ekim Yayınları, 2007.
- KROPOTKIN Peter, *The Great French Revolution 1789-1793*, New York: Vanguard Printings, 1927.
- KUTAY Hüseyin, ‘‘Bütünleşme Kuramlarının Avrupa Birliği Genişlemesine Bakışı’’, *Celal Bayar Üniversitesi Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, Cilt 15, Sayı 1, 2008.
- KÜRÜMOĞLU Mustafa Emre, ‘‘Yalta ve Potsdam’da Savaş Sonrası Uluslararası Düzenin Kurulması ve Türkiye’’, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, 2011.
- LEFEBVRE Maxime, *Amerikan Dış Politikası*, (Çev.) İsmail Yerguz, İstanbul: İletişim Yayınları, 2005.
- LEFFLER Melvyn P., ‘‘National Security and US Foreign Policy’’, Melvyn Leffler, David S. Painter (ed.), *Origins of The Cold War*, London: Routledge, 2005.
- MANSFIELD Andrew, ‘‘Emeric Cruce’s Nouveau Cynee (1623) Universal Peace and Free Trade’’, *Journal of Interdisciplinary History of Ideas*, Volume 2, Issue 4, 2013.
- MATHIEU Jean-Luc, *Avrupa Birliği*, (Çev.) İsmail Yerguz, Ankara: Dost Kitabevi, 2006.
- MCCORMICK John, *Avrupa Birliği’ni Anlamak*, (Çev.) Yusuf Şahin, Hasan Hüseyin Şahin, Ankara: Big Bang Yayınları, 2013.
- MCNEILL William, *Dünya Tarihi*, (Çev.) Alaeddin Şenel, Ankara: İmge Yayınevi, 2013.
- MENGİLER Özgür, *Paris Antlaşması’ndan Lizbon Antlaşması’na Avrupa Birliği*, Ankara: İmaj Yayınevi, 2013.

- MISCAMBLE Wilson D., *George F. Kennan: And The Making of American Foreign Diplomacy 1947-1950*, Princeton University Press, New Jersey, 1992.
- MITRANY David, *A Working Peace System*, Chicago: Quadrangle Books, 1966.
- MOR Hasan, "Avrupa Birliği Bütünleşme Süreci ve Sorunları", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 14, 2010.
- MORAVCSIK Andrew, Frank Schimmelfennig, "Liberal Intergovernmentalism", <http://www.princeton.edu/~amoravcs/library/intergovernmentalism.pdf>, (23.12.2016).
- OSKAY Ünsal, "Çin Halk Cumhuriyeti'nin Kuruluşu", *Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 22, Sayı 4, 1967.
- OZAN Emre, "Birinci Dünya Savaşı ve Uluslararası İlişkiler Disiplininin Doğuşu Üzerine Bir Değerlendirme", *Akademik Bakış Dergisi*, Cilt 7, Sayı 14, 2014.
- ÖVET Talha, "İkinci Dünya Savaşı'ndan Sonra Avrupa'daki Amerikan Askeri Faaliyetlerinin Arkasındaki Temel Güdüler ve NATO", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, 2011.
- ÖZCAN Âdem Alper, "Soğuk Savaş Dönemi: Başlangıcı, Gelişimi, Sonu", http://www.academia.edu/13723063/So%C4%9Fuk_Sava%C5%9F_D%C3%B6nemiBa%C5%9Flang%C4%B1c%C4%B1_Geli%C5%9Fimi_Sonu, (17.12.2016).
- ÖZDAŞ Oğuz, "Devlet", Arif Behiç Özcan, Yusuf Çınar (ed.), *Uluslararası İlişkilerin Temel Kavramları*, İstanbul: Hükümdar Yayınevi, 2014.
- ÖZDEMİR Haluk, *Avrupa Mantiğı: Avrupa Bütünleşmesinin Teori ve Dinamikleri*, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2012.
- ÖZLÜK Erdem, *Uluslararası İlişkilerde Devlet: Tanım, Teori ve Devlet İstisnacılığı*, Konya: Çizgi Kitabevi, 2012.
- ÖZTÜRK Engin, "İkinci Dünya Savaşı ve Amerika Birleşik Devletleri", http://www.academia.edu/16827039/%C4%B0kinci_D%C3%BCnya_Sava%C5%9F%C4%B1ve_ABD, (15.11.2016).
- PAGDEN Anthony, *Avrupa Fikri*, (Çev.) Rahmi Ögdül, Mesut Varlık, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2010.
- PALABIYIK M., Serdar, Ali Yıldız, *Avrupa Birliği*, Ankara: ODTÜ Yayıncılık.

- PARLAK Türkan Melis, ‘‘Galiplerin Adaleti: Nürnberg ve Tokyo Askeri Ceza Mahkemeleri’’, *Harp Akademileri Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Dergisi*, 2015.
- POPOVICIU Adrian-Claudiu, ‘‘David Mitrany And Functionalism: The Beginnings of Functionalism’’, *Revista Romana de Geografie Politica*, Vol 12, No 1, 2010.
- PORTAKAL Erkan, ‘‘NATO ve Varşova Paktı’nın Kuruluş Süreci ve NATO’nun İlk On Yılı’’, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Yeditepe Üniversitesi, 2013.
- ROSKIN Michael G., Nicholas O. Berry, *Uluslararası İlişkiler: UI’nin Yeni Dünyası*, (Çev.) Özlem Çevik, Ankara: Adres Yayınları, 2014.
- SANDER Oral, *İlkçağlardan 1918’e*, Ankara: İmge Yayınevi, 2007.
- SANDER Oral, *Siyasi Tarih:1918-1994*, Ankara İmge Yayınevi, 2007.
- SAVRAN Hakan ‘‘İkinci Dünya Savaşı’nda Büyük Güçler ve Türkiye’’, Edirne: Trakya Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2015.
- SCHOTT Joseph C., ‘‘Overall German Strategy in World War Two and The Allied Air Offensive’’, Alabama: Air University, Unpublished PhD Thesis, 1997.
- SEVİM şenol, ‘‘Soğuk Savaş Sonrası Avrupa Güvenlik Yapılanması ve Türkiye’’, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, 2006.
- SİNCER Esra, ‘‘Dünya Bankası’nın Kuruluşu, Gelişimi ve Kalkınma Düşüncesine Yaklaşımı’’, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 2009.
- SODDU Marco, ‘‘Truman Administration’s Containment Policy in Light of The French Return to Indochina’’, *Foreign Policy Journal*, 2012.
- SOUTOU Georges-Henri, *Avrupa Birliği Tarihi: 1815’ten Günümüze*, Bilge Kültür Sanat Yayınları, 2014.
- SÖNMEZOĞLU Faruk, Hakan Güneş, Erkan Keleşoğlu, *Uluslararası İlişkilere Giriş*, İstanbul: Der Yayınları, 2013.
- SÜMER Gültekin, ‘‘Amerikan Dış Politikasının Kökenleri ve Amerikan Dış Politik Kültürü’’, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt 5, Sayı 19, 2008.
- ŞEYSANE Volkan, ‘‘İki Savaş Arası Dönemde Toplum ve Çatışma: İngiliz Okulu Perspektifinden Mançurya Krizi’ni Anlamak’’, *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1.

- TATOĞLU Emin, ‘‘Avrupa Birliği’nin Tarihsel Gelişimi 1951-1995’’, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, 2006.
- TAYLOR A.J.P., *Origins of The Second World War*, International Edition, 2001.
- TELLAL Erel, ‘‘Soğuk Savaş Neden Yeniden Sona Erdi?’’, *Ankara Siyasal Bilgiler Fakóltesi Dergisi*, Cilt 57, Sayı 2.
- TOPRAK Elif, ‘‘Ne Fonksiyonalizmden Yapısalcılığa, Entegrasyon Kuramları Işığında Türkiye-Avrupa Birliği Uyumu’’, *Ankara Avrupa Çalışmalar Dergisi*, Cilt 7, No 1, 2007.
- TÜNAY Muharrem, *Siyasal Tarih*, Ankara: İmge Yayınevi, 1995.
- TÜYSÜZOĞLU Göktürk, ‘‘İkinci Dünya Savaşı Sonrası İngiliz Dış Politikası: İmparatorluk Yaşıyor mu?’’, *Akademik Barış Dergisi*, Sayı 26.
- UÇAROL Rıfat, *Siyasi Tarih 1789-2014*, İstanbul: Der Yayınları, 2015.,
- Uluslararası İlişkiler Tarihi Cilt 5*, (Çev.) Ali Rıza Dırık, İstanbul: Doğa Basın Yayın, 2013.
- ÜLGER İrfan Kaya *Avrupa Birliğinde Siyasal Bütünleşme*’’, Ankara: Gündoğan Yayınları, 2002.
- ÜNAL Şeref, ‘‘Galiplerin Adaleti veya Devletler Hukuku’’, *21. Yüzyıl Dergisi*, Sayı 17, 2010.
- WEISS Thomas G., ‘‘The United Nations Before, During and After 1945’’, *International Affairs*, 91, 6, 2015.
- WEISS Thomas G., vd., *The United Nations and Changing World Politics*, Westview Press, 2013.
- WILSON Jim, *Principles of War*, U.S.A, 1983.
- WILSON Theodore A., *The Marshall Plan 1947-1951*, Headline Series 236, 1977.
- YAKUT Kemal, ‘‘İkinci Dünya Savaşı’’, *Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakóltesi Notları*.
- YALÇIN Cem, ‘‘Avrupa Birliği’nde Demokrasi Açığı ve Federalizm’’, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, 2012.
- YAMAN Ahmet Emin, ‘‘Kore Savaşı’nın Türk Kamuoyuna Yansıması’’, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı 37-38, 2005.

YAPICI Merve İrem, “Uluslararası İlişkiler Disiplininde Entegrasyon Teorilerinin yeri ve Etkinliği”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 9, Sayı 3, 2007.

YATAR Yüksel, “*Avrupa Birliği Enerji Politikası ve Bu Politika Bağlamında Hazar Havzası Enerji Kaynaklarının Önemi*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, 2007.

YEŞİL Caner, “Marshall Planı’nın ABD Dış Politikasındaki Önemi”

YILMAZ Muzaffer Ercan, *Savaş ve Uluslararası Sistem*, Bursa: Dora Yayınları, 2014.

“Avrupa Birliği’nin Tarihçesi”, <http://www.ab.gov.tr/>

“Casablanca Conference”, <http://avalon.law.yale.edu/>

“Charter of The United Nations”, <http://www.mfa.gov.tr/>

“Dumbarton Oaks and Yalta”, <http://www.un.org/>

“Monroe Doctrine”, <http://cf.linnbenton.edu/>

“The Atlantic Charter”, <http://web.ics.purdue.edu/>

“The Cold War”, <http://www.cvce.eu>

“The United Nations System”, <http://www.un.org/>

“Truman’s Original Speech”, <http://avalon.law.yale.edu/>

“Winston Churchill Speech”, <https://www.cia.gov/>

“Woodrow Wilson’s 14 Points”, <http://scholar.harvard.edu/>